

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. VI. De modo quo voluntas movetur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

vices alienius causæ creatæ, sed gerit munus A
causæ primæ, & motoris generalis.

31. Objicies tertio, & simul instabis contra
precedentem solutionem. Homo potest peccare
in primo instanti usus rationis: Ergo non
moveretur specialiter à Deo ad primam intentionem
finis, quam elicit initio vitæ moralis. Consequen-
tia patet, aliàs peccatum refundere-
tur in Deum; hac enim ratione probant Tho-
mistæ cum S. Doctore 1. p. quæst. 63. art. 5. An-
gelos non potuisse peccare in primo instanti
creationis, quia cum Deus specialiter moveat
ad primam operationem, peccatum Deo ut
authori aut motori speciali tribueretur. Antec-
edens verò probatur ex D. Thoma infra quæst.
89. art. 6. ubi docet peccatum originale nus-
quam posse cum solo veniali reperiri: quia si
homo in primo instanti usus rationis conver-
tatur in Deum, justificabitur à peccato origi-
nali; si verò non convertatur, peccabit mortali-
ter; primum enim quod occurrit homini at-
tingenti usum rationis, est bene disponere de se-
ipso.

32. Respondeo, distinguendo Antecedens: ho-
mo potest peccare in primo instanti usus ratio-
nis, si intelligatur de primo instanti initiativo
attingenti usus rationis, nego Antecedens: si de
terminativo, concedo Antecedens, & nego
Consequentiam.

Explicatio solutio: Homo non incipit attingere
usum rationis in unico instanti physico,
sed in aliqua morula temporis, longiori aut bre-
viori, secundum quod fuerit subtilioris aut rari-
dioris ingenii: cujus ratio est, quia non attingit
usum rationis, nisi per discursum formalem,
procedendo de cognitione confusa & in com-
muni ad distinctam & quia omnis temporis
morula terminatur duobus instantibus, & ab
uno eorum incipit per ultimum non esse, in
alio verò consummatum sive compleitur per pri-
mum non esse, cum dicitur hominem posse pec-
care in primo instanti usus rationis, hoc non
debet intelligi de primo instanti illius morulæ,
quod dicitur instans initiativum attingenti
usus rationis (in eo enim homo se habet sicut
Angelus in instanti creationis, quia ejus intel-
lectus applicatur à Deo ad primum dictamen
rectum, ex quo infallibiliter sequitur primus
actus rectus voluntatis) sed de alio instanti ter-
minativo illius; quia cum tunc voluntas sup-
ponatur in actu per actum quem ex speciali
Dei motione elicit, potest per consilium &
deliberationem se applicare ad illud quod
voluerit, & consequenter peccare, convertendo
sed ad bonum utile vel delectabile dissonum rati-
oni: sicut Angelus in secundo instanti crea-
tionis peccare potuit, & de facto peccavit, in-
ordinatè appetendo propriam excellentiam;
quia tunc plenè potuit deliberare & se
movere.

DISPUTATIO VI.

De Modo quo voluntas movetur.

Ad quæstionem 10. Divi Thomæ.

Duo sunt tantum principia interna à qui-
bus voluntas movetur, intellectus scilicet
& appetitus, ut constat ex supra dictis;
& unum extrinsecum, nempe Deus, qui
cum solus sit author voluntatis creatæ, & bo-
num universale. Nus eam movere ac intrinsecè
immutare potest, ut docet S. Thomas quæst.
1. art. 6. unde ut plenè & perfectè modum
quo voluntas movetur explicemus, declaran-
dum est, quomodo à tribus illis principis mo-
veatur?

ARTICULUS I.

*Utrum intellectus per propositionem objecti mo-
veat voluntatem in genere causæ efficientis?*

Affirmant Cajetanus, Conradus, Medina,
& alii ex nostris Thomistis: negant verò
Capreolus, Ferrariensis, Bannez, & alii.

§ I.

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

Dico primò: Objectum apprehensum, aut
intellectus per apprehensionem objecti,
non movet propriè physice seu affectivè volun-
tatem.

Probatum primò ex D. Thoma hic quæst. 9. 1.
art. 1. ubi dicit: *Objectum movere, determinat
actum ad modum principii formalis.* Ex istis con-
sentientes cap. 72. *Intellectus non secundum modum
causæ efficientis & moventis, sed secundum modum
causæ finalis movet voluntatem, proponendo ei suum
objectum, quod est finis.* Item 1. p. quæst. 82. art. 4. hic
ait: *Aliquid dicitur movere dupliciter; uno modo per
modum finis... & hoc modo intellectus movet volun-
tatem... alio modo per modum agentis, sicut alterius
moveret alteratum, & impellens moveret impulsam; & hoc
modo voluntas movet intellectum, & omnes anime vi-
res.* Ergo ex D. Thoma intellectus, seu objectum
cognitum, non movet voluntatem in genere
causæ efficientis, sed solum in genere causæ fi-
nalis & formalis extrinsecæ.

Respondent Cajetanus & Conradus, D. 1.
Thomæ solum velle quòd objectum ut cogni-
tum non sit causa efficiens ut quòd volitionis,
sicut voluntas est causa efficiens ut quòd intel-
lectionis, quatenus applicat intellectum ad in-
telligendum; non tamen negare quòd sit cau-
sa efficiens ut quo, tanquam ratio agendi, ul-
timò complens & determinans voluntatem ad
producendam volitionem, quantum ad ratio-
nem specificam; quòd postèrius ipsi solum in-
tendunt.

Sed contra: D. Thomæ 1. p. quæst. 27. art. 4.
docet intellectum ex se non esse constitutum in
actu primo, idè què indiget aliquo extrinse-
co, nempe specie, quæ complicatur, & in actu
primo

primo constituitur; voluntatem verò ex se ipsa esse in actu primo ad volendum, nec egere aliquo extrinseco: Ergo juxta D. Thomam, objectum non solum non est causa efficiens ut quod respectu volitionis, sed nec etiam ratio agendi, & principium quo simul cum voluntate ad volitionem concurrere, ut magis patebit ex dicendis in ultima probatione.

Adde quod, si objectum cognitum concurreret ad volitionem ut principium quò, & ratio agendi, intellectus ad illam concurreret ut principium quò, eo modo quo voluntas applicando intellectum concurrat ad intellectionem: Sed D. Thomas locis citatis negat intellectum concurrere ad volitionem effectivè, sicut voluntas concurrat ad intellectionem. Ergo sentit objectum cognitum non concurrere ad volitionem ut rationem agendi, & principium effectivum ut quo.

Probat secundò conclusio ratione: Duæ potentia non possunt se invicem movere in eodem genere causæ; sic enim essent simul causæ & causatum, priores & posteriores in eodem genere causæ, quod repugnat: Sed voluntas est principium movens efficienter intellectum, cum ipsum applicat ad agendum, ut vidimus dispositione præcedenti: Ergo intellectus non potest movere voluntatem in genere causæ efficientis, sed solum in genere causæ formalis & finalis. Unde D. Thomas 1. p. quæst. 82. art. 4. objicit sibi secundo loco: *Movens non movetur à moto, nisi forte per accidens: Sed intellectus movet voluntatem. Ergo non movetur à voluntate.* Cui argumento respondet, quod intellectus alio modo movet voluntatem, quam voluntas intellectum, ut jam dictum est, in corpore scilicet articuli, ubi (ut supra vidimus) docet intellectum movere voluntatem per modum finis, quia movet ostendendo ei bonum, quod eam allicit ad sui amorem; voluntatem verò intellectum movere per modum agentis & impellentis, quia ipsum applicat ad agendum.

Respondent aliqui, nullam esse repugnantiam quod voluntas & intellectus se moveant ad invicem in eodem genere causæ efficientis, quia se diversimodè movent; nam intellectus movet efficienter voluntatem, quantum ad specificationem; voluntas autem movet intellectum, quoad exercitium.

Sed præterquam quod hæc responsio non est conformis menti S. Doctoris, qui ut ostendimus, ab hac difficultate non aliter se expedit, quam recurrendo ad diversa genera motionis & causalitatis, facile potest confutari. Impossibile enim est quod idem respectu ejusdem, etiam secundum diversas rationes, simul sit causæ & effectus in eodem genere causæ verè efficientis: Ergo repugnat quod intellectus & voluntas se moveant ad invicem in genere causæ efficientis, quamvis intellectus moveat quoad specificationem, & voluntas quantum ad exercitium. Consequentia patet, Antecedens probatur. Causa efficiens, in quantum hujusmodi, est simpliciter prior quam ejus effectus, quia unumquodque operatur in quantum est actu: Ergo esse ejusdem causæ efficientis nullo modo potest à suo effectu produci aut pendere in genere causæ efficientis; quod enim jam est in suo esse constitutum, non potest efficienter ab alio produci, aliàs bis produceretur, quod non est possibile.

Tom. III.

A Tertiò suadet conclusio: Appetitus naturalis lapidis v. g. fertur in suum finem, id est in centrum, sine hoc quòd centrum moveat effectivè lapidem, sed effectivè movetur à suo generante ut principio quò, à gravitate autem ut principio quo instrumentali: Ergo similiter appetitus elicitus non movebitur à fine & objecto efficienter, sed finaliter & specificativè; in hoc enim non apparet discrimen inter appetitum elicitum & naturalem.

Denique probati potest conclusio ratione fundamentali. Si objectum cognitum simul cum voluntate effectivè ad volitionem concurreret, maximè in ratione principii quò, seu ut ratio agendi, sicut species intelligibilis simul cum intellectu concurrat ad intellectionem: Sed non potest concurrere per modum principii quò ad actus voluntatis: Ergo non concurrat effectivè ad volitionem. Major est præcipuum fundamentum ad verè sententia. Minor autem sic ostenditur: Principium quò seu ratio agendi est intrinseca potentia seu agenti, ut inductione patet; nam calor qui est principium quò calefaciendi, est intrinsecus igni; potentia generativa generanti; & species impressa, quæ est principium quò intellectionis, in intellectu recipitur: Atqui objectum cognitum non afficit intrinsecè voluntatem, nec in ea recipitur, sed in intellectu, mediante specie intelligibili: Ergo non potest concurrere per modum principii quò ad volitionem, sed solum ad intellectionem, & productionem verbi.

Confirmatur: Illud est ratio agendi, cui terminus per actionem productus assimilatur: Sed terminus productus per intellectionem, scilicet verbum, assimilatur objecto, cum sit ejus similitudo formalis; terminus autem productus per volitionem, non assimilatur objecto, sed magis ipsi voluntati; cum ille nihil aliud sit quam impulsus & inclinatio actualis in objectum, sicut voluntas est inclinatio in actu primo: Ergo objectum est ratio agendi respectu intellectus, non autem respectu voluntatis.

D Respondent Adversarii, objectum cognitum, etiam si non afficiat intrinsecè voluntatem, nec in ea subiectetur, posse efficienter concurrere ad ejus actus, per modum principii quò, & illi esse rationem agendi; quia non requiritur formam & rationem agendi, esse conjunctam cum potentia operativa, dummodo sit in eadem essentia animæ.

Sed contra: Non solum principium radicale & remotum debet intrinsecè compleri, sed etiam proximum, quando est impotens & incompletum in actu primo; propterea siquidem non solum datur gratia in anima, sed etiam habitus supernaturales in intellectu & voluntate ponuntur, ut possint elicere actus supernaturales: Sed voluntas est impotens ad operandum, seu ad attingendum rationem specificam suæ operationis; completur verò per objectum, ut voluntas Adversarii: Ergo objectum debet esse extrinsecum voluntati, & non solum essentia animæ.

E Confirmatur: Quod est impotens, non potest fieri potens, nisi intrinsecè mutetur; quia denominatio potentis est intrinseca, uide necessario debet peti à forma intrinseca: ex quo principio probant communiter Thomistæ necessitatem præmotionis ad operandum, luminis gloriæ ad videndum Deum, motionis in instrumento ad effectum causæ principalis producendum.

T 2 dum:

dum: Ergo si voluntas de se sit impotens ad attingendam rationem specificam suarum operationum, ut fiat intrinsecè potens, debet intrinsecè mutari, & per consequens id quod est illi ratio agendi, debet ipsi esse intrinsecum, & in ea immediatè recipi, & non solum remotè & mediatè.

12. Dixi autem, in conclusione, intellectum non movere propriè physicè voluntatem, seu vera & reali efficientia physica, quia cum hoc stat quòd aliquo modo dicatur eam activè movere: sicut enim rationem causam materialis non solum habet id quod aliquid in se recipit, sed etiam illud omne quod per modum conditionis aut dispositionis conducit ad receptionem; ita etiam non solum quod per veram actionem influit in aliquem effectum, habet rationem causam efficientis; sed etiam quicquid ad efficiendum conducit per modum conditionis, vel dispositionis, aut huiusmodi, ad eisdem genus causam reducitur: & sic non mirum si actum intellectus proponentem objectum voluntati, & media objecti propositione eam ad speciem actus determinantem, asseramus esse quodammodo principium activum actus voluntatis; quia licet per veram actionem in eam non influat, conducit tamen ad hoc ut eliciatur à voluntate.

13. Dico secundò: Objectum apprehensum, aut intellectum, per apprehensionem objecti, movere voluntatem in genere causam finalis, & formalis extrinsecæ. Ita D. Thomas locis supra relatis, & alii Theologi communiter.

Probatur prima pars: Objectum propositum movet voluntatem, in quantum est bonum: Ergo in eo genere causam movere, in quo bonitas potest movere: Sed bonitas movet in genere causam finalis, alliciendo appetitum ad sui amorem & desiderium: Ergo & objectum apprehensum.

Secunda etiam pars suadetur: Cum voluntas ex se sit indifferens & indeterminata ad eliciendum actum huius vel illius speciei, v.g. actum amoris vel odii, fugam vel desiderium; ut hunc potius quam illum producat, indiget aliquà formà quàm extrinsecè determinetur: Sed talis forma extrinsecæ, nulla alia esse potest, quam objectum propositum ab intellectu: Ergo objectum cognitum movet & determinat voluntatem in genere causam finalis extrinsecæ. Unde Divus Thomas infra quæst. 18. art. 2. ad 2. sic ait: *Objectum non est materia ex qua, sed materia circa quam; & habet quodammodo rationem formam, in quantum dat speciem.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

14. **C**ontra primam conclusionem objici solent plura S. Doctoris testimonia, quibus videtur asserere objectum cognitum activè influere in volitionem: Nam infra quæst. 22. art. 3. ad 2. ait: *Objectum appetitus intellectivi esse magis activum, quam objectum appetitus sensitivi.* Et 1. p. quæst. 82. art. 3. ad 2. *Intellectus est prior voluntate, sicut motivum mobili & activum passivo; bonum enim intellectum movet voluntatem.* Et quæst. 80. art. 2. dicit, *Potentiam appetitivam esse potentiam passivam, quæ nata est moveri ab objecto apprehenso.* His addi potest celebre illud Commentatoris effatum 3. de anima textu 55. quòd asserit balneum extra ani-

am movere vires sensitivas (visum scilicet & tactum) sed balneum intra animam, esse agens desiderium.

Pro hujus argumenti solutione advertendum est, quòd quamvis activum & agere propriè & strictè dicantur solum de causa efficiente, tamen sæpè confunduntur cum aliis causis, & quælibet causa dicitur agere suo modo; ut notavit S. Thomas quæst. 22. de verit. art. 12. & 1. p. quæst. 48. art. 1. ad 4. ubi ait, quòd agere tribus modis accipi potest, primò formaliter, ut cum albedo facit album; secundò efficienter, ut cum pictor facit tabellam; tertio finaliter, sicut finis dicitur efficere, movendo efficientem.

Cum ergo D. Thomas asserit bonum apprehensum esse activum respectu voluntatis, & Commentator, ait balneum intra animam esse agens desiderium, loquuntur in hac ampla significacione, quæ agere vel activum dicitur de quolibet genere causam, & intelligi debent de causalitate activa lato modo sumpta, & prout comprehendit motionem finalem & formalem extrinsecam, aut de efficientia morali. Similiter cum S. Doctor appellat voluntatem potentiam passivam, quæ nata est moveri ab objecto, loquuntur de passione metaphorica, correspondente causalitati finis, quæ dicitur actio seu motus metaphorica. Unde quæst. 22. de veritate art. 12. tertio loco sibi objicit: *Omnia potentia passiva movetur à suo objecto: Sed voluntas est potentia passiva, est enim appetitus movens motum, ut dicitur 7. de anima: Ergo movetur à suo objecto; sed objectum eius est bonum intellectum: ergo intellectus movet voluntatem.* Cui argumento respondet, quòd ratio illa ostendit quòd intellectus movet per modum finis; hoc enim modo se habet bonum apprehensum ad voluntatem.

Objicies secundò: Verbum in Divinis influit activè propriè in amorem, nam Spiritus sanctus procedit activè à Filio secundum fidem; unde D. Thomas 1. p. quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filium est verbum, non qualescumque, sed spirans amorem:* Ergo etiam in nobis verbum seu conceptio intellectus effectivè spirat amorem in voluntate. Consequentia probatur: Tum quia Theologi 1. p. quæst. 36. art. 2. ex eo probant cum S. Thomas, Spiritum sanctum procedere à Filio, quia est de ratione amoris ut sic, activè procedere à Verbo: Tum etiam, quia Verbum Divinum est per se subsistens, creatum verò est accidens: subsistentia autem addita causam, non variat genus causalitatis, quamvis variet causandi modum; nam si calor subsisteret sine limitativo, nihilominus activè calefaceret, uti modò, quamvis tunc operaretur ut quòd, ex eo quòd esset subsistens, nunc verò solum sit agens ut quò: Ergo si Verbum in Divinis activè influit ut principium quòd in amorem, debet etiam in creatis activè in eum influere, saltem ut principium quòd.

Respondeo concessio Antecedente, negando 1. Consequentiam: nam quia de ratione amoris est quodammodo activè, saltem lato modo, procedere à verbo, ut supra diximus, Verbum Divinum elevans omnes condiciones verbo ad esse perfectissimum, ex eo quòd sit subsistens & infinitum, habet activè influere propriè & ut quòd in amorem. Ex quo patet ad utramque probationem: infinitas namque & subsistentia non variant genus causam quòd convenit verbo, sed illud elevat ad summum perfectionis gradum.

dum; unde cum in verbo creato sit imperfectissimè ratio principij activi amoris, oportet quod perfectissimè reperiat in Verbo Divino.

Adde, ex eo quod Verbum Divinum per se subsistat, sequi quod habeat ordinem originis cum Spiritu Sancto; quem ordinem non haberet, nisi esset principium productivum illius: verbum autem creatum non habet hunc ordinem cum amore. Item Verbum Divinum, cum sit infinitum, & Patri consubstantialè, habet eandem voluntatem, & per consequens eandem virtutem spirativam, quam Pater; quod non haberet verbum creatum: & ideò non mirum, si illud sit principium productivum amoris, non verò istud. Unde

Secundò responderi potest, quod licet subsistentia ut sic non variet genus causandi vel influendi, bene tamen subsistentia, quatenus est divina, & infinita: nam sicut facit Verbum Divinum personam Patri coequalè & consubstantialè, ita facit ut unà cum illo activè producat motem personalem.

Objicies tertio: Voluntas sepe rapitur efficacissime à bono apprehenso, & in illud fertur necessitate, ut patet in motibus primò-primis, & in amore beatifico: At hæc necessitas nequit intelligi abiq; effectiva motione: Ergo voluntas activè moveatur ab objecto.

Respondeo concessa Majori, negando Minorè: nam sicut ignis applicatus combustibili necessitate comburit, non ex eo quod moveatur efficienter à combustibili, sed à terminatione suæ naturæ; ita voluntas necessitate rapitur in objectum sibi propositum sine indifferentia, ex sola naturali inclinatione & determinatione suæ naturæ, non verò ex eo quod effectivè & quoad exercitium à tali objecto moveatur.

Objicies quarto: Imperium est actus intellectus, cum sit quedam enuntiatio & locutio: Sed illud effectivè movet voluntatem, & alias potentias inferiores, cum illa non applicentur ad agendam, nisi per actum imperij, ut infra declarabitur: Ergo intellectus effectivè movet voluntatem.

Respondeo, imperium esse actum intellectus, non simpliciter & absolute, sed ut moti à voluntate, & ex voluntate præsupposita procedentis; quare licet effectivè moveat voluntatem & alias potentias inferiores, hoc tamen non habet ex propria virtute, sed in vi actus præcedentis voluntatis, virtualiter in eo remanentis: nos autem hic loquimur de intellectu secundum se, non autem secundum id quod participat à voluntate.

Objicies ultimò, & est præcipuum adversæ sententiæ fundamentum: Quamvis voluntas esse sit sufficienter in actu, quoad exercitium sui actus, quia ipsa est primum movens quoad exercitium, non est tamen sufficienter ex se in actu quoad specificationem sui actus; aliàs omnes actus ipsius essent ejusdem speciei, sicut ipsa tantus est natura; eo proportionali modo, quo omnes actus caloris sunt ejusdem speciei, quia calor ex se est determinatus quoad specificationem suæ actionis: Oportet ergo quod detur aliud principium, quod cum ipsa voluntate eandem specificationem actus: Sed hoc non potest esse aliud, quam ipsum objectum, ut actu intellectus, sive ut existens in intellectu in ratione terminij intellectiois. Ergo illud activè ad specificationem actuum voluntatis concurrat.

A Huic argumento, quod in hoc certamine veluti Achilles est, responderetur negando Antecedens: voluntas enim habet vim completam nedum ad substantiam suorum actuum, sed etiam ad rationem specificam illorum, vel ex se, vel ex habitibus aut donis ipsi superadditis, tam in ordine naturali, quam supernaturali; & ideò ex parte objecti, seu intellectus proponentis objectum, non requiritur activus influxus, sed solum finalis, objectivus, & formalis. Unde S. Thomas 1. p. qu. 27. art. 4. ait: *Hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem sit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voluti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam.* Quibus verbis aperte declarat, quod cum cognitio fiat per assimilationem potentia cum objecto, & sit veluti quidam partus intellectualis, ex objecto & potentia, ut ex viro & femina procedens, debet activè procedere ab objecto, intra potentiam cognoscentem, ratione speciei intelligibilis, existente: volitio autem, cum sit inclinatio actualis & tendentia in objectum, non verò partus illius, non pendet ab objecto ut à principio effectivo ut quo, sed solum tanquam à termino in quem tendit, vel tanquam à forma extrinseca à qua specificatur. Unde non sequitur omnes actus voluntatis esse ejusdem speciei: Tum quia voluntas comparatur ad suas operationes per modum causæ æquivocæ, quæ licet sit unius speciei, potest tamen effectus speciei diversos producere, sicut lux, sol, cælum, & similia causant effectus speciei diversos: Tum etiam, quia ut actus sint ejusdem speciei, non sufficit eos produci ab eadem causa, sed etiam requiritur ut sit eadem forma specificans; motus enim sursum & deorsum, etiam si aliquando ab eodem motore fiant, speciei distinguuntur, quia diversos habent terminos à quibus formaliter specificantur: non est autem omnium actuum voluntatis eadem forma specificans, sed diversa, secundum diversitatem objectorum in quæ tendit, & quibus (ut supra ostendimus) ut à formis extrinsecè specificantibus dependet.

C Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physicè & effectivè, sed tantum moraliter & objectivè. Nam, ut disp. præcedenti art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directè & immediatè (cum sit materialis, & objectum ejus sit bonum apprehensum per sensum) sed indirectè tantum & mediatè, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod objectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium; unde movet voluntatem mediante solum judicio intellectus, cui objectum ut conveniens vel disconveniens representat: Ergo si judicium rationis non moveat voluntatem physicè & effectivè, sed moraliter tantum & objectivè, à fortiori appetitus sensitivus illam physicè & activè movere non poterit.

D Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physicè & effectivè, sed tantum moraliter & objectivè. Nam, ut disp. præcedenti art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directè & immediatè (cum sit materialis, & objectum ejus sit bonum apprehensum per sensum) sed indirectè tantum & mediatè, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod objectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium; unde movet voluntatem mediante solum judicio intellectus, cui objectum ut conveniens vel disconveniens representat: Ergo si judicium rationis non moveat voluntatem physicè & effectivè, sed moraliter tantum & objectivè, à fortiori appetitus sensitivus illam physicè & activè movere non poterit.

E Ex dictis inferes, voluntatem non moveri ab appetitu sensitivo physicè & effectivè, sed tantum moraliter & objectivè. Nam, ut disp. præcedenti art. 1. ostendimus, appetitus sensitivus non movet voluntatem directè & immediatè (cum sit materialis, & objectum ejus sit bonum apprehensum per sensum) sed indirectè tantum & mediatè, quatenus scilicet ex affectu ipsius disponitur homo, ut aliquod objectum videatur ei conveniens, si sit conforme illi affectui, vel disconveniens, si sit contrarium; unde movet voluntatem mediante solum judicio intellectus, cui objectum ut conveniens vel disconveniens representat: Ergo si judicium rationis non moveat voluntatem physicè & effectivè, sed moraliter tantum & objectivè, à fortiori appetitus sensitivus illam physicè & activè movere non poterit.

ARTICULUS II.

An voluntas non solum moraliter, sed etiam physice moveatur à Deo?

23. Sicut secretissima est operatio gratiæ, ac soli Sejus largitori cognita, ita & modus quo voluntatem nostram movet, obscurissimus, & humanæ mentis aciem transcendens; ut satis indicat Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 21. dicens quod sicut spiritus creatus movet corpus, ita spiritus creator movet spiritum creatum; & postea subdens, quod si velimus intelligere quomodo Deus moveat spiritum, oportet antea cognoscere quomodo spiritus moveat corpus: quod si intelligere non possumus, non tamen negamus. Quapropter luce Angelici Præceptoris nobis, si unquam aliàs, certè in præsentia, difficillimam, obscurissimamq; questionem resoluturis, maxime opus est. Eam ut accipiamus, acceptamq; lectori seriemur:

24. Notandum est primò ex qu. 22. de verit. art. 9. quod cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & objectum, immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti. Unde duplex potest dari motio voluntatis; una moralis & objectiva, se tenens ex parte intellectus, & nihil reale & physicum ponens in voluntate, sed solum extrinsecè, per manifestationem bonitatis quæ est in objecto, eam alliciens & invitans; quam explicat Augustinus exemplo ovis, quæ ostensione rami viridis trahitur, & trahitur. *Trahit. 26. in Ioan.* *Trahit illam; nubes puero demonstrantur, & trahitur. Une Virgilius Ecloga 2. metro 65.*

Trahit sua quemque voluptas.

idque ex animalium exemplis probat, dicens:

Torra leana lupum sequitur, lupus ipse capellam.

Alia se tenet ex parte voluntatis, & eam intrinsecè immutat, & applicat ad volendum illud objectum, quo sua bonitate & convenientia eam allicit: unde ista spectat ad genus causæ efficientis, & realis ac physica, seu effectiva & applicativa appellatur; illa verò ad genus causæ finalis, & metaphorica seu objectiva dici solet; finis enim cum non agat actione propria, sed metaphorica, alliciendo voluntatem ad sui amorem, improprie tantum & metaphorice movere dicitur. Una certò & infallibiliter inducit effectum ad quem movet: altera verò sua vi & natura, non est efficax & infallibilis; quia in hoc statu nullum objectum creatum, quantumcumq; bonitate præditum, imò nec ipse Deus, ut cognoscitur à nobis obscure per fidem, potest ex vi sua efficaciter & infallibiliter determinare voluntatè ad sui amorem, ut infra patebit. Motio deniq; physica, cum sit applicativa voluntatis, ejus consensum & determinationem causat & prævenit: moralis verò ipsum à voluntate petit & expectat: illumque, ut ita dicam, ab ea emendicat, & veluti precariò obtinet.

25. Notandum secundò ex eodem D. Thomæ hic qu. 9. art. 6. 1. p. qu. 105. art. 5. & alijs locis infra referendis, quod operari in voluntatem per modum objecti, omnibus commune est, tam Deo, quam creaturis; utraq; enim bonitas, sive

A divina, sive creata, potest movere & allicere voluntatem ad sui amorem & prosecutionem: sed hoc speciale privilegium Deus habet supra creaturas, quòd nulla creatura, quantumvis perfecta, potest intra finem voluntatis illabi, & ut ita loquar, libertatis officinam intrare, nec consequenter ipsam physice & efficienter immutare, ac applicare ad volendum; quia voluntas, ratione sui dominij & libertatis, superior est, & independens ab omnibus creaturis in sua volitione & determinatione. Et hac ratione ostendimus in tractatu de Angelis, illos non posse naturaliter cognoscere cogitationes cordium, quia illa clauduntur intra scrinium nostri cordis & peccatoris, quòd nulla creatura, etiam Angelica, potest invitare voluntate intrare. Omnes ergo creaturæ solum ad voluntatis portam & vestibulum, id est ad fores intellectus excubare possunt, ut ipsam inde sollicitent, eam tamen ingredi non valent, nisi pessulum ostij sui aperiat. Imò & ipse Deus, per modum objecti propositus, sic etiam ingredi debet voluntatem. Veruntamen ut prima causa efficiens, & ut author ac primum principium ipsius, potest in eam illabi, & intra ipsam operari, ac libertatis officinam intrare, juxta illud Ezech. 44. *Porta hac clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam.* Quæritur ergo, utrum Deus moveat & determinet voluntatem, non solum primo modo, motione scilicet morali & metaphorica, se tenente ex parte objecti, sed etiam secundo; ita ut non solum ostendat ei bonitatem objecti, & ad illud amandum ipsam invitet & sollicitet, verum etiam eam physice immuret, & applicet ad volendum illud objectum, quòd sua bonitate & convenientia eam allicit.

Notandum tertio, idem esse, Deum primo vere voluntatem, ac eam movere: quia ut ait Aristoteles 4. Metaph. textu 23. *Movens naturè prius est moto: vel ut loquitur S. Doctor 3. contra gent. cap. 149. Motio moventis præcedit motum mobilis ratione & causà,* id est, prioritate rationis & causalitatis. Unde si probemus Deum physice movere voluntatem ad agendum, eo ipso ostendimus ipsum eam physice præmovere.

§. I.

Mens D. Thomæ aperitur.

Licet autoritas D. Thomæ apud sapientes & doctos maxima sit, in hac tamen questione tanti ponderis est, ut Clemens VIII. & Paulus V. hujus opinionionis examen ad mentem & doctrinam Divi Thomæ, tanquam ad hydium lapidem, referendum esse consueverint. Quapropter præsertim rationes Theologicas in favorem nostræ sententiæ expendamus, operæ pretium est; hujus Sancti Doctoris mentem aperire, & multipliciter demonstrare, ipsum pluribus in locis aperiò nostræ favere sententiæ.

Dico igitur, juxta D. Thomæ, Deum non solum moraliter, sed etiam physice præmovere voluntatem creatam ad operandum.

Probatum primò ratione generali: D. Thomæ varijs in locis, ut 1. p. quæst. 105. art. 5. & 1. 2. quæst. 109. art. 1. & tertio contra gent. cap. 70. & quæst. 3. de potentia art. 7. docet Deum omnes causas (sub quibus voluntas creata habet dubie comprehenditur) ad suas operationes movere & applicare; quod de motione morali

non explicari nequit (cùm causæ naturales, ut pote rationis expertes, illius capaces non sint) sed solum de motione physica: At qui per talem motionem & applicationem, neq; collatio virtutis activæ, neq; concursus simultaneus possunt intelligi: Ergo ibi D. Thomas concursum præviuum, seu physicam præmotionem admittit. Major patet ex locis citatis. Minor etiam quoad primam partem evidens est; cùm D. Thomas ibidem expressè distinguit motionem & applicationem à collatione virtutis operativæ, dicens loco citato de potentia: *Deus est causa actionis cujuslibet, in quantum dat virtutem agendi, & quantum conservat eam, & in quantum applicat eam.* Item ibidem subdit: *Tertio modo dicitur quod res esse causa actionis alterius, in quantum eam movet ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activæ, sed applicatio virtutis ad actionem: sicut homo est causa incisionis cultelli, ex hoc ipso quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipsum.* Ergo D. Thomas nomine motionis, quam Deo attribuit respectu omnium causarum secundarum, non intelligit collationem aut conservationem virtutis activæ illis inditæ. Unde infra quæst. 109. art. 1. sic ait: *Actio intellectus & cujuslibet, entis creati dependet à Deo quantum ad duo: uno modo, in quantum ab ipso habet perfectionem sive formam per quam agit: alio modo, in quantum ab ipso movetur ad agendum.*

Quod autem de concursu simultaneo explicari non possit (ut illum interpretantur Suarez libro 3. de auxilijs cap. 38. Petrus à S. Joseph in opusculo quod D. Thomæ defensionem appellat disput. 2. sect. 3. & plures alij Recentiores) multipliciter demonstrari potest. Primò quidem quia, ut notabili tertio ostendimus, motio movens, juxta D. Thomam, est prior motu mobilis naturæ & causalitate: Sed concursus simultaneus non est prior causalitate & naturæ operatione causæ secundæ, aliàs non esset simultaneus, sed præviuus: Ergo non potest dici motio causæ secundæ. Unde egregie P. Nicolai 1. 2. quæst. 109. in scholijs ad art. 1. *Quam sponte cogit esse oportet qui physicam præmotionem S. Thomam non vident agnovisse! Quid enim est movere ad agendum, nisi omnino præmovere? Quomodo ad agendum quo movet, nisi de non agente faciat agens? Facit ut movet de non agente agens, nisi prius in illud agat, aut præveniat ejus motum? An prævenire motum ejus ut agat, vel facere ut moveatur ad agendum, non est physicè præmovere? id est efficienter ac realiter.*

Secundò, D. Thomas loco citato de potentia in resp. ad 3. ait: *In operatione quâ Deus operatur movendo naturam, non operatur natura:* Sed quando Deus simul concurrat cum causis naturalibus ad eorum operationes & effectus, operatur natura, ut patet: Ergo per talem concursum Deus illum non movet, sed solum per concursum præviuum, in ordine ad quem natura merè passive se habet.

Tertio, Idem S. Doctor ibidem in resp. ad 7. sic habet: *Id quod à Deo fit in re naturali quò actuata agat, est ut intentio sola habens esse quoddam incompletum, per modum quò colores sunt in aëre (in esse scilicet intentionali, ratione specierum quæ illas representant) & virtus artis in instrumento operario: Sed hæc verificari nequeunt de concursu simultaneo, ille enim non est vis quædam agens & transiens, nec habet esse diminutum, incompletum, intentionale, ac simile illi*

A quod habent species colorum in aëre existentes? ut manifestum est; cùm talis concursus sit ipsamet actio causæ secundæ, prout dependet à Deo simul influente & operante: Ergo idem quod prius.

Quartò, D. Thomas 1. p. quæst. 105. art. 2. ad 1. ait: *Deus movendo creaturas, tangit eas secundum virtuales contactum: Sed per concursum simultaneum Deus non tangit causas secundas contactu virtuali; cùm per talem concursum nihil reale ipsis imprimat, sed solum cum eis agat: Ergo per motionem, quâ Deus movet creaturas, D. Thomas non intellexit concursum simultaneum, sed præviuum, per quem agit in causas secundas, & virtutem aliquam fluentem & transeuntem ipsis imprimat. Unde ibidem quæst. 103. art. 8. dicit quod *omnis inclinatio alicujus rei, vel naturalis, vel voluntaria, nihil aliud est quàm quædam impressio à primo movente: sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est, quàm quædam impressio à sagittante. Et quæst. 22. de veritate. art. 8. Sicut omnis actio naturalis est à Deo, ita omnis actio voluntaria, in quantum est actio, non solum est à voluntate ut immediate agente, sed à Deo ut primo agente, qui vehementius imprimit.**

Quintò, Quando duæ causæ simul influunt in eundem effectum, per talem concursum una non dicitur movere & applicare aliam ad agendum, sed eam duntaxat adjuvare: v. g. quando duo trahunt eundem currum, unus non dicitur movere alium, sed uterque dicitur movere currum: Ergo similiter cùm Deus simul cum causa secundâ eandem producat actionem, & effectum, non dicitur causam secundam movere, sed juvare.

Sextò, Juxta Divum Thomam opusc. 3. cap. 130. *Oportet quod Deus culibet agenti adsit interius, quasi in ipso agens, dum ipsum ad agendum movet: At per concursum simultaneum Deus non agit in causas secundas, sed solum cum ipsis operatur, præsertim quando actio causæ secundæ est transiens; hæc enim, juxta communem sententiam, non recipitur in agente, sed in passivo: Ergo per concursum simultaneum Deus non movet causas secundas ad agendum.*

Dices primò cum Suare, Deum non movere causas secundas ad agendum per concursum simultaneum de facto exhibitum, & in actu secundo consideratum, quia talis concursus nihil aliud est quàm ipsa operatio causæ secundæ, prout est à Deo simul influente; eas tamen movere & applicare per concursum simultaneum in actu primo consideratum, seu per decretum, quo statuit simul cum causis secundis ad operandum concurrere.

Sed contra: Movere causam secundam est eam intrinsicè immutare, cùm motus sit essentialiter mutatio: Sed per decretum concurrenti cum causis secundis, Deus eas intrinsicè non mutat; cùm nihil in eis producat, sed solum statuat cum eis concurrere, ut docent Adversarij: Ergo per tale decretum eas non movet.

Addo quod, juxta D. Thomam supra relatam, id quo Deus movet causas ad agendum, est ut intentio sola, habens quoddam esse incompletum &c. At hæc verificari nequeunt de decreto concurrenti cum causis secundis, ut patet: Ergo hæc solutio apertissimè menti Divi Thomæ contradicit.

Dices secundò cum eodem Authore, & alijs

Recen-

Recentioribus: Si D. Thomas nomine motionis & applicationis, quam Deo tribuit respectu causarum secundarum, non intellexisset concursum simultaneum, ipsum ignorasset, aut omisisset, cum nullibi faciat illius mentionem: At hoc sine gravi S. Doctoris injuria dici nequit: Ergo per talem motionem & applicationem intellexit concursum simultaneum.

37. Sed hoc etiam frivolum est, & facile potest confutari. Primum, quia falsum est, D. Thomam nullibi fecisse expressam concursus simultanei mentionem: nam loco citato de potentia in resp. ad 3. sic ait: *In operatione quâ Deus operatur movendo naturam, non operatur natura, sed ipsa natura operatio est etiam operatio virtutis divine.* Quibus verbis expressè distinguit in Deo duplicem concursum; unum qui est à solo Deo, ipsâ naturâ non operante, qui proinde prævius est, & operationem causâ secundâ prioritate saltem naturâ antecedens: alterum qui identificatur cum prædictâ operatione, & hic est concursus simultaneus, qui est ipsamet operatio causâ secundâ, prout à Deo simul influente dependet. Unde subdit ibidem in resp. ad 4. quod *tam Deus quàm natura immediatè operantur, licet ordinentur secundum prius & posterius.* Item 1. p. q. 105. art. 5. postquam in corpore articuli docuit Deum movere res ad operandum, applicando earum formas & virtutes (quibus verbis, ut supra ostendimus, concursum prævium significavit) postea in resp. ad 2. clarè expressit concursum simultaneum, dicens: *Vna actio non procedit à duobus agentibus unius ordinis, sed nihil prohibet quin una & eadem actio procedat à primo & secundo agente:* Ergo D. Thomas expressè meminit concursus simultanei.

38. Deinde: *Eslo locis citatis illum clarè & distinctè non expresserit, quia ibi explicabat modos quibus Deus est causa actionis causâ secundâ, quatenus ab ipsa emanat & egreditur; hinc tamen non licet inferre quod ipsum ignoraverit, aut omiserit: nam dici potest ipsum nomine motionis & applicationis, omnem actualem Dei concursum cum causis secundis, sive prævium, sive simultaneum, comprehendisse; quia cum illi duo concursus existant in eodem instanti, & habeant indissolubilem inter se connexionem, unusq; ordinem dicat ad alium, prævius scilicet ad simultaneum, se habent per modum unius, juxta illud commune axioma desumptum ex Philosopho 3. topic. cap. 2. *Vbi est unum propter aliud, ibi est unum tantum:* unde & unico nomine exprimi possunt, & sub vocabulo motionis & applicationis comprehendi.*

§. II.

Celebre ejusdem Doctoris Angelici testimonium adducitur.

39. PRÆTER tam clara & evidentia testimonia, quæ §. præcedenti adduximus, aliud habetur opusculo 1. (quod S. Doctor jussu Urbani IV. contra Græcorum errores edidit) ita evidens & expressum, ut videatur D. Thomam prævidisse futuram Thomistarum & Neotericorum sententiam, illamq; approbasse, hanc verò rejecisse. Explicans enim cap. 2. quomodo creatura creatori cooperetur, sic loquitur: *Sciendum quod aliquid dicitur cooperari alicui dupliciter: uno modo, quia operatur ad eundem effectum, sed per aliam virtutem; sicut minister domino, dum ejus præceptis*

obedit, & instrumentum artificis à quo movetur (Ecce expressam Thomistarum sententiam, cum exemplo prædeterminationis, cum moralis, cum physica: constat enim quod dominus prius moraliter movet & determinat servum per sua præcepta; artifex verò prius naturâ physicè movet & determinat instrumentum, ipsum applicando ad opus, sicq; physicè movet ac prædeterminat) *Alio modo dicitur aliquis cooperari alicui, in quantum operatur eandem operationem cum ipso: sicut si diceretur de duobus portantibus idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim, quod unus alteri cooperatur.* (Ecce expressam Molinæ, Suarez, & aliorum Recentiorum sententiam, cum ipsimet exemplis quibus utantur, nempe duorum portantium idem pondus, vel de pluribus trahentibus navim.) *Secundum igitur primum modum (subdit S. Doctor) creatura potest dici creatori cooperari: secundo autem modo creatura creatori non cooperatur, sed solum tres persone (sanctissimæ Trinitatis) sibi invicem cooperantur, quia earum est operatio una: non autem ita quod qualibet earum partem virtutis possideat, per quam operatio compleatur, sicut accidit in multis trahentibus navim (sic enim cujuslibet virtus esset imperfecta) sed ita quod tota virtus ad operationem sufficiens est in qualibet trium personarum.* Quo nihil clarius pro Thomistis contra Recentiores afferri potest. Imò D. Thomas insinuat, istos attribuire creaturis id quod solis Sanctissimæ Trinitatis personis convenit. Eandem doctrinam expressè tradit D. Bonaventura in 2. dist. 34. qu. 1. ad 5. his verbis: *Non est intelligendum quod Deus cooperetur libero arbitrio, sicut cum duo ferunt lapidem, unus cooperatur alteri: sed quia Deus est intimè agens in omni actione, & intimus est ipsi potentia operanti; ita quod potentia ipsa in nihil exit quod non sit ab ipso.*

Ex his patet quanta fides adhibenda sit F. liensi, dum ait se summa cum diligentia & attentione evoluisse omnia D. Thomæ opera, & nullibi physicam prædeterminationem invenisse: incipit enim suum librum ab opusculo D. Thomæ, & tamen nequidem verbum habet de autoritate jam adducta. Certè aut summa fuit ejus negligentia in legendo D. Thomam, dum omisit illud quod ejus oculis primitus occurrebat; aut quod verisimile est, autoritatem istam dissimulavit, quia profus insolubilem vidit. Et quod mirum est, incipit suum librum à testimonij desumptis ex opusculo nono, de quo dubitatur an sit D. Thomæ, adeoq; minusculis characteribus jussu Pij V. editum est; & superscribit aut dissimulavit testimonium ex opusculo primo depromptum, quod indubitanter ab omnibus ut legitimus S. Doctoris factus suscipitur.

§. III.

Aliis testimoniis ejusdem D. Doctoris mens amplius declaratur.

TESTIMONIA præcedentibus paragraphis expressa, generalia sunt, & probant Deum omnes causas secundas, sive naturales, sive liberas, ad agendum physicè pramovere, juxta principia doctrinæ D. Thomæ. Verum alia insuper expendenda sunt, quibus specialiter ostendatur, eundem S. Doctorem utrumq; genus motionis, tam physica quam moralis, in Deo respectu voluntatis creatæ admittere, ut habet conclusio paragrapho primo statuta.

Præbat

Probatur itaque primò: Motio quæ se tenet ex parte objecti ab intellectu repræsentati, moralis est & objectiva, quæ verò se tenet ex parte potentie, illamque verè & realiter immutat, physica & effectiva dicitur: At D. Thomas variis in locis docet, Deum movere voluntatem, non solum ex parte objecti, eam intrinsicè alligantem & invitantis, sed etiam ex parte potentie, eam realiter immutando: Ergo non solum motionem Dei moralem, sed etiam physicam admittit. Major patet ex dictis antea in 1. notabili. Minor verò probatur ex D. Thoma. 1. p. qu. 105. art. 4. ubi quærit, *Vtrum Deus possit movere voluntatem creatam?* & in corp. articuli distinguit duplex genus motionis, quarum una se tenet ex parte objecti, altera ex parte potentie, & concludit: *Quod utroque modo proprium est Dei movere voluntatem* (intellige effectivè, ut ibidem explicat) *sed maximè secundum modo, interius eam inclinando.* Et quærit. 106. art. 2. in corp. ait: *Ex parte ipsius potentie voluntas nullo modo potest moveri, nisi à Deo Operatio enim voluntatis est inclinatio quadam volentis in voluntatem: hanc autem inclinationem solus ille immutari potest, qui virtutem volendi creaturæ contulit; hinc & naturalem inclinationem solum illud agens potest mutare, quod potest dare virtutem quam consequitur inclinatio naturalis.*

Idem docet qu. 22. de verit. art. 9. his verbis: *Cum actus voluntatis sit quasi medius inter potentiam & objectum; immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti. Ex parte quidem voluntatis mutare actum voluntatis non potest, nisi quod operatur intra voluntatem; & hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa voluntatis, quod secundum fidem solus Deus est: unde solus Deus potest inclinationem voluntatis transire de uno in aliud, secundum quod vult.* Ergo præterea D. Thomam Deus non solum movet voluntatem moraliter, & ex parte objecti, eam sua bonitate & convenientia ad sui amorem alligantem, sed etiam physicè & ex parte potentie, eam realiter immutando, & transferendo de una inclinatione in aliam.

Confirmatur: S. Thomas ibidem art. 8. sic ait: *Sicut voluntas potest immutare actum suum in alium, ita & multò amplius Deus:* Atqui voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè seipsam immutat de uno actu in alium, absque violentia & læsione suæ libertatis: Ergo à fortiori Deus id potest.

Confirmatur ampliùs: D. Thomas loco citato 1. partis, ubi docet Deum movere voluntatem, *interius eam inclinando*, statim sibi opponit argumenta quæ procedunt ex violentia & læsione libertatis, ut ibidem videri potest: At ridiculè sibi hæc argumenta opponeret, si motionem solum moralem & objectivam doceret; cum nulli possit esse dubium aut suspicio, quod motio illa inferat violentiam, aut lædat libertatem: Ergo revera physicam motionem admittit.

Secundò mens ejusdem S. Doctores investigari potest ex his quæ docet tum hic qu. 9. art. 6. tum 1. p. qu. 111. art. 2. tertio contra gentes cap. 88. & pluribus aliis in locis, ubi asserit ita proprium esse Deo movere voluntatem, ut hoc nulli agenti creato competere possit: Sed agentia creata possunt movere voluntatem moraliter & per modum suadentis, ut iisdem locis expressè docet, præsertim loco citato ex 1. parte

Tom. III.

ubi ait: *Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem, Angelus autem & homo per modum suadentis:* Ergo juxta principia D. Thomæ, Deus altiori modo, atque adeò physicè, movet voluntatem.

Confirmatur: D. Thomas locis citatis red-45 dens rationem cur solus Deus possit movere voluntatem, non aliam assignat, nisi quia solus, Deus cum sit author & causa voluntatis, potest intra ipsam illabi, eamque intrinsicè immutare, ut patet ex loco citato 3. contra gent. ubi sic discurre: *Oportet quod omnis motus voluntatis ab interiori principio procedat: Nulla autem substantia creata conjungitur animæ intellectuali quantum ad sua interiora, nisi solus Deus, qui solus est causa ipsius, & sustinens eam in esse: A solo igitur Deo potest motus voluntarius causari.* Item qu. 22. de verit. art. 9. sic ait: *Ex parte voluntatis mutare actum voluntatis non potest, nisi quod operatur intra voluntatem, & hoc est ipsa voluntas, & id quod est causa esse voluntatis, quod secundum fidem solus est Deus, ut supra retulimus.* Eandem rationem fulius explanat in compendio Theologiae, quod est tertium inter ejus opuscula, cap. 129. his verbis: *Cum actus voluntatis sit inclinatio quadam ab interiori ad exterius procedens, & comparetur inclinationibus naturalibus: sicut inclinationes naturales rebus naturalibus solum insunt à causa suæ naturæ; ita actus voluntatis à solo Deo est, qui solus causa est naturæ rationalis voluntatem habentis.* Unde patet quod non est contra arbitrii libertatem, si Deus voluntatem hominis movet; sicut non est contra naturam quod Deus in rebus naturalibus operatur: sed tam inclinatio naturalis quàm voluntaria à Deo est, utramque preveniens secundum conditionem rei cuius est; sic enim Deus res movet secundum quod competit earum naturæ. Patet igitur quod in corpus humanum & virtutes ejus corporeas imprimere possunt corpora caelestia, sicut & in alia corpora: in voluntatem autem solus Deus imprimere potest. Hic autem discursus non valeret, sed esset omnino nugatorius, si D. Thomas de motione solum morali loqueretur: quia ad motionem purè moralem & objectivam, ex parte intellectus, & objecti per illum repræsentati se tenentem, non requiritur illapsus intra terminos voluntatis, nec realis & physica ejus immutatio; & ad genus illud motionis impertinens est quod Deus sit Author & causa voluntatis, cum Angeli, qui non sunt causæ illius, eam possint movere moraliter, & per modum suadentis, ut supra ostendimus: Ergo D. Thomas de motione physica intelligendus est.

Probatur tertio supra dicta conclusio: Motio moralis & objectiva fit per internam mentis illustrationem, quæ voluntati ostenditur bonitas & convenientia objecti: Sed ex D. Thoma Deus aliter movet voluntatem, quàm per internam mentis illustrationem: Ergo eam movet physicè, & non solum moraliter. Minor probatur ex D. Thoma lect. 3. super caput 8. Epistolæ ad Roman. ubi hæc verba Apostoli expendens: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei, subdit: Possit sic intelligi: quicumque spiritu Dei aguntur, sicut quodam ductore & direttore; quod quidem in nobis facit Spiritus Sanctus, in quantum nos illuminat interius quid agere debeamus: sed plus intelligendum est; illa enim agi dicuntur, quæ quodam superiori instinctu moventur: unde de brutis dicimus, quod non agunt, sed aguntur, quia à natura moventur: & non ex proprio motu, ad*

suas actiones agendas. Similiter autem homo spiritalis, non quasi ex motu propria voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus Sancti inclinatur ad aliquid agendum, secundum illud Isaia 59. Cum venerit quasi fluvius violentus, quem Spiritus Dei cogit. Et Luca 4. dicitur quod Christus agebatur à Spiritu in deserto. Non tamen per hoc excluditur, quin viri spirituales per voluntatem & liberum arbitrium operentur: quia ipsum motum voluntatis & liberi arbitrii Spiritus Sanctus in eis causat, secundum illud ad Philipp. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & persicere.

47 Probatur quartò: Motio quæ de se & ab intrinseco efficax est, & cum qua nunquam componi potest voluntatis dissensus, physica est, & non solum moralis: Sed juxta D. Thomam Deus movet voluntatem motione ab intrinseco efficaci, & tali, quod repugnet cum ea componi voluntatis dissensum: Ergo movet eam physice, & non solum moraliter. Major est certa, & patebit ex dicendis infra paragrapho 10. Minor probatur ex D. Thoma qu. 6. de malo art. 1. ad 2. ubi ait: Deus movet voluntatem immutabiliter, propter efficaciam voluntatis moventis, quæ deficere non potest. Et hinc quæst. 10. art. 4. ad 3. Si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod ad illud voluntas non moveatur. Item 2. 2. quæst. 24. art. 11. asserit quod virtus Spiritus Sancti infalibiliter operatur quodcumque voluerit: unde impossibile est hæc duo simul esse vera, quod Spiritus Sanctus velit aliquem movere ad actum charitatis, & quod ipse charitatem amittat peccando.

48 Denique suadetur eadem conclusio: Movere voluntatem moraliter, est eam movere per modum finis, cujus motio est duntaxat moralis & metaphorica: movere autem illam physice, est illam movere per modum agentis, quod operatur per veram & propriam efficientiam: unde D. Thomas 1. p. qu. 82. art. 4. sic ait: Aliquid dicitur movere dupliciter: uno modo per modum finis, sicut dicitur quod finis movet efficientem: & hoc modo intellectus movet voluntatem, quia bonum intellectum est objectum voluntatis, & movet ipsam ut finis. Alio modo dicitur aliquid movere per modum agentis, sicut alterans movet alteratum, & impellens movet impulsivum. Et hoc modo voluntas movet intellectum &c. Sed ex eodem S. Doctore 3. contra gent. cap. 88. ratione 5. Solus Deus potest movere voluntatem per modum agentis: Ergo solus Deus potest ipsam physice movere: alia vero agentia extrinseca, ut Homines & Angeli, eam solum possunt excitare & movere moraliter.

§. IV.

Juxta D. Thomam, Deus non solum pramovet, sed etiam prædeterminat causas secundas.

49 SUNT aliqui, qui putant D. Thomam frequenter quidem docere præmotionem voluntatis, sed nunquam ejus determinationem seu prædeterminationem à Deo, & ejus decreto, vel concursu; quia existimant de ratione libertatis esse, ut voluntas ita se ipsam consilio suo ac electione determinet, ut à nullo extrinseco agente, etiam in creato, determinetur. Verum fastidiosus stomachi scrupulus iste est, sic distinguentis inter motionem & determinationem; si e-

nim ad hoc ponit D. Thomas præmotionem seu motum in voluntate, ut indifferentia ejus & suspensio resolvatur, quid est aliud præmotio, quam prædeterminatio: Et si juxta D. Thomam, moveri ex se, non repugnat ei quod movetur ab alio, cur determinari, à se, repugnet ei quod determinatur ab alio? Sed ut scrupulus iste omnino tollatur, profero plura loca, in quibus S. Doctor utitur nomine determinationis, imò & prædeterminationis.

Primum sumitur ex 1. p. qu. 23. art. 1. ad 1. ubi explicat quo sensu Damascenus dicit ea quæ sunt in nobis non prædeterminari à Deo, quia scilicet non imponit necessitatem: nam licet ibi prædeterminatio pro æterna prædeterminatione accipiat, extenditur tamen ad motionem temporalem, quæ est executio sive causalitas decreti prædeterminantis. Ex quo sic forma rationem: Licet ea quæ sunt in nobis prædeterminari neget S. Thomas, quatenus prædeterminatio dicit impositionem necessitatis; non tamen absolute negat prædeterminari, imò potius exclusa sola necessitatis impositione, hoc supponit, nec aliter admittit autoritatem Damasceni, eadem prædeterminari negantis: Ergo ex D. Thoma Deus prædeterminat actus nostros liberos, sine impositione necessitatis, seu absque lesione libertatis. Unde 3. contra gent. cap. 90. in fine, eundem locum Damasceni exponens, sic ait: Id quod docet Damascenus, quod ea quæ sunt

in nobis Deus prænotificat, sed non prædeterminat, exponendum est ut intelligatur; ea quæ sunt in nobis, DIVINÆ DETERMINATIONI non esse subiecta, quasi ab ea necessitate accipientia: Quibus verbis aperte declarat, ea quæ sunt in nobis esse subiecta divinæ determinationi, subindeque à Deo prædeterminata, licet ex tali prædeterminatione non sequatur impositio necessitatis, aut destructio vel læsio libertatis, ut nobis objiciunt Adversarii. Unde hic qu. 10. art. 4. ait: Sic Deus voluntatem movet, quod non ex necessitate ad unum determinat: Admittit ergo motionem determinantem ad unum, non per modum nature, & imponendo necessitatem, sed destruendo potentiam ad oppositum, sed per modum liberi, & foventem ac conservantem libertatem, seu relinquentem potentiam ad oppositum. Unde P. Nicolai 1. 2. qu. 111. in scholiis ad art. 3. in Adversarios physice prædeterminationis sic invehitur: Eam S. Thomas (inquiunt) non agnovit, eoque Angelicus maxime fuit; nec agnoscitur à Catholicis debet, quia destruit libertatem. Quanta cecitas, ut tot locis tam evidentem non viderint quoad rem ipsam saltem, cum sic à Deo nos moveri sive determinari ad agendum centies dixerit, ut actiones nostras ipsa motu Dei antecedit & causet? Quid hoc porro nisi prædeterminatio vel præmotio physica & realis? Jam quod admitti non debeat, quia destruit libertatem, determinantem phantasma est; & quod eam non admittit sit angelicum, cogitatio vix humana. Destruit certe libertatem, si est talis, qualis ab eis per somnium patitur, indifferentia activa opposita; si ad hanc partem sic affigit, ut potentiam ad alteram tollat; si sic impellit, ut repellit à voluntate abijci que non possit. Sed cur in voce ludunt ut illudant, nisi illudantur ipsi? Prædeterminatio non aliter dicitur vero sensu, nisi passivam indifferentiam vel indeterminationem tollens, dum ad agendum non agentem applicat: quæ manente indeterminatione non ageret: Quæntis autem S. Thomas inculcat sic à Deo determinari voluntatem.

voluntatem ut non ad unum fixè, non cum necessitate, non immutabiliter, sed secundum conditionem voluntatis determinatur, posseque illi nihilominus determinanti resistere, posse determinationem illius abjicere, &c.

Deinde idem S. Doctor quod l. 12. art. 4. sub-
scribit sententiam illorum qui dicunt, à providentia Dei omnia esse PRÆDETERMINATA. Et addit posse concedi, quod omnia subjiuntur facto, si nomine facti intelligamus divinam providentiam, omnia quæ fiunt in mundo prædeterminantem & præordinantem, quamvis hoc nomine facti non debeamus uti, quia nec nomina cum Gentilibus convenit habere communia. Et tandem cum Augustino concludit: *Si quis hoc modo intelligat fatum, sententiam teneat, linguam corrigat, ut non dicat fatum, sed providentiam Dei.*

Confirmatur: Immobilis Dei dispositio, voluntati inhærens, est vera prædeterminatio: Sed eam negare, est (juxta D. Thomam 3. contra gent. cap. 93.) negare providentiam; dicit enim ibidem, quod qui fatum negat, secundum illam acceptionem, secundum quam sumitur pro impressione immobili ex parte in rebus mobilibus, negat divinam providentiam: Ergo ex D. Thoma, qui negat prædeterminationem voluntati inhærentem negat divinam providentiam.

Denique idem S. Doctor eodem libro cap. 7. & aliis locis infra referendis, expressè docet à causa contingenti & indifferenti ad utrumlibet, non posse exire actum vel effectum determinatum, nisi prius ab alio determinetur: unde cum voluntas sit causa contingens, & indifferenter se habeat ad multa, juxta D. Thomæ principia, manifestum est, ipsam debere à Deo prædeterminari, ut in actum determinatum exeat. De quo fusè paragr. 8.

Ex his patet, nomen hoc prædeterminationis non esse novum, nec à Thomistis excogitatum (ut passim eis objiciunt Adversarii) sed à D. Thoma frequenter usurpatum, saltem ad significandam æternam divinam voluntatis prædeterminationem: unde cum præmotio physica, juxta Thomistas, sit illius executio & instrumentum, ac veluti rivulus ab illo fonte promanens, non immeritò eodem quo illa nomine insigniri potest. Præsertim verò cum nomen applicationis, quo D. Thomas frequenter utitur, æquivalere nomini prædeterminationis: quid enim est voluntatem prædeterminari, nisi ad actum determinatum applicari?

Addo quod Scriptura, Ecclesia, & SS. Patres, interdum utuntur nominibus, quæ pluraquam præmotionem ac prædeterminationem significare videntur: ut patet cum dicitur Luca 14. *Compelle eos intrare*: & cum Ecclesia in collecta secreta dominicæ 4. post Trinit. Deum orat, ut *nos etiam rebelles compellat propitius voluntates*. Item ad Rom. dicitur: *Qui spiritu Dei aguntur, hi Dei sunt*. Et Augustinus sæpè asserit voluntatem humanam divinâ gratiâ *insuperabiliter*, & *indeclinabiliter* agi: Deum corda hominum *omnipotentissimâ potestate* inclinare quò vult, quando vult, ubi vult: & humanas voluntates non posse ei resistere. Sanè, si vim nominum attendamus, aliquid majus videtur, voluntatem à Deo compelli, agi hominem insuperabiliter & indeclinabiliter, ac inclinari omnipotentissima potestate, quam physicè prædeterminari.

Tom. III.

Demùm ostendant quæso Adversarii apud D. Thomam, vel apud aliquem ex Theologis & Doctoribus, qui ante Molinam scripserunt, nomina scientiæ mediæ, decreti indifferentis, gratiæ congruæ, & alia similia, quæ passim usurpant; & ipsis pariter nomen physica prædeterminationis apud eosdem Authores ostendemus. Certè si ipsis licuit, ad rem novam declarandam, nova excogitare nomina, cur etiam nobis non licebit, ad tuendam antiquam doctrinam, uti antiquo prædeterminationis nomine, quod non solum à S. Thoma, sed etiam à D. Dionysio cap. 5. de divin. nomin. imò & ab ipso Apostolo usurpatur, ad declarandam divinorum decretorum causalitatem & efficaciam: nam ubicumque in Epistolis D. Pauli habemus nomen prædeterminationis, in Græco habetur *προορισμῶς*, quod vocabulum idem sonat ac prædefinitio & prædeterminatio?

§. V.

Prædeterminationem physicam esse de mente D. Thomæ, plures ex Patribus Societatis fatentur.

CUM Novatianus cap. 18. de Trinit. rectè sè dixerit, *Firmum esse genus probationis, quod ab Adversariis sumitur, ut veritas etiam ab ipsis inimicis veritatis probetur*: non possum efficacius demonstrare, physicam prædeterminationem esse de mente D. Thomæ, quam ostendendo Adversarios id ipsum non diffiteri, & plura ipsorum proferendo testimonia. Variis enim (inquit Eucherius) absque dubio nixitur privilegiis, qui causam de Adversariis asserit instrumentis. Speciosa victoria est, contrariam partem chartulis suis velut propriis laqueis irretire.

Hom. 2. de Pasch

Physicam ergo prædeterminationem variis in locis docuisse S. Thomam, fatetur in primis Collegium Conimbricense, quod instar multorum reputari debet: nam 2. Physic. cap. 7. quæst. 14. art. 1. hæc scribit: *Circa modum quo Deus cum causis secundis ad earum operationes, & effecta concurrat, se offert celebris opinio D. Thomæ 1. p. quæst. 105. & 1. 2. qu. 109. art. 1. & quæst. 7. de potentia art. 7. ejusque scitatorum, Capreoli in 2. dist. 1. quæst. 2. Ferrariensis contra gent. cap. 70. & aliorum, existimantium omnes causas secundas antequam operentur, accipere à Deo influxum quandam & motum, qui sit quasi esse intentionale virtutis divinæ, quo ad promendas actiones excitentur, eo modo quo artium instrumenta, ut dolabra & securis, prævia motionem à fabro accipiunt, cum ad opus conficiendum applicantur.*

Bellarminus etiam lib. 4. de libero arbit. hanc esse Doctoris Angelici sententiam apertè proficitur. Nam cap. 14. proposita sibi Calvinii objectione, quæ ducitur à repugnantia cooperationis divinæ voluntatis cum libertate humana, rejectis tribus responsionibus; Cajetani scilicet, Durandi, & Almaini, duas eligit ut probabiliores, & ad explicandam concordiam divinæ cooperationis cum libero arbitrio magis accommodatas. In primis enim cap. 15. explicat concordiam divinæ cooperationis cum libero arbitrio, per concursum purè simultaneum, & indifferentem, ac determinabilem à voluntate creata ad speciem actus. Unde ibidem negat, Deum voluntatem mo-

U 2

vere

nam negant Deum OPERA NOSTRA BONA
 R. FINIRE. Eodem ferè modo loquitur Hen-
 riques lib. de fine hominis cap. 6. ubi inter alia
 ait: Non tam difficile est intelligere, ut quidam putant,
 quod salvo usu nostræ liberæ cooperationis, Deus tempe-
 rans vim sui concursus, efficaci auxilio moveat, tum
 PHYSICE EX PARTE POTENTIÆ, tum mo-
 rali ex parte objecti. Et cap. 24. ostendit senten-
 tiam Molinæ & Lessii doctrinæ D. Augustini &
 S. Thomæ penitus repugnare.

Refert etiam Caramuel in Theologia funda-
 mentali thesi 5. notabili 4. quod anno Dñomi
 1654. in Universitate Viennensi Pater Herwart B
 Societatis Jesu, magni ingenii Doctor, defendit
 iterum iterumque, Esse possibilem qualitatem,
 quæ ex essentia sua physica & realis infallibilitatem il-
 libè libertate induceret. Fuit, inquit, disputatio ce-
 lebris, & quia iustus sui argumentari primo loco, unam
 aut alteram consequentiam subjiciam. Sic dixi. Pos-
 sibilis est qualitas, quæ ex essentia sua reali & physica
 infallibilitatem inducat, & humanam libertatem non
 tollat: Ergo possibile est non dari scientiam mediam in
 Deo: Ergo de jacto non datur scientia media: Ergo
 de jacto dantur physica prædeterminationes, si non
 necessitates in sensu composito, saltem infallibilitatem
 tollat. Et postquam omnes illas consequentias
 prosecutus est, sic concludit: Quò attentius illam
 thesim considero, videtur mihi clarius subscribere sen-
 tentiam Thomistarum.

Non est prætermittendus Cardinalis Tole-
 rus: ipse enim 2. phys. cap. 3. quæst. 8. expressè
 docet Deum applicare causam secundam ad a-
 gendum, eamque movere, sicut instrumentum
 movetur ab artifice. Idem asserit Cosmæ A-
 lemanni in Summa Philosophiæ D. Thomæ,
 2. quæst. 11. art. 4. Molina etiam in Concordia
 disp. 26. non diffidetur hanc sententiam esse D.
 Thomæ, etiam si postea videatur esse dubius, ait
 eam: D. Thomas 1. p. quæst. 105. art. 5. docet Deum
 duplici ratione operari cum causis secundis: in pri-
 mis, quia virtutes illis tribuit ad operandum, easque
 vitæ conservat, ut Durandus dicebat: deinde, quia
 in eas ad agendum movet, ut quodammodo formas &
 virtutes earum applicet ad operationem, non secus ac
 D
 artifex securim applicat ad scindendum. Suarez
 vero lib. 1. de concursu Dei cap. 11. num. 4. &
 7. ait D. Thomam hanc sententiam tenuisse
 quæst. 7. de potentia art. 7. sed illam postea in
 Summa retractasse. De quo infra §. 13.

Denique prædeterminationem physicam esse
 videri de mente D. Thomæ, apertè tradit li-
 bellus de ratione studiorum, compositus à lex
 Patribus Societatis, & impressus Romæ in Col-
 legio Societatis, jussu Præpositi Generalis, An-
 no 1786. In illo enim, §. de opinionum delectu in
 Theologica facultate, regula 5. sic dicitur: In Theo-
 logia doctrinam S. Thomæ, ut cavetur 4. parte con-
 scriptionum cap. 14. nostri sequantur, exceptis paucis,
 quæ licet sint aut videri possint esse S. Thomæ, quia ta-
 men contraria, & sine periculo, & valde probabiliter
 lesendi possunt, si qui hac docere velint, conniveant su-
 periores ad ingeniorum exercitationem majorem. Et
 postea explicans quæ sint illa pauca, quæ sequi
 non tenentur, num. 6. inter alia istam D. Tho-
 mæ sententiam recenset: Causas secundas esse
 proprie & univoce instrumenta Dei, & cum ope-
 rantur, in eas primùm influere, aut eas movere.
 Et mox relatis aliis D. Thomæ sententiis, quæ
 sequi non tenentur, regulâ 6. sic dicitur: In
 cæteris, quæ hic excepta non sunt, à S. Thomæ
 Tom. III.

A nostri non recedant. Libellum hunc Tolosæ in
 nostro conventu servamus, hujusque capituli
 vel paragraphi, de delectu opinionum in Theologi-
 ca facultate, extractum authenticum, & Nota-
 rii Apostolici manu sub signatum, penes me ha-
 beo. Hunc verò libellum habere vim consti-
 tutionis, quamvis id negent Adversarii, con-
 stat tamen ex 5. congregatione generali Societa-
 tis Jesu can. 9. ubi sic dicitur: Sequantur no-
 stri Doctores in Scholastica Theologia doctrinam D.
 Thomæ, juxta praxim in libro de ratione studiorum
 ponendam.

Tantam ergo habentes impositam nubem re-
 stium, qui prædeterminationem physicam esse
 à Divo Thomæ assertam, ingenuè profitentur,
 de mente hujus Angelici Doctoris dubitare non
 licet.

§. VI.

Testimonia Scripturæ, & SS. Patrum.

CONSTAT ex dictis paragrapho præcedenti, 63
 Deum physicè prædeterminare causas se-
 cundas, si eas applicet ad agendum: propter hoc
 siquidem, nedum Thomæ, sed etiam plures
 ex Adversariis, concedunt D. Thomam docuisse
 se prædeterminationem physicam, quia docuit
 C Deum applicare causas secundas ad agendum,
 ut ibi ostendimus. Si ergo in Scriptura sacra ex-
 pressè invenero illud verbum applicare, ita ut
 Deus dicatur absolute causas secundas, etiam
 liberæ, applicare ad agendum, procul dubio o-
 stendam prædeterminationem physicam, juxta
 Scripturæ, & Spiritus Sancti testimonium, esse
 necessariò admittendam. Insignis autem lo-
 cus habetur Eccl. 33. ubi sic legitur: In multitudine
 discipline Dominus separavit eos, & immutavit
 vias eorum: ex ipsis benedixit, & exaltavit, & ex
 ipsis sanctificavit, & AD SE APPLICAVIT, &c.
 Item Jeremiæ 30. Deus loquens de duce qui
 præpoendus erat populo suo, ait: Et erit dux
 ejus ex eo, & Princeps de medio ejus produceretur, &
 D
 APPLICABO EUM, & accedet ad me: quis enim
 iste est qui applicet cor suum ad me, vel appropin-
 quet mihi, ait Dominus? Ubi manifestè promittit
 Dominus se applicaturum cor seu volun-
 tatem ducis populi sui ad se, sive ad amorem
 sui, & subdit Scriptura, quod in virtute hujus
 applicationis dux ille ad Deum accedet, & ap-
 propinquabit illi. Si igitur applicare causam se-
 cundam ad operandum, idem est ac eam physi-
 cè prædeterminare, ut jam notavimus, & supra
 ostensum est, consequens est, ut promiserit Deus
 se physicè prædeterminaturum voluntatem ducis
 populi ad amorem sui: ita tamen quod hæc
 prædeterminatio non impediat cooperationem
 E voluntatis, sed eam potiùs inferat & causet: un-
 de priùs ponitur quod Deus applicabit volunta-
 tem ejus, & postmodum subditur, quod acce-
 det ad Deum, & applicabit cor suum ad amo-
 rem ipsius, & appropinquabit ei, non gressibus
 corporis, sed affectibus mentis, ut Augustinus
 ait.

Eandem mentis & voluntatis humanæ appli-
 cationem per gratiam, subindeque physicam
 prædeterminationem, apertè docent plures ex
 Sanctis Patribus. Augustinus enim libro 1. ad
 Simplicianum quæst. 2. ait: Quis audeat di-
 cere defuisse Deo modum vocandi, quò etiam Esau
 64
 V 3 ad

ad eam fidem MENTEM APPLICARET, voluntatemque conjungeret, in qua Jacob justificatus est? Et ibidem utitur loco illo Ecclesiastici supra citato, in quo dicitur Deum applicuisse creaturas ad se. Eodem etiam nomine applicandi utitur in Psal. 126. exponens illud Psalmistæ, *Nisi Dominus edificaverit domum, ait enim: Nos loquimur foris, ille edificat intus, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum nostrum.* Item D. Bernardus in libro de libero arbitrio, versus finem, dicit quod *Deus voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati.* Et Vega in Tridentinum lib. 6. cap. 6. vocat gratiam prævenientem, *Ignoram divinam virtutis applicationem, & voluntatis nostræ mirificam inclinationem & inflexionem.* Eodem modo loquitur Cornelius Muslius, Episcopus Bituntinus, lib. 1. de divina historia cap. 15. & 27.

S. VII.

Ratio generalis desumpta ex subordinatione & dependentia causæ secundæ à primâ.

65 **H**anc rationem fusè prosequuntur nostri Thomistæ in Philosophia, nos breviter eam attingemus, ut ad alias speciales pro causis liberis transeamus. Sic ergo potest proponi: Deus non solum est primum ens, sed etiam prima causa; ac proinde sicut creaturæ immediatè ab eo dependent in esse, eiq; subordinantur, ita & in operando & in causando: Sed talis dependentia, & subordinatio immediata, sine præmotione physica salvari nequit: Ergo talis præmotio admittenda est. In majori conveniunt omnes Philosophi & Theologi, excepto Durando, qui vult creaturas solum mediatè & remotè dependere à Deo in operando, quatenus ab illis receperunt virtutes operativas. Minor autem, quam negant Adversarii, multipliciter suaderetur. Primò ex Divo Thoma 3. p. qu. 19. art. 1. ubi sic dicitur: *Ubi cumque sunt plura agentia ordinata, inferius movetur à superiori, sicut in homine corpus movetur ab anima, & inferiores vires à ratione: Sic igitur actiones & motus inferioris principii, sunt magis operata quadam, quam operationes; id autem quod pertinet ad supremum principium est operatio.* Quibus verbis apertè docet, ad salvandam subordinationem causæ inferioris à superiori, requiri quod inferior à superiori moveatur: unde cum ex eodem S. Doctore 3. contra gentes cap. 149. *Motio moventis præcedat motum mobilis causalitate & naturâ, ad salvandam subordinationem causæ secundæ ad primam, requiritur præmotio; quæ cum non possit esse moralis, saltem respectu brutorum, & aliorum agentium naturalium, quæ motionis moralis capacia non sunt, necessariò debet esse physica.*

66 **S**ecundò probatur eadem Minor: Ubi cumque est subordinatio & dependentia secundum aliquam rationem, ibi secundum eandem rationem debet reperiri aliquis ordo prioris & posterioris: Sed per solum concursum simultaneum nullus potest salvari ordo prioris & posterioris, in ratione causæ actu operantis, inter primam & secundam: Ergo per concursum simultaneum non potest salvari subordinatio & dependentia causæ secundæ à prima in causando. Major est certa: quia subordinatio essentialiter

A importat in suo conceptu aliquem ordinem inter ea quæ subordinantur; subordinari enim aliter, idem est, ac sub alio ordinari; ordo autem essentialiter dicitur prioritas & posterioritas, ac subinde etiam subordinatio. Minor verò probatur: Illa causa censenda est prior in ratione causæ actu operantis, quæ prius exercet suam causalitatem; cum enim causa dicatur formaliter talis à causalitate, oportet quod ordo prioris & posterioris in causis actu operantibus, sumatur ex ordine prioris & posterioris, qui sit inter ipsas causalitates: Atqui per concursum simultaneum neutra causa prius exercet suam causalitatem: Ergo per solum concursum simultaneum non salvari ordo prioris & posterioris in causando inter primam causam & secundam, sed ad talem subordinationem statuendam requiritur necessariò concursus prævius.

B Respondent communiter Adversarii: concursus Dei simultaneum esse priorem concursu & operatione causæ secundæ, prioritate dignitatis, universalitatis, & subsistendi consequentiâ; & hanc prioritatem sufficere ad salvandam subordinationem & dependentiam causæ secundæ à primâ, in causando.

Sed hæc responsio non infirmat, sed confirmat vim rationis propositæ. Nam quotiescumque inter duo reperitur subordinatio in aliqua ratione, toties debet reperiri prioritas & posterioritas in tali ratione: Atqui inter Deum & creaturas reperitur subordinatio, non solum in dignitate & perfectione, sed etiam in operatione & causalitate; cum Deus non solum sit primum ens, sed etiam prima causa, & primum principium: Ergo in concursu Dei debet esse prioritas non solum dignitatis & universalitatis, sed etiam nature & causalitatis, subindeque talis concursus debet esse prævius, & non purè simultaneus. Unde D. Thomas quæst. 3. de potentia art. 7. in fine corporis, docet ex libro de causis quod *virtus causæ primæ prius agit in causatum, & vehementius ingreditur in ipsum.* Et quæst. 27. de veritate art. 6. quarto argumento, sed contra sic ait: *Causa secundæ per prius recipit influentiam causæ primæ, quam actus causæ secundariæ.* Ad quod argumentum, quia iuxta conclusionem omnino consonat, nihil omnino respondet, sicut ad alia quæ sibi aliquando non omnino favent. Item in 2. dist. 37. quæst. 2. art. 2. dicit quod *non posset vitari quin voluntas humana esset primum agens, si ejus actio in aliquo prius agens non reduceretur sicut in causam.*

E Tertiò probatur Minor principalis: Ut causæ secundæ formaliter & immediatè subordinentur Deo in causando, debent ab illo pendere, & constitui non solum in ratione principii habitualis, sed etiam in ratione principii actualis suarum operationum: Sed non possunt ab illo constitui in ratione principii actualis, nisi per concursum prævium, seu physicam præmotionem: Ergo illà sublatâ tollitur subordinatio & dependentia immediata in causando causarum secundarum à prima. Major constat: quia causa secundæ non fit actu causalis, nisi per hoc quod sit principium actuale suæ operationis. Minor autem quam negant Adversarii, facile suadet. Sublato concursu prævio, seu physica præmotione, tria solum dantur in causa agentis, scilicet virtus operativa, operatio, & concursus simultaneus: Sed nullum ex his tribus potest

constituere causam secundam in ratione principii actualis: Ergo seclusa præmotione nihil ex parte Dei potest assignari, per quod causa secundæ constituantur in ratione principii actualis suarum operationum. Major patet sufficienti enumeratione. Minor probatur quantum ad singulas partes. Et in primis quod ipsa operatio non possit constituere causas secundas in ratione principii actualis, videtur manifestum: Nam id à quo effectivè procedit operatio, nequit esse ipsamet operatio, sed necessariò debet esse aliquid prævium ad eam, & in agente receptum: Atqui operatio procedit effectivè à principio actuali, ut tali, atque ad eò à constitutivo ipsius. Ergo constitutum principii actualis nequit esse ipsamet operatio.

Quod autem neque per virtutem operativam, neque per concursum simultaneum, causa secundæ possint in ratione principii actualis constitui, probatur ratione evidenti. Principium actuale operationis duo habet, nempe quod sit indissolubiliter connexum cum ipsa operatione (simpliciter enim datur principium actuale operationis, & non ponitur ipsam operationem) & quod eam prioritate saltem naturæ antecedit, ut potè causa efficiens illius; unde constitutum etiam principii, actualis easdem duas condiciones habere debet, nimirum prioritatem saltem naturæ respectu operationis & indissolubilem cum ea connexionem: Patet autem illas condiciones non convenire virtuti operativæ; quia cum sit potentialis, non habet indissolubilem nexum cum operatione, sed ab ea potest separari, saltem per absolutam Dei potentiam; unde talis virtus non constituit principium actuale, sed duntaxat habituale operationis: concursus verò simultaneus, licet cum operatione indissolubiliter connectatur, & in ea intimè imbibatur, ipsam tamen prioritate naturæ non præcedit, aliàs non esset simultaneus, sed prævius; prioritas enim, à qua, secundum Thomistas, concursus Dei prævius appellatur, non est prioritas existentie aut durationis, sed naturæ tantum & causalitatis: Ergo causa secundæ non constituitur à Deo in ratione principii actualis operationis, per virtutem operativam, aut per concursum simultaneum, sed duntaxat per concursum prævium, seu per actualitatem divinitus motionis; quæ cum applicet causas secundas ad agendum, illarum operationem prioritate naturæ antecedit, & cum ea nexum indissolubilem habet: unde, ut infra dicemus, talis præmotio non est actus primus, neque secundus, sed nexus & vinculum conjungens actum primum cum secundo, seu potentiam cum operatione.

¶ Dices. Causam secundam esse actum operantem, seu actuale principium suæ operationis, non esse aliquid distinctum à principio habituali & operatione, sed esse principium ipsum habituale, ut connotat operationem.

Sed hoc jam manet confutatum: nati prius naturæ quàm intelligatur operatio, causa intelligitur constituta in ratione principii actualis, quia ab illo ut tali exit operatio; non enim potest exire à principio habituali solum, quod, ut tale, est indifferens & indeterminatum.

Ad do quod, cum virtus & potentia operativa non semper connotent operationem, nec cum ea semper habeant indissolubilem nexum, debet assignari aliquid de novo in ipsa causa o-

perante, ratione cujus habeat novam illam habitudinem & connotationem: si enim nihil intrinsecum de novo ipsi adveniat, eodem modo se habebit ac antea; unde sicut antea erat solum in potentia ad operationem, & principium tantum habituale ipsius, manebit in eadem potentialitate & indifferentia, & à ratione principii habitualis non extrahetur.

Quartò Minor principalis suadet. Ut causa secundæ Deo tanquam primæ causæ & primo principio subordinentur, debent ab ipso applicari ad agendum: Atqui ab ipso per concursum simultaneum applicari nequeunt, sed solum per prævium, seu per physicam præmotionem: Ergo illà remota, causa secundæ Deo ut primæ causæ sufficienter subordinati non potest. Major probatur: Agens quod respicit finem ultimum omnium causarum, illas applicat ad suas operationes: sicuti quia ad Ducem spectat finem belli attendere, & intendere, ad eum etiam pertinet milites ordinare, movere, & applicare; & sicut voluntas, quia respicit finem, applicat cæteras potentias ad suas operationes, ut docet S. Thomas hic qu. 9. art. 1. item charitas, quia habet pro objecto Deum ut est finis supernaturalis, ordinat & imperat actus aliarum virtutum, & conjungit eos cum tali fine: Sed prima causa non solum respicit finem omnium causarum secundarum, sed etiam est illarum ultimus finis, juxta illud Apocal. *Ego sum alpha & Omega, principium & finis*: Ergo applicat omnes causas secundas ad operandum: Non moraliter, cum solæ creaturæ rationales sint capaces motionis moralis: Ergo physicè.

Præterea, ut discurrit S. Thomas infra qu. 79. art. 2. *Omnis actio causatur ab aliquo quod est in actu, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu: Omne autem ens in actu, reducitur in primum actum, scilicet in Deum, qui est per suam essentiam actus. Unde relinquitur quod Deus est causa omnis actionis, in quantum actio est.* Ex quibus verbis sic formo rationem. Nullum agens creatum est purus actus in agendo, sicut nec in essendo, sed secundum se est in potentia ad agendum: Ergo cum nihil agat, nisi secundum quod est in actu, indiget ut agat, quod à prima causa, quæ est actus purus in agendo, sicut in essendo, applicetur & reducat in actum.

Minor autem, quæ asserit causas secundas per concursum simultaneum non posse applicari ad agendum, supra §. 1. contra Suarezem multipliciter fuit demonstrata, & potest adhuc magis declarari: Tum quia applicatio potentie est aliquid prioritate saltem naturæ operationem antecedens, cum ipsa à principio ut applicato procedat; concursus autè simultaneus non est prior naturæ operatione, ut patet: Tum etiam, quia concursus simultaneus non distinguitur ab ipsa operatione causæ secundæ, sed in ea intimè imbibitur: quis autem dicat aliquid applicari ad agendum per ipsam actionem quam elicit; v. g. ferram ad sciendum, vel calamum ad scribendum, vel ipsam scissionem aut scriptionem? Quis etiam asserat, quod quando duo equi simul concurrunt ad movendum currum, vel duo homines ad trahendum cimbam, unus alium moveat & applicet ad trahendum? Non est ergo audiendus Suarez, dum ait libro 3. de auxili. cap. 40. num. 17. quod Deum facere ut Sol illuminet, seu ipsum applicare ad illuminandum, nec est, nec esse potest aliud, quàm facere

facere Solem cum virtute illuminandi, & cum illo simultaneè ad illuminandum concurrere: nam, ut jam ostendimus, quando duæ causæ simul influunt in eundem effectum, per talem concursum una non dicitur movere & applicare aliam ad agendum, sed tantùm eam adjuvare, ipsique associari ad talem effectum simul cum ea producendum.

72 Dices: Sicut potentia hominis applicatur à voluntate, ipsique subordinantur in operando, per hoc præcisè quod voluntas vult eas operari, absque eo quod aliquid à voluntate recipiant: Ita pariter ut causæ secundæ applicentur à Deo, ipsique in agendo subordinentur, sufficit actus Dei immanens, quo prius vult ac imperat causas secundas operari, quàm ipsæ operentur; neque necessarium est, quod per influxum ad extra Deus aliquid ipsis communicet prius naturam quam operentur; subindeque quod illas physicè præmoveat ac prædeterminet ad agendum.

Sed contra primò: Licet aliqui censeant voluntatem applicare alias potentias ad proprias operationes, nihil reale ipsis imprimendo; oppositum tamen probabilius est, & menti S. Thomæ conformius, ut disp. præcedenti art. 1. concl. 3. ostendimus.

73 Secundò, Hoc dato & non concesso, negatur paritas: reperitur enim ratio manifesta discriminis, consistens in hoc quod voluntas & potentia inferiores junguntur in eodem supposito, & in eadem anima radicantur, non verò Deus & causæ secundæ: unde licet daretur, potentias inferiores applicari à voluntate ad suas operationes, per solam volitionem talis motionis & applicationis, quæ usus activus dicitur; non sequitur tamen causas secundas à Deo applicari per solum decretum vel actum imperii, absque physica illarum immutatione, & alicujus virtutis aut motionis impressione, ut apertè colligitur ex D. Thoma locis prægrapho 1. adductis, quibus asserit Deum movendo creaturas, tangere eas contactu virtutis; omnem inclinationem naturalem & voluntariam, esse quandam impressionem à primo movente, sicut inclinationem sagittæ ad locum determinatum, est quandam impressionem à sagittante; id quo Deus movet causas secundas, esse ut intentionem habentem esse incompletum, per modum quo colores sunt in aëre, & virtus artis in instrumento artificis; & similia quæ ibidem fusè expendimus, & quæ brevitate causâ hinc non repetimus.

Addo, impossibile esse, quod duo extrema incipient referri ad invicem, nisi fiat mutatio in aliquo illorum: Sed per hoc quod causa secunda applicatur à Deo ad operandum, incipit dicere relationem realem dependentiam ad Deum, & Deus respectum rationis ad ipsam: Ergo oportet tunc alterum extremum mutari per receptionem alicujus entitatis; unde cum talis mutatio non possit se tenere ex parte Dei, debet se tenere ex parte causæ secundæ.

74 Denique Minor principalis probatur. Cum causâ dicatur formaliter talis à causalitate, ut causâ secunda, in ratione causæ formaliter, Deo subordinatur, debet illi subordinari, atque immediate ab eo dependere, in sua causalitate, ut causalitas est: Atqui seclusâ præmotione physicâ, causâ secunda non dependet immediate à Deo in sua causalitate, ut causalitas est: Ergo nec illi subordinatur in ratione causæ. Major patet, Minor probatur. Causalitas causæ efficien-

tis est actio, prout formaliter egreditur, & emanat ab agente, ut docent Philosophi 2. Physicorum; Sed actio sub illa formalitate emanationis & egressus ab agente, non causatur à Deo, nisi causâ secunda ab illo præmoveatur ad agendum: Ergo seclusâ præmotione, causâ secunda non dependet immediate à Deo in sua causalitate ut causalitas est. Minor probatur: Non alia ratione potest dici quod aliqua causâ causet actionem alterius, prout est ab ipsa, nisi quatenus eam impellit & applicat ad agendum, unde quia unus quis non applicat alium ad trahendum currum, sed tantùm simul cum eo concurrat, potest quidem dici causâ tractionis absolute, non tamen tractionis, prout est ab alio equo: Ergo si Deus simultaneè tantùm cum causis secundis concurrat, & eas ad agendum non applicet, ac præmoveat, erit quidem causâ actionis illarum materialiter & in esse entis considerata, non tamen formaliter sub ratione actionis, & quatenus egreditur & emanat ab ipsis causis secundis. Unde egregiè ait Cajetanus, quod si Deus non moveret Solem ad illuminandum, non esset causâ illuminationis Solis, quamvis posset dici causâ illuminationis quæ esset à Sole.

Addit Gibius libro de libert. Dei, & creaturæ um cap. 19. quod si nullus alius est influxus Dei, nisi simultaneus, Deus dabit quidem esse effectibus, sed non dabit effectus causis: quia non faciet ut causæ secundæ faciant, & quod ipsæ, ut ita dicam, parturiant, & extra se mirant suas operationes & effectus, sed duntaxat operationes & effectus; ex ipsarum visceribus prodeuntes suscipiet, & fovebit.

Dices cum Recentioribus: Et si una actio possit esse à duplici causâ, at tamen prout est ab una, non potest esse ab alia: Ergo licet Deus simul cum creatura efficiat actionem, & effectum ejus; actio tamen causâ secundæ, sub ea ratione quæ est à causâ secunda, non potest esse à Deo.

Sed præterquam quod hæc responsio non solvit argumentum propositum, cum illud in eo fundetur, quod causâ secunda debet immediate dependere à Deo in sua causalitate, ut causalitas est, quæ non est aliud quàm ipsa actio, prout formaliter egreditur ab agente, & prodiit visceribus ejus; facile adhuc potest confutari. Cum enim concursus Dei sit perfectissimus & universalissimus, ac per se primò attingat rationem entis creati & participati, quæ in omnibus differentiis, modis, & formalitatibus rerum creaturarum intimè imbitur; ejus causalitas se extendit non solum ad substantiam & entitatem rerum creaturarum, sed etiam ad omnes rationes & modos, dicentes perfectionem, & bonitatem ordinabilem in Deum tanquam in ultimum finem: Atqui dependentia illa actionis à causâ agente, seu ille egressus, effluxus, & emanatio actionis à causâ secunda, vel ut alii loquuntur, exercitium illud potentia operativæ, non est purum ens rationis, sed aliquid verum & reale in rerum natura existens, ut patet; nam (ut supra dicebamus) ut tali dependentia & egressu actionis ab agente, seu in tali exercitio potentie, consistit causâ efficientis causalitas, quæ est aliquid reale & positivum in rerum natura exercitium: Ergo Deus per suum concursum debet causare actionem causâ secunda, sub ea ratione quæ ab ipsa dependet, & causatur, subindeque eam præmoveat & applicat ad agendum.

Confirmatur: In actionibus vitalibus, vitali-

tas actionem immanentium est aliqua realis perfectio, ac proinde debet esse actu & immediate à Deo. Ex quo sic formatur argumentum: Actio vitalis, in quantum huiusmodi, est actu & immediate Deo tanquam à prima causa: Sed eadem actio, in quantum vitalis, est à causa secunda: Ergo quod est à causa secunda, est à Deo tanquam à causa prima, actionem secundum rationem secundum quam est à causa secunda. Major patet, Minor probatur: Quia vitalitas actionis creatæ consistit in dependentia à principio intrinseco creato, & connexionione necessaria cum ipso.

Ex quo habes, quod licet quando causæ concurrentes ad eandem actionem sunt ejusdem ordinis, non possit una causæ actionem alterius, prout est ab illa, bene tamen quando una est superioris ordinis, & continet omnem perfectionem inferioris; præsertim si ejus causalitas sit universalissima; & ad omnes rationes & modos entis se extendat, ut contingit in proposito.

§. VIII.

Ratio specialis pro causis liberis, sumpta ex indifferentia voluntatis.

Hanc rationem tangit D. Thomas hic qu. 9. art. 4. ubi sic discuitur. Omne quod quandoque est in actu, quandoque in potentia, indiget moveri, determinari, & constitui in actu ab aliquo movente, quod sit semper in actu & nunquam in potentia: Sed voluntas humana est quandoque in actu, quandoque in potentia; incipit enim aliquando velle aliquid, quod antea non volebat. Ergo ad hoc ut actu velit, indiget moveri ab aliquo movente, quod sit semper in actu & nunquam in potentia, quod ut constat, non potest esse nisi Deus.

Eandem rationem sub alijs terminis proponit. Phisic. lect. 8. ubi ait: *Sicut potentia motiva, qua est ad utrumlibet, non exit in actum, nisi per potentiam appetitivam determinetur ad unum, ita nihil quod est ad utrumlibet exit in actum, nisi per aliquid determinetur ad unum; quia id quod est ad utrumlibet, est sicut ens in potentia; potentia autem non est principium agendi, sed solum actus: unde ex eo quod est ad utrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud quod determinat ad unum.* Et 3. contra Gentes cap. 2. *Quod indifferenter se habet ad multa, non magis unum operatur quam aliud; unde à contingere ad utrumque non sequitur aliquis effectus, nisi per aliquid per quod ad unum determinetur.*

Ex quo possumus secundum formare argumentum. A principio indifferenti & indeterminato non sequitur actio determinata, nisi prius determinetur ab alio quod sit in actu: Tum quia indifferens & determinatum inter se opponuntur, & se habent sicut frigidum & calidum; addeq; sicut à frigido, ut tali, non potest calor procedere; ita nec ab indifferenti, ut indifferens est, actus determinatus exire: Tum etiam, quia id quod est ad utrumlibet, est sicut ens in potentia; ens autem prout in potentia, non est principium agendi, sed solum prout est in actu, ut docet D. Thomas loco citato, & i. 2. qu. 79. art. 2. ubi ait: *Omnis actio causatur ab aliquo quod est in actu, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu.* Atqui (subsumo) voluntas creatæ ex se est principium indeterminatum & indifferens ad

Tom. III.

utrumlibet: Ergo nusquam exibat in actum determinatum, nisi prius determinetur ab eo qui est semper in actu respectu totius objecti, id est à Deo.

Respondet Suarez libro 3. de auxiliis cap. 42. 81. & 43. quod voluntas nostra, quamvis sit indifferens & in potentia ad suos actus, tamen propter eminentiam suæ virtutis, & propter suam libertatem, ac perfectum dominium quod habet in suos actus, est virtualiter in actu, ac proinde non indiget determinari & reduci in actum ab aliquo agente extrinseco, sed potest seipsam determinare, & in actum reducere.

Sed contra: Quamvis voluntas ratione suæ libertatis habeat dominium in suos actus, illud tamen non est supremum & absolutum, sed dependens à supremo & universalissimo Dei dominio, eiq; subordinatum: Ergo licet possit in suo ordine, & ut secundum liberum, ac secundum movens & determinans, seipsam movere, determinare, & in actum reducere, id tamen non potest præstare, nisi cum subordinatione ad primum liberum, primumq; movens & determinans; ac proinde nisi dependenter ab ejus motione & determinatione. Sicut quia vasallus vel feudatarius non habet supremum dominium in fundum, non potest de illo disponere, nisi cum subordinatione & dependentia à Rege, vel Domino cui subditur. Unde præclare Divus Thomas in hac parte quæst. 109. art. 2. ad 1. *Homo est dominus suorum actuum volendi, & non volendi, propter deliberationem rationis, que potest flecti ad unam partem, vel ad aliam: sed quod deliberet vel non deliberet, est huiusmodi etiam sit dominus, oportet quod hoc sit per deliberationem præcedentem: & cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod finaliter deveniatur ad hoc quod liberum hominis arbitrium moveatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam, scilicet à Deo.*

Confirmatur: Idem S. Doctor i. p. quæst. 19. art. 3. ad 5. ait: *Causa qua est ex se contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum: sed voluntas divina, qua ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.* Quibus verbis hoc inter voluntatem divinam & creatam discrimen constituit, quod voluntas divina, qua est primum liberum, & primum determinans simpliciter, determinat seipsam per se primo, & independenter à quocumq; extrinseco determinante; voluntas vero creatæ, quia non est primum liberum simpliciter, nec prima causa suarum electionum, non se determinat nisi secundario, ac dependenter à motione & determinatione voluntatis divinæ: Unde in 2. dist. 25. qu. 1. art. 2. ad 3. sic dicit: *Determinatio actionis & finis in potestate liberi arbitrii constituitur, licet non ita sicut primo agenti.* Ergo voluntas creatæ, ob eminentiam suæ virtutis, & dominium in suos actus liberos, non habet quod possit independenter à motione & determinatione Dei, seipsam movere & determinare: imò potius, cum ejus libertas sit potentialis, & Deo subordinata, indiget ab illo moveri, determinari, ac in actum reduci.

Respondet secundo Petrus à S. Joseph in opusculo supra citato, disp. 2. sect. 6. Deum movere & determinare voluntatem, motione quadam & determinatione generali, in quantum scilicet illam applicat ad primam intentionem finis;

X

finis;

finis, & ad volitionem boni in communi, ex qua postea per consilium & deliberationem seipsam movet & determinat ad electionem mediorum, seu volitionem bonorum particularium.

85. Sed contra primò: Voluntas volitione illà boni in communi ad summum constituitur in actu primo ex parte sui, quantum ad specificationem in bona particularia: Ergo præter hanc motionem generalem, requiritur adhuc alia specialis, quã ad eligenda media determinetur. Probatur Consequentia: quia ut docet D. Thomas locis supra §. 1. citatis, causa secunda constituta in actu primo, indiget adhuc motione & applicatione Dei, ut exeat in actum secundum.

86. Contra secundò: A principio indifferenti, ut indifferens est, non potest exire actus determinatus, nisi prius determinetur ab alio, inquit idem S. Doctor locis supra relatis: Sed positã primã intentione finis, & volitione boni in communi, voluntas adhuc manet indifferens ad electionem hujus vel alterius medij, seu ad volitionem hujus vel illius boni particularis: Ergo adhuc eget à Deo determinari.

87. Contra tertio: Idem Angelicus Doctor docet voluntatem creatam ita moveri & applicari à Deo, ut tamen seipsam moveat & applicet: unde infra qu. 111. art. 2. dividit gratiam in operantem & cooperantem, & ait quod in illo effectu in quo mens nostra est mota & non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu in quo mens nostra & movet & movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animæ, & secundum hoc dicitur gratia cooperans. De quo in tractatu de gratia. Sed in prima volitione finis, & alijs actibus indeliberatis, voluntas non se movet & applicat, sed movetur solum & applicatur à Deo, ut docet idem S. Doctor hic quæst. 9. art. 4. & patet ex dictis disceptationibus precedentibus art. 2. Ergo ex Divo Thoma, Deus non solum movet, applicat & determinat voluntatem ad primam volitionem finis, & ad alios actus indeliberatos & necessarios, sed etiam ad electionem mediorum, & ad ejus actus deliberatos seu liberos. Unde quæst. 6. de malo art. unico, initio articuli ait: Homo ad eligendum movetur quodam interiori instinctu, scilicet ab ipso Deo, & immobiliter, non tamen repugnat libertati, ut postea explicat in resp. ad 3. Item in resp. ad 17. Voluntas (inquit) quando de novo incipit eligere, transmutatur à sua priori dispositione, quantum ad hoc quod prius erat eligens in potentia, & postea fit eligens actu. Et hæc quidem transmutatio est ab aliquo movente, in quantum ipsa voluntas movet seipsam ad agendum, & in quantum etiam movetur ab aliquo exteriori agente, scilicet Deo: non tamen ex necessitate movetur, ut dictum est. Denique 3. contra Gentes cap. 91. sic dicitur: Oportet omne multiforme, & mutabile, & deficere potens, reduci sicut in principium in aliquid uniforme & immutabile, & deficere non valens. Omnis autem quæ in nobis sunt, inveniuntur esse multiplicia, variabilia & defectibilia: patet enim quod electiones nostra multipliciter habent, cum in diversis & à diversis diversimodum eligantur: mutabiles etiam sunt, tum propter animi levitatem, qui non est firmatus in fine ultimo; tum etiam propter mutationem rerum quæ nos extra circumstant: Quod autem defectibiles sunt, hominum peccata restantur: divina autem voluntas uniformis, immutabilis, & indeficiens est. . . . Oportet ergo omnium volunta-

tum & electionum motu in divinam voluntatem reduci; non autem in aliquam aliam causam: quia solus Deus nostrarum voluntatum & electionum causa est.

Tertio alij Recentiores respondent, voluntatem ab objecto determinari, quantum ad speciem actus, à Deo autem, quantum ad individuum. Ita Suarez disp. 5. Metaph. sect. ultimã citans Fonseca, Toletum, Comimbrienses, & alios.

Sed contra: Licet intellectus, mediante objecto proposito, extrinsecè & objective possit determinare voluntatem ad speciem actus, hæc tamen determinatio non sufficit, ut possit in actum determinari exire: Tum quia cum voluntas sit intrinsecè indeterminata & in potentia, ut talis indeterminatio & potentialitas tollatur, debet activè determinari, & actuari per aliquid intrinsecum, scilicet per divinam motionem in ea receptam, prius saltem naturã quam operetur: Tum etiam, quia ut actu operetur, debet esse determinata non solum quantum ad specificationem, sed etiam quantum ad exercitium actus: Atqui nullum objectum creatum, imò nec ipsum bonum universale, quod est Deus, quantumvis congruè propositum, voluntati hominis dum est in via, potest eam efficaciter movere & determinare quantum ad exercitium actus, ut docet D. Thomas hic qu. 10. art. 2. Ergo non sufficit determinatio extrinsecè, sicut tenens ex parte objecti.

Deinde, si Deus determinet voluntatem ad eliciendam hanc numero operationem potius quam aliam, ut docet Suarez, sequitur Deum tollere libertatem, & esse causam peccati, quæ sunt duo absurda & inconvenientia, quæ pallium nobis obijciunt Adversarij. Probatur sequela quoad utramque partem. Et primò quod sequatur libertatis destructio, sic ostenditur. Libertas voluntatis est duplex, una specificationis, altera exercitij; prima dicit potestatem eligendi actum hujus vel illius speciei; secunda virtutem circa actum in individuo, & prout hic & nunc exercetur: Sicut ergo Adversarij contendunt, quod Deus libertatem specificationis tolleret, si voluntatem ad speciem actus determinaret, quia, inquit, ita de ratione cause liberæ est seipsam determinare, ut repugnet eam à quocumque agente extrinsecò, etiam increato, determinari: Ita ex eodem principio, quod est veluti Adversariorum Achilles, nobis licet inferre, destrui libertatem exercitij, si Deus voluntatem ad hanc numero operationem eliciendam determinet. Unde vel gladius quem in nos acciunt Adversarij, plumbeus est, vel eo patitur jugulatur libertas exercitij.

Quod etiam juxta hunc modum dicendi, Deus sit Author peccati, facile suadet: nam in actu peccati quantum ad individuum reperitur aliqua malitia specialis, & distincta ab ea quæ ipsi convenit secundum suam rationem specificationem, putã ea quæ sumitur ex intentione actus, vel ex circumstantijs aggravantibus intra eandem speciem: Ergo si Deus determinet voluntatem creatam ad eliciendum hunc actum odij, v. g. potius quam alterum, eam determinabit ad aliquam speciem malitiam & deformitatem, subindeque erit author peccati, vel saltem alicujus specialis malitiæ in eo inclusa. Hanc rationem latius profecuri sumus in tractatu de voluntate.

voluntate Dei. Unde eam hinc sub brevitate A
transcurramus, ut ad alias progrediamur.

§. IX.

*Alia ratio desumpta ex dominio Dei in nostras
voluntates.*

Hanc rationem breviter ac strictim attigi-
mus, impugnando scientiam mediam, &
explicando concordiam libertatis cum præde-
terminatione; sed fusiùs modò expendenda est, &
magis urgenda.

Sic ergo eam propono: Prædeterminare vo-
luntatem est eam applicare ad agendum, seu ad
actum determinatum elicientium: Sed Deus
applicat voluntatem ad agendum: Ergo & ip-
sam prædeterminat. Major pater ex supra dictis:
ostendimus enim Deum per concursum dunta-
taxat simultaneum, non posse applicare causas
secundas ad agendum. Minor verò syadetur:
Deus habet perfectum dominium in nostram
voluntatem, sicut & in alias creaturas, juxta il-
lud Esther 13. *Dominus universorum tu es*: Ergo
eum applicat ad agendum. Antecedens est cer-
tum, cum dominium Dei fundetur in creatione
& conservatione, & voluntas non minùs indi-
geat à Deo creati & conservari, quàm alia res
universi. Consequentia verò sic ostenditur. U-
sus rei est proprius actus dominij, quod idcirco
deditur facultas utendi re in omnes usus à le-
ge permissos. *Vsus autem alicujus rei, nihil aliud est,
quam applicatio illius rei ad operationem*, inquit S.
Thomas infra qu. 16. art. 1. Ergo si Deus perfe-
ctum habet dominium in nostras voluntates,
eas ad agendum applicat.

Confirmatur: Ideo voluntas nostra applicat
potentias inferiores ad suos actus, quia est illa-
rum domina & regina, ut docet S. Thomas hic
qu. 9. art. 1. Sed Deus perfectius habet domini-
um in nostram voluntatem, quàm ipsa in potentias
inferiores: Ergo à fortiori debet voluntatem ad
agendum applicare.

Respondent Adversarij, Deum moraliter
applicare voluntatem, ipsam invitando & exci-
tando ad volendum, & operandum, non verò
physicè eam præmovendo: sicut, inquiunt, ipsa
voluntas non physicè, sed moraliter movet &
applicat potentias inferiores, ratione sympa-
thiæ & colligationis potentiarum in eadem
anima.

Sed contra primò: Falsum est voluntatem
non movere & applicate physice potentias infe-
riores, ut Disput. præcedenti art. 1. ostendimus,
& aperte colligitur ex D. Thoma 1. p. qu. 82. art.
4. ubi ait: *Voluntas movet intellectum & alias poten-
tias, sicut alterans movet alteratum, & impellens
movet impulsivum*; quod totum ad motionem phy-
sicam pertinet.

Contra secundò: Esto voluntas moraliter
tantum movet & applicet potentias inferiores
ad suas operationes, ex hoc non rectè colligitur
Deum moraliter duntaxat movere & applicare
voluntatem ad agendum: Tum quia Deus &
voluntas creata non conjunguntur in eodem
supposito, nec radicanur in eadem anima, sicut
voluntas & potentia inferiores; unde Deus non
potest per nudam & solam sympathiam, & abs-
que impressione alicujus virtutis aut motionis,
applicare voluntatem ad agendum; sicut juxta
aliquorum sententiam, voluntas ratione solius

Tom. III.

sympathiæ & colligationis, seu radicationis in
eadem anima applicat potentias inferiores, abs-
que eo quod aliquid reale illis imprimat, & phy-
sicè eas immutet. Tum etiam, quia cum Deus
perfectius habeat dominium in nostram volun-
tatem, quàm voluntas in potentias inferiores,
& proprius actus dominij, sit usus & applicatio
rei, Deus nobiliori & altiori modo, atq; ad eò
physicè, & non solùm moraliter, eam movere
& applicare debet.

Tertiò: Ex D. Thoma qu. 22. de verit. att. 8.
*Sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud,
ita & multò amplius Deus*: Sed voluntas non so-
lùm moraliter, sed etiam physicè seipsum appli-
cat ad agendum, ac movet de uno actu in alium,
absq; violentia & læsione libertatis: Ergo mul-
tò magis Deus id potest. Unde idem S. Doctor
ex illo Pro verb. 21. *Cor Regis in manu Domini, quo-
cumq; voluerit vertet illud*, probat 3. contra gent.
cap. 88. solum Deum posse movere voluntatem per
modum agentis, id est verè efficienter, ut distin-
guitur contra motionem moralem, sicut colli-
gitur ex quarta ratione, ubi explicans quid sit
moveri per modum agentis, ait: *Dico autem mo-
veri ab extrinseco principio quod moveat per modum
agentis, & non per modum finis*. Quare D. Prosper
in carmine de ingratis, divinæ gratiæ efficacita-
tem declarans, docet illam non solis consilijs
& suasionibus movere, sed intus immutare ac
reformate mentem hominis.

*Non hæc consilio tantùm, hortatq; benigno,
Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet
Gratia, sed mutans intus mentem atq; reformans,
Vasque novum ex fracto fingens, virtute creandi.*

Item Divus Bernardus supra citatus ait, quod
Deus voluntatem applicat operi, & opus explicat vo-
luntati. Quibus verbis utramq; motionem a-
pertè declarat, physicam scilicet, cum dicit
quod *voluntatem applicat operi*; & moralem,
cum subdit, & *opus explicat voluntati*, id est,
convenientiam & bonitatem objecti seu ope-
ris ei ostendit, quod ad motionem moralem
pertinet.

Quartò, Si Deus moraliter tantum posset
movere & applicare voluntatem, eamq; con-
silijs solùm ac suasionibus excitare, haberet in
eam dominium duntaxat politicum & civile,
non autem regale & monarchicum; quod vide-
tur absurdum, quia juxta Augustinum, Deus
habet cordium inclinandorum omnipotentissi-
mam potestatem, magisque in sua potestate vo-
luntates hominum, quàm ipsi homines, eique
volenti salvum facere, nullum humanum resi-
stunt arbitrium. Item Scriptura Proverb. 21. ait:
*Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Do-
mini; quocumque voluerit vertet illud*. Ubi divinæ
voluntati aperte tribuitur vis ad inclinandum
& trahendum cor humanum, quocumque vo-
luerit, idque eadem facilitate & suavitate,

quæ rivi aquarum humanà opera in diversas
partes absque ulla violentia feruntur, ut egre-
gè declarat Cajetanus ibidem, his verbis: *Effi-
caciâ simul & facilitatè divinæ operationis ad in-
clinandum cor hominis, quocumq; Deo placuerit, de-
scribit Salomon instar dividentiæ aquam in multos ri-
vos, Facillima est enim divisio aqua in multos rivus,
eò quod aqua non resistat divisioni. Quemadmodum
itaque operatio hominis facillima est efficacia ad di-
videndum aquam in multos rivulos, nec opus est la-
borare ad hujusmodi divisionem, quamvis laborare
oporteat ad faciendos alveos per quos aqua deducatur;*

zur; ira facillimâ efficaciâ Deus movet cor, & inclinat illud quocumque voluerit, &c. Et notandum ibi specialiter fieri mentionem de corde Regis, eò quòd hoc maximè sit liberum, & alterius potestati minus subiectum: unde si illud Deus absque ulla difficultate & resistentia vertit & inclinat quocumque voluerit, multò magis omnia alia corda huc illucque secundùm quod voluerit vertet, & summa erit primi cordis supra secundâ corda potestas, ac perfectissimum Dei in nostras voluntates dominium, subiadeque suprema & absoluta potestas movendæ & applicandæ voluntatem ad quocumque voluerit, salva & illata ipsius libertate: *Quis enim* (inquit Augustinus) *tam impiè desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere?*

In
En-
chirid
cap.
98.

96.

Ex his intelliges, Catholicos & Hæreticos dominium omnino diversum Deo in humana corda tribuere. Pelagius enim motionem solum moralem, ac proinde dominium tantum politicum, in Deo agnovit: Calvinus è contra motionem purè physicam, & necessitatem, ac tollentem potentiam ad oppositum, subiadeque violentum ac tyrannicum dominium Deo attribuit: Catholicis verò (præsertim D. Augustini & S. Thomæ discipuli) qui utramque motionem (physicam scilicet & moralem) in Deo agnoscunt, dominium regale & monarchicum tribuunt, docentque ipsum attingere à fine usque ad finem fortiter, ac disponere omnia suaviter.

§. X.

Rationes Theologicae ex sufficientia & efficacia gratia desumptæ.

97. **R**ECTE ait D. Prosper, vel Author Epistolæ ad Demetriadem, cap. 9. *Gratia Dei, nisi tota suscipitur, tota repellitur: sicut enim alienus est à numero Fidelium, & à sorte Sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit, ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de eius plenitudine distinetur.* Plenitudo porro ista, pro præsentis humanæ infirmitatis statu, binas includit prærogativas; una quarum in gratiæ sufficientia, altera in eius energia seu efficacia consistit. Quisquis proinde, sive de sufficientia, sive de efficacia Christianæ gratiæ aliquid distinetur, extra gratiam penitus esse convincitur: quia ut ex Prospero jam audivimus: *Ita tota repellitur, nisi tota suscipitur.* Si ergo probemus, sublatâ physicâ præmotione, neque sufficientem, neque efficacem gratiam stare posse, à fortiori ostendemus, eâ remotâ, totam Dei gratiam repellere, ejusque impugnatores (ut Prosperus verbis utar) *totaliter extra gratiam esse.*

98. Prima ratio, quæ de gratiæ sufficienti procedit, potest sic proponi. Ut voluntas habeat auxilium sufficiens ad operandum, & ad eliciendos actus supernaturales charitatis vel contritionis, debet prius saltem naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad illos eliciendos: At seclusâ physicâ prædeterminatione, virtutem aliquam realem & physicam ordinis supernaturalis imprimente, voluntas non potest prius naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad actus supernaturales eliciendos: Ergo illâ sublatâ non possunt dari auxilia sufficientia. Major patet: voluntas enim non solum moraliter, sed

A etiam physicè inquit in actus supernaturales; & actus primus, prioritate saltem naturæ, actum secundum seu operationem præcedit: Ergo ut supernaturales eliciendos, debet prius naturâ quàm operetur, esse physicè potens ad agendum. Minor autem, in qua est difficultas, sic ostenditur. Sublatâ physicâ prædeterminatione, solum restat motio moralis, seu gratia moraliter excitans, & concursus simultaneus ordinis supernaturalis, qui gratiæ coefficientiæ à quibusdam appellatur: supponimus enim actus illos charitatis & contritionis justificationem præcedere, & elici à peccatore habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis destruit: Sed nec motio moralis, nec concursus simultaneus, possunt reddere voluntatem physicè potentem prius naturâ quàm operetur: Ergo sublatâ physicâ prædeterminatione, voluntas non potest esse prius naturâ quàm operetur, physicè potens ad actus supernaturales eliciendos. Major constat, Minor quoad utramque partem suadet. In primis enim motio moralis, cum non immutet physicè voluntatem, & nullam virtutem ei imprimat, sed extrinsecè tantum & objectivè, per ostensionem bonitatis & convenientiæ quæ est in objecto, eam allicit, ut supra declaravimus, non potest reddere voluntatem peccatoris physicè potentem ad eliciendos actus supernaturales charitatis & contritionis; quod enim est de se impotens, non potest reddi physicè potens, nisi physicè mutetur, seu virtutem aliquam physicam recipiat, quam antea non habebat: Similiter etiam concursus simultaneus, cum non se teneat ex parte actus primi, sed secundi; nec operationem causæ secundæ prioritate naturæ antecedit; nec in ipsam causam, sed tantum in eius effectum influat; non potest elevare voluntatem ad actus supernaturales eliciendos, nec ipsam reddere physicè potentem ad agendum, prius naturâ quàm operetur: Ergo nec motio moralis, nec concursus simultaneus, possunt reddere voluntatem physicè potentem in actu primo ad actus supernaturales charitatis & contritionis, nec ei auxilium sufficientem ad operandum tribuere: unde vel debet admitti præmotio physica, vel tollenda sunt auxilia sufficientia.

Mirum est quantum hoc argumentum Adversariorum ingenia torqueat, & inquam varios dicendi modos eos abire compellat. In primis aliqui dicunt, voluntatem peccatoris, habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis destruitam, elevari & reddi potentem ad actus supernaturales charitatis & contritionis eliciendos, per motus quosdam subitaneos & indeliberatos quos Deus in nobis sine nobis operatur. Alij existimant eam elevari, & fieri potentem per specialem Dei assistentiam: Alij per imperium Dei prædicatum: Alij denique per concursum Dei simultaneum, non ut exercitum, quia ut talis se tenet ex parte actus secundi, sed ut oblatum, seu ut loquitur Suarez, quatenus Deus est paratus illum dare.

Hæc tamen omnia vim argumenti propositi non infringunt, sed potius roborant. Nam primò inquirò ab Adversarijs, an actus illi indeliberati, in quibus gratiam excitantem & sufficientem confituntur, sint naturales vel supernaturales? Si sint naturales, non possunt reddere voluntatè potentè ad eliciendos actus supernaturales.

naturales charitatis, & contritionis, nec habere rationem gratiæ sufficientis, cum illa sit intrinsecè supernaturalis. Si verò dicatur, quòd sint supernaturales, redit difficultas argumenti propositi: cum enim voluntas sit potentia purè naturalis, non potest de se esse physicè potens, prius naturà quam operetur, ad eos eliciendos; unde ut fiat physicè potens, v. l. debet mutari per alium actum indeliberatum (de quo idem quæramus a de prioribus, & sic erit processus in infinitum) vel admittenda est motio aliqua physica & supernaturalis, quæ voluntatem elevet, ac reddat physicè potentem prius naturà quam operetur, subindeque admitti debet præmotio physica.

Secundò: Actus illi indeliberati (esto sint supernaturales) sunt tamen minus perfecti, ac diverse speciei ab illis actibus perfectè supernaturalibus, ad quos eliciendos voluntas excitatur: solet enim Deus vivà quadam mortis representatione, aut timore gehennæ, excitare & movere voluntatem peccatoris ad actum contritionis, aut dilectionis Dei super omnia; qui est multò nobilior & præstantior, ac diverse speciei ab actu timoris: Ergo tales actus indeliberati non possunt reddere voluntatem physicè & completè potentem ad eliciendos actus contritionis & charitatis. Consequenter patet: quia tota perfectio actus secundi, debet virtualiter aut eminenter præcontineri in actu primo, subindeque iste debet alium superare, vel saltem æquare in perfectione. Unde sicut surculus castanæ v. g. non potest reddere arborem sylvestrem, cui inseritur, potentem ad producenda poma, vel pyra, quæ sunt fructus nobiliores, & diverse speciei à castaneis; ita videtur impossibile quòd actus timoris reddat voluntatem physicè potentem ad eliciendum actum charitatis, sed ad hoc necessariò requiritur vis quædam supernaturalis, voluntati impressa, prius saltem naturà quam operetur, virtualiter continens perfectionem quæ reperitur in actu charitatis.

Tertiò: Vel ex speciali Dei assistentia, imperio, aut oblatione concursus simultanei, derivatur in voluntate aliqua virtus intrinseca, vel nulla ei superadditur: Si primum dicatur, habentis intentum: nam talis virtus superaddita, cum sit prior naturà ipsà operatione voluntatis, & non sit permanens, sed transiens ac fluens, erit ipsa præmotio physica. Si secundum affirmetur, sequitur quòd ex tali assistentia, imperio, & oblatione concursus, voluntas non possit fieri intrinsecè potens ad eliciendos actus charitatis & contritionis: quia impossibile est id quòd est de se impotens & disproportionatum ad producendum aliquem effectum, vel ad eliciendam aliquam operationem, reddi physicè potens & proportionatum ad illam, nisi in se recipiat aliquam formam, vel virtutem quam antea non habebat; causam enim esse physicè potentem, non est aliqua denominatio extrinseca, sed intrinseca, à virtute aliqua & principio interno petita; unde communiter dicitur: *Idem manens idem, semper facit idem.*

Confirmatur: illud quo voluntas de impotente sit proximè & completè potens ad eliciendam aliquam operationem, debet esse forma operativa; quia ejus effectus formalis est constituitur subiectum in actu primo, & proximè operativum: Sed Deus non potest habere rationem formæ & actus primi (saltem in esse en-

titativo) respectu creaturæ, ut docent communiter Theologi 1. p. quæst. 12. art. 5. ubi hac ratione probant Deum non posse immediatè per seipsum supplere lumen gloriæ in intellectu creato, licet possit gerere vices speciei impressæ & formæ intelligibilis: Ergo Deus non potest per solam specialem assistentiam, imperium, aut oblationem concursus simultanei, reddere voluntatem creatam proximè potentem ad eliciendos actus supernaturales. Videatur quæ diximus in tractatu de visione beata, ubi variis argumentis ostendimus, intellectum creatum non posse elevari & fieri potentem ad videntium Deum; per solam ejus assistentiam, aut concursum simultaneum, sed necessariò requiri lumen gloriæ per modum habitus vel auxilii communicatum: nam hæ rationes idem probant de voluntate creata, respectu actus charitatis & contritionis; præsertim illa quam desumpsimus ex S. Doctore 3. contra gent. cap. 53. ubi sic dilcurrit: *Nihil potest ad altiorum operationem elevari, nisi per hoc quòd ejus virtus fortificatur.* Contingit autem dupliciter alicujus virtutem fortificari; uno modo per simplicem ipsius virtutis intensiorem, sicut virtus activa calidi augetur per intensiorem caloris, ut possit efficere vehementiorem actionem in eadem specie: alio modo per novam formam appositionem; sicut diaphani virtus augetur ad hoc ut possit illuminare, per hoc quòd fit lucidum actu, per formam lucis receptam in ipso de novo: & hoc quidem virtutis augmentum requiritur ad alterius speciei operationem consequendam, &c. Unde sic potest argumentum formari. Quotiescumque aliqua potentia debet elicere actus diverse speciei, & ordinis altioris iis quos connaturaliter elicit, debet mutari per receptionem novæ formæ, quæ sit etiam diverse speciei, & ordinis altioris eà quam habet ex sua natura: Sed actus charitatis & contritionis, qui eliciuntur à peccatore nondum justificato, & habitibus supernaturalibus gratiæ & charitatis nondum ornato; sunt alterius speciei, imò & altioris ordinis, quam sint illi quos voluntas creata secundum sua naturalia potest elicere: Ergo ipsa debet intrinsecè mutari, per receptionem alicujus virtutis, motionis, aut qualitatis supernaturalis, prius saltem naturà quam operetur, subindeque à Deo physicè præmoveri.

Præterea: Dato quòd de potentia absoluta possit Deus se solo, absque impressione alicujus formæ, qualitatis, aut virtutis activæ, reddere voluntatem intrinsecè potentem ad eliciendos actus supernaturales: negari tamen non potest, suavius & connaturalius id fieri, mediante aliqua qualitate, seu virtute activa supernaturali, impressa voluntati prius saltem naturà quam operetur: Unde D. Thomas 1. 2. quæst. 23. art. 2. docet contra Magistrum sententiarum, motum dilectionis Dei non produci immediatè à Spiritu sancto, mentem justì inhabitante, sed mediante aliqua forma, seu qualitate creata voluntati impressa: *Quia (inquit) nullus actus perfectè producitur ab aliqua potentia activa, nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis:* Atqui Deo debemus semper id quòd suavius est, & naturis rerum conformius ascribere; nam ut dicitur Sapient. 8. *Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter:* Ergo dicendum est, Deum elevare voluntatem peccatoris ad actus supernaturales charitatis & contritionis eliciendos, mediante aliqua

forma

forma aut qualitate transeunte illi impressa, priùs saltem naturâ quàm operetur; non verò immediatè per seipsum, seu per specialem ejus assistentiam, aut concursum simultaneum.

Præterquam quod (ut arguit D. Thomas loco citato contra gentes ratione 3.) si aliqua duo fuerint non unita, & postmodum uniantur, oportet quod hoc fiat per mutationem utriusq; vel alterius tantum: unde cum Deus simultaneè concurrendo cum voluntate humana ad actus supernaturales, ipsi conjungatur & assistat per modum comprincipii, simul cum ea influentis in eandem operationem, debet intervenire aliqua mutatio; quæ eum non possit tenere ex parte Dei, debet se tenere ex parte voluntatis; quæ proinde debet aliquid reale & physicum de novo recipere, priùs saltem naturâ quàm operetur; quod est ipsam physicè præmoveri.

S. XI.

Aliaratio Theologica ex efficacia seu efficientia gratia desumpta.

105. **H**Æc ratio præcipua est & fundamentalis, potestque sic breviter proponi. Deus per gratiam prævenientem verè & propriè efficit in nobis determinationem voluntatis ad bonum, v.g. ad credendum mysteriis revelatis, vel ad diligendum Deum super omnia: Sed id præstare nequit, nisi voluntatem physicè præmoveat: Ergo datur talis præmotio. Major est de fide: nam de fide certum est, justificationis exordium in adultis à præveniente Dei gratia sumendum esse, sicut definit Tridentinum sess. 6. cap. 7. Exordium autem justificationis in adultis incipit à determinatione liberi arbitrii, quâ infidelis v. g. se determinat ad credendum mysteriis sibi revelatis; unde capite sequenti subditur: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divinâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt*: Ergo ex Tridentino Deus per gratiam prævenientem verè & propriè causat in nobis determinationem liberi arbitrii ad credendum.

106. Confirmatur: Determinatio voluntatis ad credendum, vel ad diligendum Deum super omnia, est quoddam initium fidei & bonæ voluntatis, fides enim incipit à pia motione voluntatis, determinantis & applicantis intellectum ad assentiendum mysteriis ei propositis, ut ostendimus in tractatu de fide: Sed de fide certum est, nulla dari in nobis initia fidei aut bonæ voluntatis, quæ non sint à gratia præveniente; ita enim contra Semipelagianos in pluribus Conciliis definitum est, & passim docent Augustinus, Prosper, Fulgentius, & alii SS. Patres. Unde Leo Papa ferm. 8. de Epiphania: *Dicente discipulis Domino, sine me nihil potestis facere, dubium non est hominem bona agentem, à Deo habere & effectum operis & initium voluntatis*: Ergo Deus per gratiam prævenientem, verè & propriè efficit in nobis determinationem voluntatis ad bonum.

107. Minor autem, quam negant Adversarii, multipliciter suaderi potest. Primò quia motio moralis non est vera & propria efficientia, sed impropria tantum & metaphorica; magisque pertinet ad genus causæ finalis, quàm efficientis; movet enim solum objectivè, & exhibendo voluntati bonitatem quæ convenientiâ suâ eam

allicit: unde oratores non verè & propriè efficiunt motum voluntatis audientium, quia solum suadendo movent ipsam moraliter; Diabolus etiam non est verè & propriè causa peccati hominis, quia solis consiliis, suasionibus, aut propositione objecti delectabilis, ejus voluntatem movet ad peccandum, ut docet S. Thomas infra quæst. 80. art. 1. & quæst. 3. de malo artic. 3. Idem patet exemplo pueri, qui moraliter movetur & excitatur ad currendum, ostensione pomi vel imaginis; quis enim dicat hanc moralem excitationem esse verè & propriè causam efficientem cursûs illius? Ergo Deus per motionem moralem non verè & propriè efficit determinationem nostræ voluntatis ad bonum, sed debet illam physicè præmovere, ut verè & propriè talem determinationem efficiat.

Secundò probatur eadem Minor ratione S. Thomæ loco ultimò citato. Causa efficiens est illa ad quam infallibiliter sequitur effectus: Sed ad actionem consentis, imperantis, aut suadentis, non sequitur infallibiliter effectus, nempe consensus liber alterius; suasio enim non cogit invitum, ut dicit Augustinus lib. 83. quæst. id est, illum efficaciter ad agendum non determinat: Ergo motio moralis non est vera causa efficiens, subindeque requiritur physica.

Tertiò, Quod non existit, non potest verè & propriè agere; causa enim efficiens operatur in quantum est actu: Sed multoties contingit quod gratia moraliter excitans non existat, quando producit consensus voluntatis & ejus operatio: Ergo saltem tunc non potest esse vera causa efficiens talis consensus. Major patet, Minor etiam constat experientiâ. Nam sæpè quando peccator convertitur, & incipit diligere Deum super omnia, non sentit in anima motus illos indeliberatos timoris mortis vel gehennæ v.g. in quibus Adversarii gratiam moraliter excitantem constituunt.

Confirmatur: Principium esse actuum debet esse, vel saltem potest esse simul cum suo effectus, præsertim in actionibus instantaneis & immantibus, quales sunt actus intellectus & voluntatis: Sed actus indeliberati intellectus & voluntatis, non possunt simul esse cum deliberatis, quando versantur circa idem objectum (v.g. quando Deus per actum indeliberatum amoris movet hominem ad actum deliberatum perfectæ charitatis) nam deliberatum & indeliberatum opponuntur contrariè, vel contradiçtoriè, subindeque se invicem excludunt: Ergo gratia moraliter excitans non potest esse principium effectivum actus perfectæ charitatis.

Denique: Motus gratia excitantis solet esse minus perfectus, quàm actus supernaturalis ad quem movet; Deus enim, ut supra dicebamus, solet vivâ quadam mortis representatione, aut timore gehennæ, excitare peccatores ad actum contritionis vel charitatis, qui est altioris ordinis, & diversæ speciei ab actu timoris: Sed causa efficiens principalis, debet esse ad minus æque perfecta, ac ejus effectus, cum tota perfectio effectus virtute contineatur in causa: Ergo gratia moraliter excitans, non est, nec esse potest vera causa efficiens actus charitatis, & determinationis voluntatis ad credendum, vel diligendum Deum super omnia.

Dices: Licet Deus per gratiam prævenientem verè & propriè ac physicè non efficiat in nobis liberi arbitrii determinationem ad bonum;

nam; eam tamen verè, propriè, ac physicè causat per gratiam cooperationis & coefficientiæ, seu per concursum simultaneum ordinis supernaturalis, quo unà cum voluntate in eius consensum & determinationem influit.

Sed contra primò: Tridentinum loco citato docet exordium nostræ justificationis (subindeque determinationem voluntatis ad credendum, vel diligendum Deum super omnia, à qua justificatio peccatoris incipit) à Dei gratia movente & præveniente procedere: Sed gratia cooperationis & coefficientiæ, neque prævenit liberum arbitrium, ut patet; aliàs esset gratia præveniens, & non solum cooperans & coefficientis; neque illud movet, ut Paragrapho 1. contra Suarezem multipliciter ostensum est: Ergo Deus per gratiam cooperationis & coefficientiæ non efficit in nobis liberi arbitrii determinationem ad bonum.

Deinde concursus simultaneus, juxta principia Adversariorum, est indifferens, seu indifferenti modo voluntati oblati: Ergo tantum abest, quòd voluntatis nostræ determinationem verè & propriè causet quin potius eam à voluntate supponat vel expectet, ut determinatè in nostris actibus liberos influat; seu ut ejus indifferentia, suspensio, & indeterminatio tollatur & resolvatur. De quo plura diximus in tractatu de voluntate disp. 5. impugnando decreta indifferentia.

§. XII.

Corollaria notata digna.

EX dictis inferes primò, negantes physicam prædeterminationem totum ordinem gratiæ actualis destruerè. Cùm enim hicordo in auxiliis sufficientibus & efficacibus præcipuè consistat; hujusmodi autem auxilia, sublata physicà prædeterminatione, stare non possint, ut abundè ostendimus; certè qui eam negant, totum ordinem gratiæ actualis evertunt, & ut loquitur D. Prosper supra relatus, totaliter extra gratiam sunt.

Inferes secundò, Adversarios viam sternere hinc errori Semipelagianorum quo asseriebant dari in nobis quædam initia fidei & bonæ voluntatis, quæ non erant à gratia, sed à natura, nec à Deo, sed à libero arbitrio.

Patet etiam hoc corollarium: Nam determinatio voluntatis ad credendum mysteriis reventis, vel ad diligendum Deum super omnia, est quoddam initium fidei & bonæ voluntatis: Sed talis determinatio non potest verè & propriè effici à gratia duntaxat moraliter excitante; nam, ut supra vidimus, excitatio moralis non est vera & propria efficientia, sed impropria tantum ac metaphorica: nec etiam à gratia coefficientiæ, seu concursu simultaneo ordinis supernaturalis; cum talis concursus liberi arbitrii determinationem non præveniat, sed supponat, vel expectet à voluntate creata, ut docent Adversarii: Ergo sublata gratiæ physicè prædeterminante, determinatio voluntatis ad credendum, vel diligendum Deum super omnia, verè & propriè non potest causari à gratia, subindeque in solam naturam tanquam in veram & propriam causam efficientem debet reduci.

Inferes tertio, Yzambertum, & quosdam alios Doctores Sorbonicos, qui gratiam ex se & ex

A natura sua efficacem admittunt, & negant eam physicè prædeterminare liberum arbitrium, non loqui consequenter, sed pugnancia scribere & docere.

Probatur breviter: Gratia ex se & ex natura sua efficax, debet verè & propriè efficietè liberi arbitrii determinationem ad bonum, v.g. ad diligendum Deum super omnia, vel ad credendum mysteriis revelatis: Atqui gratia moraliter tantum movens & præveniens voluntatem, non verè & propriè efficit liberi arbitrii determinationem ad bonum, sed improprie tantum, & metaphoricè; cùm motio moralis non sit vera & propria efficientia, sed impropria duntaxat ac metaphorica, & magis ad genus causæ finalis quàm efficientis reducatur, ut Paragrapho præcedenti fusè ostendimus: Ergo gratia moraliter tantum movens & excitans voluntatem, non potest esse de se & ex natura sua efficax, sed accidentaliter tantum, & ab eventu, ut Molina & alii Recentiores docent.

Confirmatur primò: Motio moralis se tenet ex parte objecti, & fit per ostensionem boni, quod convenientià suà voluntatem allicit & invitat; unde objectiva appellatur, ut supra notabili primò declaravimus: Sed nulla motio se tenens ex parte objecti, in hoc statu viæ, potest esse de se & ex natura sua efficax & infallibilis: Ergo nec ulla motio purè moralis. Major patet ex supra dictis. Minor probatur ex D. Thoma 1. p. quest. 105. art. 4. in corp. ubi sic discuitur: Non enim sufficienter aliquid potest movere aliquid mobile, nisi virtus activa moventis excedat vel saltem adæquet virtutem passivam mobilis: Virtus autem passiva voluntatis se extendit ad bonum universale, sicut & intellectus objectum est universale: quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum, solum autem Deus est bonum universale; unde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam movet ut objectum. Quibus verè s. aperte declarat, nullum bonum creatum, quantumvis congruè propositum voluntati, eam ex vi propria posse efficaciter movere & determinare ad sui dilectionem, sed hoc convenire soli bono infinito & universali, clarè & intuitivè cognito. Unde Deus, prout à nobis viatoribus obicere & enigmaticè per fidem cognoscitur, non potest in ratione objecti voluntatem efficaciter movere: quia tunc non apprehenditur ut bonum universale, continens in se omnem rationem boni, sed interdum representatur ut inferens malum pænæ, vel prohibens bonum aliquod delectabile, ad quod inclinatur voluntas, quæ subinde potest ipsum odio prosequi, vel non diligere; atque adeò nulla motio se tenens ex parte objecti, in hoc statu viæ, potest esse de se & ex natura sua efficax & infallibilis, seu infallibiliter movere voluntatem.

Confirmatur secundò: Illud quod movet efficaciter voluntatem ad agendum, debet eam movere & determinare, non solum quantum ad specificationem, sed etiam quantum ad exercitium; cùm repugnet voluntatem operari, nisi aliquem actum in particulari eliciat: Sed nullum objectum creatum, quantumvis congruè propositum voluntati, nec ipse etiam Deus, ut à nobis hic in via obscure per fidem cognoscitur; nec bonum ut sic, seu beatitudo in communi, possunt efficaciter & infallibiliter movere & determinare voluntatem, quantum ad exercitium actus; sed solum quantum ad specificationem,

ut

ut docent Theologi cum S. Thoma hęc quęst. 9. art. 1. & patet ex dictis disputatione præcedenti: Ergo nulla motio purę moralis & objectiva, potest esse de se & ex natura sua efficax.

119. Confirmatur tertio: Morio moralis se habet per modum suasionis: Sed nulla motio se habens per modum purę suasionis, potest esse per se & ex natura sua efficax: Ergo nec ulla motio moralis. Major patet, Minor probatur ex D. Thoma 1. p. quęst. 11. art. 2. ubi ait: *Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem; Angelus autem & homo, per modum suadentis*: Ergo ex D. Thoma motio quę se habet per modum suasionis, non est de se efficax & infallibilis. Unde idem S. Doctor 3. contra Gent. cap. 92. ait, quod *actio Angeli operatur aliquid ad electionem hominis, per modum persuadentis*: Ex quo infertur postea, quod *cum dispositio quę est ex intellectu persuasione, necessitatem ad eligendum non inducat, non semper homo eligit id quod Angelus custodiens intendit; semper tamen hoc homo eligit, quod Deus operatur in ejus voluntate*. Quibus verbis aperte declarat, quod Deus efficaciter & infallibiliter movet voluntatem, quia eam movet physice, & aliquid in ea operando: Angelus verò e contra eam efficaciter movere non potest, quia movet ipsam solum moraliter, & per modum suadentis; subindeque ejus doctrina D. Thomę, nulla motio purę moralis & objectiva potest esse de se & ex natura sua efficax. Quare D. Prosper in versibus supra paragrapho 8. relatis, divinę gratię efficacitatem expendens, ait illam non movere solis consiliis & suasionibus, sed intus mentem hominis immutare ac reformare. Et D. Bernardus ibidem adductus, dicit quod illa voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati.

120. Inferes ultimum, sublatã scientiã mediã, necessariò admittendam esse prædeterminationem physicam; subindeque omnia argumenta, quibus hujus scientię impossibilitatem in tractatũ de scientia Dei demonstravimus, physicę prædeterminationis necessitatem astruere.

Probatur breviter hoc corollarium, & ostenditur connexio, quę reperitur inter has duas celebres quęstiones, seu inter destructionem scientię medię, & positionem prædeterminationis physicę. Sublatã scientiã mediã, quã Deus in signo rationis antecedenti situm decretum, præciat actus nostros liberos conditionatę futuros, in eorum veritate objectiva, aut in comprehensione voluntatis humanę, necessariò debet admitti decretum prædeterminans, in quo tanquam in medio eisdem actus certò & infallibiliter possit cognoscere: Ergo sublatã scientiã mediã, necessariò debet poni prædeterminatio physica. Consequentia patet: quia physica prædeterminatio est executio, seu motio executiva decreti prædeterminantis, ac veluti rivulus ab illo fonte promanans. Antecedens verò sic ostenditur. Futura contingentia non possunt nisi duplici via cognosci, scilicet vel in se, ratione veritatis determinatę quam habeant in seipsis, vel in suis causis; inter quas præcipua est divinum decretum, quod est prima radix totius existentię futuritionis, cum nihil fiat in rerum natura, vel futurum sit, nisi dependenter à Deo libere volente, seu à libera divinę voluntatis determinatione: Sed divinum decretum non potest esse causa futuritionis & existentię actuum nostrorum liberorum, nisi sit prædeterminans: Ergo sublatã scientiã mediã, quã Deus

A in signo rationis antecedenti decretum futura contingentia in eorum veritate objectiva cognoscat, necessariò debet admitti decretum prædeterminans, in quo tanquam in medio possit ea cognoscere. Major & Consequentia patent. Minor etiam est evidens: Tum quia omnis causa est prior saltem naturã & causalitate suo effectu: Tum etiam quia decretum purę indifferentis, & à voluntate humana quantum ad speciem actus determinabile (quale fingunt in Deo defensores scientię medię) non causalit, sed supponit, vel expectat liberam nostrã voluntatis determinationem: Ergo ut divinum decretum sit radix & causa determinatę futuritionis actuum nostrorum liberorum, necessariò debet esse prædeterminans voluntatem, & non purę indifferentis, atque ab ea determinabile, quantum ad speciem actus.

§. XIII.

¶ ponuntur testimonia D. Thomę, quę Petrus à S. Joseph nobis objicit in opusculo quod D. Thomę defensionem appellat.

PRiusquam Doctõris Angelici testimonia profertam, quę nonnullis, parum in ejus doctrina versatis, aliquam possent ingerere difficultatem, eruditum Lectorem monendum censui, mirum nullo modo videri debere, si aliquid in S. Doctõre, doctrinę toties & tam evidenter ab ipso explicatę & comprobatę, apparenter contrarium reperitur. Cum enim S. Præceptor tot & tanta volumina conscripserit, & toties præsentem quætionem pertractaverit (adeo ad discernendum difficilem, inquit Augustinus, ut quando defenditur liberum arbitrium, Dei gratiã geri videatur; quando autem asseritur Dei gratiã, liberum arbitrium præterit ausferri) nihil inquam mirum esse debet, si alicubi quecumque dixissetur, quod in favorem, seu potius à dulationem liberi arbitrii, contra divini auxilii efficaciam & causalitatem ab Adversariis detorquei possit. Unde de D. Thoma dicere licet, quod de S. Augustino Facundus Hermianensis innotuisti contra Morianum præclare monuit: *Quis (inquit) in hoc miremur? (nempe si quę D. Augustinus apte in loco dixit, detorqueantur ad tenus ab ejus mente maxime alienos) neque enim melius loqui potuit, quam Propheta, quam Apostolus, quam Evangelista; quorum verbis similiter male intellectis, & incongruè adhibitis, tam multi hæretici defendere conantur errores*. Hoc præmisso, breviter hęc referam & exponam D. Thomę testimonia, quę Petrus à S. Joseph in opusculo quod D. Thomę defensionem appellat, nobis objicit, quę ex Suarezio, Ruizio, aliisque Recentioribus diligenter collegit, & redegit in ordinem. Ea solum prætermittam, quę nullam difficultatis speciem continent: ne in rebus inutilibus immoremur, & tedium ac molestiam studioso Lectori ingeramus.

Objicit ergo prædictus Author disp. 1. sect. 1. quatuor ex S. Doctõre, quę physicę prædeterminationi videntur adversa. In primis S. Thomas opusc. 6. quęst. 38. docet hanc propositionem: *Deus non agit in anima, nisi per novum influxum*: falsam esse. Et quęst. 22. de verit. ait. 8. asserit Deum interdum movere voluntatem, nihil in eam imprimendo: *At hæc (inquit Adversarius) non assereret, si existimaret cau-*

secundam egeret semper ad operandum prava Dei motione in ea recepta: Ergo talem motionem non docuit.

Secundò: Idem S. Doctor 1. p. qu. 103. art. 1. ad 3. illud discrimen constituit inter sagittam emissam, & creaturam operantem, quod sagitta recipit impulsus ipsius naturæ superadditum, & ad violentiam spectantem; id autem quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quibus verbis negare videtur in creaturis quæcumque motionem, distinctam ab inclinatione naturali & intrinseca, quâ in suas operationes tendunt, & quæ ipsis in earum productione indita est ab Authore naturæ.

Tertiò, Quoties idem S. Doctor tradit divisionem actûs, illum ad æqualecat in primum & secundum. Sed hæc divisio non esset adæquata, si daretur prædeterminatio physica: ipsa enim neque esset actus primus, neque secundus, utpote à virtute agendi, & ipsa operatione distincta: Ergo esset actus tertius.

Quartò, S. Thomas interdum asserit, conceptum Dei universalem modificari & determinari per causas secundas: At hoc esset falsum, si eas ad agendum physice prædeterminaret: Ergo physica prædeterminatio principiis doctrinæ D. Thomæ adversari videtur.

Veruntamen hæc parùm urgent, & facile diluipossunt. Ad primum enim responderet, D. Thomam solum intendere, quod Deus non semper animam aut voluntatem moveret, in eam influendo seu imprimendo habitualia gratiæ & charitatis dona, sed interdum eam movet solis auxiliis actualibus, ut clarè se ipsum explicat locis citatis; ait enim in prædicto opusculo, post verba ab Adversario relata: *Manifestum est enim quod Deus in anima agit, non solum causando in ea aliquem habitum, puta gratiæ, vel virtutis, sed etiam inclinando liberum arbitrium ad hoc vel ad illud; quod non proprie dicitur influere, sed magis movere ad actum.* Et questione citata de veritate, postquam dixit: *Sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multò amplius Deus, statim subdit: Immutat autem voluntatem dupliciter; uno modo movendo tantum, quando scilicet voluntatem movet ad aliquid volendum, sine hoc quod aliquam formam imprimat voluntati, sicut sine appositione alicujus habitus quandoque facit ut homo velit quod prius non volebat: altero modo imprimendo aliquam formam in ipsam voluntatem: sicut enim ex ipsa natura, quam Deus voluntati dedit, inclinatur voluntas in aliquid volendum; ita ex aliquo superaddito, sicut est gratia, vel virtus, inclinatur ulterius ad volendum aliquid aliud, ad quod prius non erat determinata, naturali inclinatione.* Ex qua doctrina tantum abest, quod aliquid contra nos possit inferri; quin potius per ipsam magis nostra stabilietur ac roboretur sententia: Tum quia S. Doctor ait, quod sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multò amplius Deus; atque adeò sicut voluntas physice se movet de uno actu in alium, absque laesione libertatis; ita & à fortiori Deus potest, illæsa ipsius libertate, eam physice præmovere, seu de uno actu mutare in alium, ut supra arguebamus: Tum etiam, quia D. Thomas ibidem ait, quod Deus movendo liberum arbitrium, facit quod homo velit quod anrea non volebat: At per concursum simultaneum Deus non movet liberum arbitrium, nec facit quod homo velit, ut supra ostensum est: Ergo D. Thomas iisdem

Tom. III.

locis, quæ Adversarius nobis opponit, non obscure docet prædeterminationem physicam, tantum abesse quod illi adversetur.

Ad secundum dicendum, sermonem ibi esse de institutione & constitutione naturæ in actu primo, ultra quam determinationem indiget motione ad actum secundum applicante, ut docet S. Thomas hic qu. 109. art. 1 ubi ait: *Actio intellectus & cujuscumque entis creati dependet à Deo quantum ad duo, uno modo in quantum ab ipso habet perfectionem sive formam per quam agit, alio modo in quantum ab ipso movetur ad agendum.* Et qu. 3. de potentia art. 7. ad 7. *Virtus naturalis (inquit) qua est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis ut quadam forma habens esse ratum & fixum in natura: sed id quod facit Deus in illis ut actualiter operentur, habet quoddam esse incompletum, eo modo quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis.* Falsum ergo est quod ait Petrus à S. Joseph, *nullam in creaturis dari motionem, distinctam ab ea inclinatione naturali & intrinseca, quâ in suas operationes tendunt, & qua ipsis in earum productione indita est.* Unde D. Thomas locis supra citatis, præsertim quæstione citata de potentia, docet Deum movere causas secundas ad operandum, non solum quia dedit illis virtutes operativas, & conservat eas, sed etiam quia illis applicat ad agendum.

Quod testimonium adeò clarum & perspicuum est, ut Suarez Adversariorum Coriphæus, & in eludendis D. Thomæ testimoniis sagacissimus, nullam omnino fugam invenire potuerit, sed coactus fuerit concedere in libro de concursu Dei cap. 11. D. Thomam eo loco verè docuisse præmotionem physicam. Addit tamen Doctorem Sanctum, peritorem factum, in utraque sua summa (Theologica scilicet & contra Gentiles) quæ, inquit, sunt quasi ultimum ipsius testamentum, virtualiter se retractasse; quatenus 1. p. qu. 105. art. 1. loquens de modo quo Deus concurrit cum causis secundis, postquam probavit quod Deus potest dici causa actionum creaturarum, & in quantum produxit virtutes operativas causarum secundarum, & in quantum eas conservat, addit tertio loco, & in quantum eas quasi applicat ad operationem, sicut artifex applicat securim ad sciendum: nam particula illa quasi, diminutiva est, & indicat Deum verè & proprie non præmovere & applicare causas secundas ad operandum, sed similitudinariè tantum & metaphorice.

Sanè mira est hujus Authoris sagacitas, & in expendendis ac enucleandis verbis D. Thomæ diligentia. Sed quæso cur etiam non fuit æquè exactus & religiosus in expendendis Scripturæ testimoniis? Quare similiter non negat Christum esse verè Filium Dei unigenitum, eò quod S. Joannes testetur se vidisse gloriam ejus quasi unigeniti à patre? Cur etiam non negat esse verum ignem in purgatorio, eo quod D. Paulus 1. ad Corinth. 3. dicat de illo qui superædificat fœnum & stipulam; *salvus erit, sicut tamen quasi per ignem*: qui locus fere unicus est in Scriptura Sacra, ex quo fideles inferunt esse verum ignem in purgatorio. Miror etiam prædictum Authorem non advertisse S. Thomam eodem articulo citato 1. partis in resp. ad 3. relicta illà particula, quasi, dicere absolute, & formalibus verbis, quod Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conservat eas in esse, & applicat eas ad agendum. Quod idem

Y

expref.

expresserit lib. 3. contra gentes cap. 70. & passim in omnibus suis operibus, illā particulā, quasi, semper prætermittit.

Porro si quærat aliquis, cur D. Thomas in corpore dicitur articuli ex prima parte, illam particulam addiderit, ratio in promptu est, quia scilicet ibi comparat motionem Dei in creaturas, cum motione artificis, respectu cultelli: unde ut innueret in hoc exemplo non reperiri omnimodā paritatem, sed aliquam dissimilitudinem (nam cultellus, & alia instrumenta artium, ita moventur & applicantur ab artifice, ut tamen seipsa non moveant & applicent; agentia vero creata, si viventia sint & libera, ita moventur à Deo, ut tamen seipsa moveant & applicent, ut declarat idem S. Doctor 1. p. qu. 105. art. 4. ad 2. ubi ait: *moveri ex se, non repugnat ei quod moventur ab alio*) ut inquam, hoc discrimen, quod inter instrumenta artis & causas secundas reperitur, indicaret, addidit particulam illam quasi. Unde idem S. Doctor qu. 24. de verit. art. 1. ad 5. sic habet: *Instrumentum dupliciter dicitur; uno modo proprie, quando scilicet aliquid ita ab altero movetur, quod non confertur ei à movente aliquod principium talis motus; sicut serra movetur à carpentario, & tale instrumentum est expertis libertatis: alio modo dicitur instrumentum magis communiter, quicquid est movens ab alio motum, sive sit in illo principium sui motus, sive non; & sic ab instrumento non oportet quod omnino excludatur ratio libertatis, quia aliquid ita potest esse ab alio motum, quod tamen seipsum moveat, & ita est de mente humana.*

Quare defectum & absurditatem allatæ responsionis vidit tandem ipsemet Suarez post aliquod tempus, aut saltem ille qui sub nomine Suarezii, Lugduni Anno 1651. tomum de auxiliis, qui est secundus operis tripartiti, in lucem edidit. Nam libro 3. illius tomi capite 38 cum sibi respondendum esset ad illam autoritatem citatam ex qu. 3. de potentia, & ad alias similes quæ passim occurrunt in D. Thoma, non ausus est stare in prima sua solutione: quia illam non solum Capreolo, & omnibus antiquis D. Thomæ discipulis, contrariam esse cognovit, qui omnes & autoritate illius articuli, & eodem modo loquendi utuntur, verum etiam ab omnibus Doctoribus, tanquam ridiculam & fictitiam rejici, & manifestissimis rationibus expugnari: sed retractans illud quod dixerat libro 1. de concursu Dei capite 11. nempe & Thomam in Summa Theologica se retractasse, conatur explicare ejus mentem, recurriendo ad communem aliorum solutionem, qui dicunt S. Doctorem nomine motionis & applicationis intellexisse concursum simultaneum; quam tamen solutionem supra paragrapho 1. evidentissimis D. Thomæ testimoniis confutavimus, eamque ipsemet Suarez loco citato de concursu Dei (illius falsitatem haud dubie recognoscens) trade re ausus non fuerat, sed aliam jam impugnatam, imò & ab ipso tandem reprobam, fabricaverat.

Ad tertium respondetur, concessa Majori, negando Minorem: licet enim prædeterminatio physica non sit actus primus, neque secundus, non tamen est actus tertius, sed aliquid median inter actum primum & secundum, & se habens per modum nexus & vinculi utrumque conjungentis: sicut modus unionis, quem aliqui inter materiam & formam admittunt, non est aliqua tertia pars ab aliis distincta, sed ali-

quis nexus intermedium utramque conjungens. Ad quartum dicendum, quod quando Divus Thomas asserit Dei motionem vel concursum solum intendit docere, quod Deus attemperat motionem naturæ rerum, quas movet & applicat ad agendum; ita ut causas necessarias & naturales moveat ad unum per modum naturæ, non relinquendo in eis potentiam ad oppositum, quia illarum natura eam non expoliret; libera vero prædeterminet ad unum per modum liberi, relinquendo potentiam ad oppositum, & præsuppositā in intellectu indifferenti objectivæ judicii, quæ est proxima radix libertatis; & hoc est Deum determinari à causis secundis materialiter & objectivè, quod non impedit quominus per suam motionem & concursum in genere causæ efficientis eas ad agendum præmoveat, & physicè prædeterminet, conformiter ad illarum conditionem & naturam. Unde divina motio non impedit quin causæ liberæ contingenter & liberè operentur, imò potius hoc in ipsis efficit, ut luculenter expendit S. Doctor 1. p. qu. 83. art. 1. ad 3. dicens: *Deus est prima causa movens & naturales causas & voluntarias; & sicut naturæ libere causas, movendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales; ita movendo causas voluntarias, non aufert quin earum actiones sint voluntarie, sed potius hoc in eis facit: operatur enim in unoquoque, secundum ejus proprietatem.*

Ex quo patet, frivola ac futile esse quæ obicit Adversarius sect. 2. ejusdem opusculi, ubi sic discurrit: Si Deus prædeterminaret causas secundas ad agendum, nulli darentur effectus contingentes: quia (inquit) motio hæc prædeterminans ejus est conditionis, ut illa postea necessariò sequatur effectus, tam in causis liberis, quam in naturalibus; ita ut non possit non esse.

Addit, juxta D. Thomam, creaturas irracionales moveri necessariò ad suos actus, rationales vero voluntariè & liberè, & tanquam habentes dominium in eos actus ad quos moventur; hoc autem discrimen frustra assignari, si tam creaturæ rationales quam irracionales ad omnes suos actus physicè prædeterminentur: sicut enim in ea hypothefi signis v. g. sine motione prædeterminante agere nequit, & cum illa non potest non agere; ita (inquit) homo non potest actum ullum elicere, si caret prædeterminatione, eà vero positā, non potest non operari: ubi ergo habebit locum discrimen à S. Thoma assignatum, & quomodo posita motione Dei voluntas adhuc retinebit dominium in proprium actum?

Addit etiam, D. Thomam frequenter docere, futura contingentia non posse certò cognosci in suis causis, & ubique recurrere ad eorum existentiam in æternitate, secundum quam actus ea esse præsentia ab æterno conspectu divino: si autem homo prædeterminatur physicè ad suos actus, cum positā illā prædeterminatione, necesse sit in sensu composito eum operari, & impossibile sit absolute illius operationem impediri, vel ab ipso, vel à quacunque alia causa; quis dubitet quin Deo in ejusmodi præmotione efficacissima, & prorsus ineluctabili, certò, imò certissimè, futuros actus nostros intueri possit? Ergo D. Thomas physicam prædeterminationem non agnoscit.

Sed hæc, ut dixi, nullius sunt roboris. Ad primum enim facile responderet, quod licet motus prædeterminans ejus sit conditionis & naturæ, ut eâ positâ necessariò seu infallibiliter sequatur effectus, tam in causis liberis, quam in naturalibus, diversimodè tamen; nam ita causas necessarias ad unum per modum naturæ moveret & applicat, ut nullam in eis relinquat potentiam ad oppositum; quia hoc ita exigit illarum natura; unde eâ positâ effectus sequitur necessariò, necessitate absoluta, quæ omnem libertatem & contingentiam tollit: causas verò libertatis ita ad agendum impellit, ut tamen in eis relinquat potentiam ad oppositum, quia natura & conditio causæ liberæ hoc exposcit; quare eâ positâ effectus sequitur necessariò necessitate tantum infallibilitatis, quæ libertati & contingentia non præjudicat. Unde D. Thomas qu. 22. de veritate art. 3. sic ait: *Quamvis non esse effectus divina voluntatis non possit simul stare cum divina voluntate, tamen potentia desciendi effectum divina voluntatis, simul stat cum divina voluntate.* Et in 1. ad Annibaldum dist. 47. qu. unica art. 4. ad 2. *Quamvis contrarium ejus quod est volitum à Deo, non possit stare cum voluntate divina; possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea, propter contingentiam causæ mediæ; & hoc sufficit ad hoc ut effectus contingens, & non necessarius.*

Ex hoc patet solutio ad secundum, & discrimen inter creaturas racionales & irracionales: nam creaturæ racionales & liberæ, sub motione prædeterminante retinent potentiam ad oppositum; subindeque dominium actualem in proprio actum, quem ita eliciunt, ut possint non elicere, vel ab illo cessare, potentia antecedenti, & in sensu diviso; non verò creaturæ irracionales & necessitate: quando enim ignis v.g. movetur ad calefaciendum, vel sol ad illuminandum, ita ad hunc actum applicatur, ut sub motione divina non retineat potentiam, etiam antecedentem, seu in sensu diviso, ad negationem ejus, vel ad actum oppositum. Dixi, *sub motione divina*, quia posse non agere in sensu diviso, non est posse non operari, divisâ, semotâ, & veluti ex causa motione prædeterminante (ut perperam supponit Adversarius toto illo opusculo) sed sub ipsa motione retinere potentiam ad non agendum, vel ad agendum oppositum, ut alibi fusè exposuimus.

Ad tertium respondeo, quod quando S. Thomas docet futura contingentia non posse certò cognosci in suis causis, loquitur de causis secundum se consideratis, & prout abstrahunt à divino decreto prædeterminante (sic enim non possunt esse medium ducens ad certam & infallibilem futurorum contingentium notitiam, ut contra Molinam ostendimus in tractatu de scientia Dei) non verò de causis secundis, prout subsunt divinæ motioni & prædeterminationi, seu quatenus efficaci divinæ voluntatis decreto inordinantur; sic enim habent rationem mediæ, in quo Deus futura contingentia certò & infallibiliter cognoscit, ut docet D. Thomas 1. contra gent. cap. 67. ratione 3.

Nec obstat quod idem S. Doctor variis in locis recurat ad præsentiam futurorum contingentium in æternitate: Tum quia talis præsentia prioritate naturæ supponit decretum prædeterminans voluntatis divinæ, quo hujusmodi futura transferuntur à statu meræ possibilitatis ad statum determinatæ & infallibilis

Tom. III.

A futuritionis, ac in eo tanquam in ratione à priori & causâ virtuali fundatur: Tum etiam, quia per hoc intendit declarare, scientiam Dei, respectu futurorum contingentium, non esse abstractivam, & simplicis intelligentiæ (qualis est cognitio Prophetarum) sed intuitivam & visionis, qualis est cognitio rei præsentis. Vel etiam vult significare, quod scientia Dei respectu futurorum contingentium, est certa & infallibilis omnibus modis, & non habet solùm certitudinem & infallibilitatem ex parte mediæ in quo fundatur (decreti scilicet prædeterminantis) sed etiam ex parte objecti quod contemplatur, quod quando cognoscitur ut præsens in æternitate, ratione talis præsentia, habet quendam specialem modum certitudinis, quem non habet ex efficacia & infallibilitate divini decreti, ut in tractatu de scientia Dei fusè exposuimus.

Diss.
4.
art. 5.
§. 5.

§. XIV.

Alia D. Thomæ testimonia exponuntur.

OBIIICIT Adversarius sect. 3. difficile D. Thomæ testimonium, desumptum ex hac parte quæst. 9. art. 6. ad 3. ubi exponens quare Deus moveat voluntatem hominis ad agendum, & tamen non sit causâ peccati, sic ait: *Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad universale objectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle: sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apprensens bonum; sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam, ut infra dicitur.* In quibus verbis (subdit Petrus à S. Joseph) tria ponderanda sunt. Primum est, quod Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor, ad bonum universale; quia scilicet ei tribuit naturalem inclinationem ad tale bonum. Secundum, hominem ex proprio rationis judicio seipsum determinare ad volendum hoc vel illud bonum, sive verum, sive apprensens; id est tam ad actum bonum, quam ad malum, ita ut ad neutrum aliunde determinetur. Tertium, quod etsi voluntas se determinet ad volendum hoc vel illud, interdum tamen propter specialem rei exigentiam, Deus movet aliquos per gratiam ad aliquid determinatè volendum, ut quando Deus hominem excitat ad actum contritionis vel amoris Dei. Hæc autem aperte impugnant prædeterminationem physicam, juxta quam voluntas à Deo inclinatur & determinatur, non tantum ad bonum in genere, sed etiam ad bona particularia, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium: neque solùm requiritur præmotio aliqua specialiter propter actus bonos ordinis supernaturalis; sed ea etiam generatim necessaria dicitur ex munere primæ causæ, & ob indifferentiam voluntatis ad omnes actus naturales, sive ji boni sint, sive mali.

Huic celebri D. Thomæ testimonio adjungit Adversarius duo alia desumpta ex libro 2. sententiarum. Primum habetur dist. 25. qu. 1. art. 1. ad 3. ubi S. Doctor sic ait: *Determinatio actionis & finis in potestate liberi arbitrii constituitur, unde remanet sibi dominium sui actus.* Ex quo patet, Deum ita operari cum libero arbitrio, ut ei relinquat facultatem seipsum determinandi,

136

Y 2

di,

determinet, sicut determinat naturam; & ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis & voluntatis.

Quo etiam loco aperte docet, dominium quod voluntas habet in suis actibus liberos, non omnem excludere prae-determinationem, sed eam tantum quae est per modum naturae, & quae tollit indifferentiam iudicii, & potentiam ad oppositum: alioquin non debuisset addere illa verba, ut eam de necessitate ad unum determinet, sed simpliciter asserere, quod Deus voluntatem non determinat ad unum; fuisset enim planior & clarior sensus, ut patet: sed de hoc infra redibit sermo.

Ad do quod S. Doctor 1. p. quaest. 19. art. 3. ad hoc statuit discrimen inter primum & secundum liberum, & inter voluntatem divinam & creaturam, quod voluntas creata, cum ex se sit contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum: Sed voluntas divina determinat seipsum ad voluntatem, ad quod habet habitudinem non necessariam. Ex quo patet falsum esse, & menti S. Doctoris plane repugnans, quod saepe in praedictio opusculo repetit & inculcat Adversarius, nempe libertatem divinam & creaturam in eo convenire, quod sicut Deus, praecise ut liber est, ab alio quam a se non determinatur ad agendum; ita creatura, qua libera est, ita se determinat ad agendum, ut ad hoc, salva ipsius libertate, ab alio determinari non possit.

Instat Adversarius, & ait de ratione dominii esse, ut homo possit eligere hoc vel illud: Qui autem est praedeterminatus, non est indifferens in eligendo hoc vel illud: Ergo non habet dominium suorum actuum. Simili discursu utitur Suarez lib. 3. de auxili. cap. 42. num. 8. ubi ait ex nostra sententia sequi, nunquam voluntatem operari ut indifferenter ad plura: Nam idem est indifferens esse, quod esse indeterminatum: Sed voluntas nunquam operatur ut indeterminata, quia semper indiget praedeterminatione, ut nos dicimus: Ergo nunquam operatur ut indifferens.

Sed isti Authores hallucinantur, eo quod non distinguant duplicem voluntatis indifferentiam: Altera dicitur potentialis seu suspensiva; quia dicitur careantiam seu suspensionem omnis actus: Altera vocatur actualis & positiva, qua voluntas ita actu eligit & se determinat, ut retineat potentiam ad oppositum. Licet ergo qui est praedeterminatus ad operandum, non sit indifferens indifferentiam potentiali & suspensiva: qua praedeterminatio, quae est quaedam divina actualitatis participatio, tollit suspensionem voluntatis, & auferit ab ea (ut ita dicam) rubiginem potentialitatis; subindeque ipsam actuat & perficit, aliquem defectum & imperfectionem ab ea tollendo, & ipsam reducendo de actu primo ad secundum: semper tamen sub tali motione praedeterminante, servat indifferentiam actualem & positivam; quia ita elicit actum ad quem praedeterminatur, ut retineat (etiam prout stat sub illa motione) potentiam ad oppositum, ut antea exposuimus: unde licet tunc non habeat dominium potentiale in actum quem elicit, habet tamen in ipsum dominium actuale, quod est in nullo perfectius; adeoque prout stat sub divina praemotione, est perfectiori modo libera, & domina sui actus, quam esset antea.

Ex quo patet responsio ad duo argumenta praeposita. Ad primum enim distinguo Major-

rem: De ratione dominii est ut homo possit eligere hoc vel illud: de ratione dominii potentialis, concedo Majorem; de ratione dominii actualis, nego Majorem; sufficit enim ad tale dominium, ut ita homo eligat unum, ut possit eligere alterum. Ad secundum similiter distinguo Majorem: Idem est indifferens esse, ac esse indeterminatum, indifferentiam potentiali & suspensivam; concedo Majorem: indifferentiam actuali & positivam, nego Majorem: haec enim ultima indifferentia importat actuale exercitium, seu determinationem voluntatis ad unum actum, cum potentia ad negationem vel suspensionem ejus, vel ad eliciendum actum oppositum.

Ad tertium testimonium desumptum ex distinctione 28. libri primi sententiarum, nego eum, qui eligit ex praedeterminatione, non eligere ex proprio iudicio: licet enim praedeterminatio non sit proprium iudicium operantis, ipsum tamen causat & efficit; quia eodem instanti quo movet & determinat voluntatem ad eligendum aliquod opus, applicat intellectum ad iudicium practicum, quo iudicat tale opus esse hic & nunc liberè eligendum: unde voluntas, quae est appetitus rationalis, ita ipsum eligit, ut tamen servet potestatem ipsum non eligendi, non in sensu composito, sed diviso, sicut antea exposuimus. Per quod patet responsio ad confirmationem.

Praeter haec testimonia, adducit Adversarius eadem sect. 3. num. 3. alia quibus S. Doctor docet voluntatem ita se determinare ad actum, ut ab alio agente extrinseco non determinetur, ait enim in 2. dist. 39. qu. 1. art. 1. Ipsa potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est ad plura: sed quod determinate exeat in hunc actum, vel in illum, non est ab alio determinate, sed ab ipsa voluntate. Et qu. 3. de malo art. 3. ad 5. Voluntas cum sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur ad unum, scilicet per consilium rationis, nec oportet hoc esse per aliquid agens extrinsecum.

His testimoniis duplex potest adhiberi responsio. Prima est, quod D. Thomas in his locis loquitur de determinatione voluntatis ad malum morale, quae non est ab alio, sed a sola voluntate, ut prima causa deficiente, & difformiter ad regulas morum operante. Quod autem haec interpretatio sit legitima, patet tum ex titulo illius articuli primo citati, in quo S. Doctor quaerit, utrum in voluntate possit esse peccatum: tum etiam ex argumento quod sibi objicit qu. citata de malo, quod est huiusmodi: Omne quod se habet ad utrumlibet, indiget aliquo determinante, ad hoc ut exeat in actum: Sed liberum arbitrium hominis ad utrumlibet se habet: Ergo ad hoc ut exeat in actum peccati, indiget quod ab aliquo determinetur ad malum. Unde quando Sanctus Thomas ibidem respondet, voluntatem a seipsa, & non ab aliquo agente extrinseco determinati, manifestum est, ipsum loqui de determinatione voluntatis ad peccatum & malum morale.

Secunda solutio est, quod quando D. Thomas dicit voluntatem ab aliquo agente extrinseco non determinari, intendit solum voluntatem creatam a nulla causa eiusdem ordinis, seu a nullo agente creato determinari, non tamen excludit agens increatum, quod cum sit causa ipsius voluntatis, inter agentia extrinseca proprie non computatur, ut docet idem S. Doctor locis §. 2. relatis. Item D. Bonaventura in 2. dist. 25. qu. 5.

Handwritten mark or signature.

qu. 5. ponit distinctionem inter hæc tria, voluntatem induci, immutari, & cogi, & dicit quod voluntas induci potest ab agente creato, mutari vero ab alio non potest, nisi ab agente increato, cogi vero ab aliquo non potest.

§. XV.

Alia argumenta solvuntur.

149 **O**BJICIT insuper Adversarius disp. 1. sect. 4. Ex D. Thomæ 1. p. qu. 82. art. 2. ad 2. Movens ex necessitate causat motum, quando mobile omnino illi subditur: At nihil frequentius asseverant Thomistæ, quam motionem physicè prædeterminantem, perfectissimè sibi subjicere voluntatem, scilicet ut ne quoad usum quidem voluntas sibi motionem illam subjiciat: Ergo motio prædeterminans de necessitate causat motum seu actum voluntatis.

150 Confirmatur primò: Idem S. Doctor ibidem qu. 83. art. 1. ad 5. docet quod dispositiones quæ sunt in voluntate non tollunt libertatem, quia subjacent iudicio rationis: Sed motio prædeterminans non subjacet iudicio rationis, nec est in potestate voluntatis eam habere, vel habitam repellere: Ergo tollit libertatem.

151 Confirmatur secundò: D. Thomas qu. 22. de verit. art. 6. in corp. ait: *Ex hoc aliquid dicitur necessarium, quod est immutabiliter determinatum ad unum*: & qu. 6. de malo art. unico docet non esse liberum, quod voluntas vitare non potest: At ratione prædeterminationis voluntas immutabiliter determinatur ad unum, & actusque redditur ab ipsa inevitabilis: Ergo per illam voluntas necessitatur.

Confirmatur tertio: Idem S. Doctor ibidem ita necessitatur à voluntate excludit, ut velit voluntatem, etsi à Deo motam, adhuc manere indifferentem, & indeterminatam ad agendum vel non agendum, ait enim: *Cum Deus omnia moveat secundum conditionem mobilium, ut leviam sursum, & graviam deorsum, etiam voluntatem movet secundum eius conditionem, non ut ex necessitate, sed ut indeterminatè se habentem ad multa*. Consequenter ergo rejicit eam sententiam, quæ docet voluntatem per motionem divinam determinari ad unam partem.

153 Ad objectionem respondeo, movens ex necessitate causare motum, quando ita sibi subjicit mobile, ut in eo non relinquat potentiam ad oppositum, secus vero si relinquat in mobili possibilitatem ad oppositum, eamque foveat & conservet: motio autem prædeterminans, juxta Thomistam, sic movet voluntatem ad unum, quod relinquat possibilitatem ad oppositum; & ita licet in infinitum excedat capacitatem voluntatis, & illam quantum ad applicationem & usum efficaciter sibi subjiciat, eam tamen ex necessitate non movet, sed per modum liberi, ut docet D. Thomas locis supra citatis, præsertim 1. p. qu. 83. art. 1. ad 3.

Adde quod, licet motio divina ex parte causæ in infinitum excedat capacitatem voluntatis, quia est effluxus à prima causâ, & quædam divinæ omnipotentis participatio, ex parte tamen actus & objecti ad quod terminatur, non adæquat totam voluntatis capacitatem, quia illam non movet & applicat ad universale bonum, quod est adæquatum illius objectum, sed solum ad quædam bona particularia, quæ sunt ejus ob-

jecta inadæquata & partialia: unde licet entitativè non subdatur libero arbitrio, terminativè tamen ei subijcitur: nam actus, & objectum ad quod terminatur, voluntati omnino subdantur; quia, ut dixi, voluntas, prout subest divinæ motioni, retinet potentiam ad non eliciendum, vel suspendendum actum, ad quem movetur, & ad non eligendum seu respuendum objectum quod prosequitur.

Ad primam confirmationem respondeo, optime dicere S. Thomam, quod qualitates, quæ subjacent iudicio rationis & voluntati, non auferunt libertatem: inde tamen non licet inferre, qualitates omnes quæ antecedunt voluntatem, & iudicio rationis non subjacent, tollere libertatem; maxime si proveniant à prima causâ & radice libertatis, & ad hoc dicitur, ut voluntas se liberè determinet, suamque libertatem exerceat, & de actu primo ad secundum reducat; ut variis exemplis declaravimus in tractatu de prædeterminatione, exponendo concordiam libertatis cum divina providentiâ & prædeterminatione. Unde cum motio prædeterminans sit quidam effluxus à primo libero, & à prima totius libertatis & contingentis radice (infinita scilicet divinæ voluntatis efficacia) procedat, ac liberam nostræ voluntatis determinationem, per modum causæ seu principii actualis, prioritate naturæ antecedit; licet iudicio rationis & voluntatis non subiaceat, ejus tamen libertatem non tollit, aut lædit, sed fovet, conservat, & perficit: imò repugnat, eâ sublata, dari utrum & exercitium actuale libertatis, ut ibidem demonstravimus. Unde.

Ad secundam confirmationem dicatur, Divinum Thomam solum velle, illud esse necessarium, quod est immutabiliter determinatum ad unum per modum naturæ; id est sine indifferentia objectiva iudicii, & possibilitate ad oppositum; quo pacto voluntas hæc in via determinatur ad bonum in communi, & in patria ad bonitatem divinam clarè vitam; non verò si illud determinetur immutabiliter ad unum per modum liberi, seu cum indifferentia objectiva iudicii, & possibilitate ad oppositum, sicut voluntas ad suos actus liberos per divinam motionem immutabiliter determinatur. Quare idem S. Doctor. qu. 6. de malo art. unico ad 3. sic ait: *Animalia bruta moventur per instinctum superioris agentis ad aliquid determinatum, secundum modum forme particularis, cujus conceptionem sequitur appetitus sensitivus: sed Deus movet quidem immutabiliter voluntatem, propter efficaciam virtutis moventis, quæ deipso non potest; sed propter naturam voluntatis moventis, quæ indifferentè se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libera*. Unde quædam ibidem in corpore articuli docet non esse liberum quod voluntas vitare non potest, hoc intelligendum est de eo, quod voluntas vitare non potest, nec in sensu composito, nec in sensu diviso, non autem negat esse liberum, quod est voluntas non possit vitare in sensu composito, & potentia consequenti, potest tamen vitare in sensu diviso, & potentia antecedenti. Nam ut ipse ait in 1. ad Anibaldum supra citato: *Quamvis contrarium ejus quod est volitum à Deo, non possit stare cum voluntate divina, possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea, propter contingentiam causæ medii: & hoc sufficit ad hoc ut respectus sit contingens, & non necessarius*. Quam doctrinam & subtilem distinctionem non valens

comprehendere Adversarius, illam irridet & sugillat, ironice exclamans: *Verum quis acutam hanc distinctionem capiat? Nam quid precor aliud est voluntatem cum omnibus prerequisite posse non operari, quam eam posse ponere carentiam operationis? Quis inter ista vel minimam distinctionem advertat?* Sed, ut perbellè ait Sylvius in opusculo de primo motore, qui hanc distinctionem derident, deberent potius ignorantiam suam deslere: nam ut testatur D. Thomam qu. 6. de verit. art. 4. ad 8. hæc distinctio ita celebris est & antiqua, ut eã utantur omnes antiqui Theologi ad conciliandam libertatem cum divina providentia & prædestinatione: dicitur communiter (inquit) quod hæc: *Deus potest non prædestinatum prædestinare, in sensu composito est falsa, in diviso vera: & ideo omnes locutiones illæ, quæ sensum compositum implicent, sunt falsæ simpliciter.* Item Venerabilis Beda in axiomatibus philosophicis ex Aristotele collectis, littera O, sic habet: *Omnia futura de necessitate evenient 1. Periherm. Verum est in sensu composito, non autem in sensu diviso: vel verum est ex hypothesi, non autem simpliciter.* Sicut ergo ad libertatem non requiritur, quod dum aliquis actu operatur, possit non operari in sensu composito, seu componere & conjungere carentiam operationis cum ipsa operatione (hoc enim manifestam implicat contradictionem) sed sufficit quod toto tempore quo operatur, retineat absolutam non agendi potentiam. Ita similiter nos dicimus, ad libertatem non requiri, quod voluntas cum prerequisite ad agendum, prioritate tantum causalitatis & naturæ (qualia sunt concussus pravius, & gratia prædeterminans) possit negationem actionis componere: quia cum ea quæ secundum ordinem naturæ tantum prærequiruntur ad agendum, sint simul cum actu (prioritas enim naturæ est solum prioritas causalitatis & instantis in quo) non verò prioritas temporis & instantis in quo) si posset negationem actionis cum illis componere, posset non actu cum actu, & formam cum ejus carentia conjungere. Sufficit ergo ad libertatem, quod cum illis prerequisite ac simul potentia ad non operandum, seu quod voluntas, ut stat sub motione prædeterminante, retineat absolutam dissentendi vel non operandi potentiam; quamvis cum ea actualis carentia operationis simul esse non possit; ut fuisse ostendimus, ac variis exemplis declaravimus in tractatu de prædestinatione, exponendo concordiam libertatis cum divina providentia & prædestinatione.

Ad tertiam confirmationem, respondeo D. Thomam loco citato solum velle, quod cum Deus moveat voluntatem secundum ejus conditionem & naturam, ita illam movet, ut tamen ex necessitate non moveatur, sed maneat indifferens, non indifferentiã potentiali & suspensiva (repugnat enim voluntatem efficaciter moveri ad agendum, & tamen remanere in meta potentia, in determinatione, ac suspensione) sed indifferentiã actuali & positivã: quia ita illam movet, ut sub divina motione semper retineat dissentendi potentiam, seu tendendi in alia objecta & bona particularia; & ideo dicit, quod *Deus illam movet ut indeterminatè se habentem ad multa: non dixit, ad omnia, sed ad multa, quia per divinam motionem determinatur ad unum, vel ad plura, & indeterminatè se habet ad alia.*

A Objicit rursus Adversarius sect. 9. & 10. 157
plura S. Thomæ testimonia, quibus asserit, nos posse resistere divinæ gratiæ, eamque repudiare. Nam quodlib. 1. art. 7. ad 2. ait: *Sic Deus movet mentem humanam ad bonum, quod tamen potest huic motioni resistere: At si motio divina prædeterminaret physicè voluntatem nostram ad opus bonum, non posset voluntas illi resistere; repugnat enim talem motionem carere effectu, seu quod voluntas illi resistat: Ergo juxta D. Thomam, motio divina non prædeterminat physicè voluntatem nostram ad bonum.*

Confirmatur: idem S. Doctor 1. p. quæst. 62. art. 3. ad 2. dicit quod *inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest eã non uti & peccare.* Et quæst. 63. art. 7. ad 3. *Quantumque, inquit, inclinatio ad bonum fuerit in supremo Angelo, tamen ei necessitatem non inducebat: unde potuit per liberum arbitrium eam non sequi.* Item 1. 2. quæst. 106. art. 2. ad 2. asserit quod *gratia novi testamenti, etsi adjuvet hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat in bono, ut homo peccare non possit; hoc enim pertinet ad statum gloriæ: & ideo si quis post acceptam gratiam novi testamenti peccaverit, majori pena dignus est, tanquam majoribus beneficiis ingratus, & auxilio sibi dato non utens.* Hæc autem cum sententia prædeterminationis physicæ minimè cohærere videntur: Tum quia gratia physicè prædeterminans videtur imponere necessitatem ad bonum, subindeque reddere voluntatem impeccabilem: Tum etiam, quia voluntas non potest illã uti; cum illa non subdatur libero arbitrio, quantum ad efficaciam & usum, sed potius illud sibi subiciat & applicet ad operandum: Ergo hæc sententia à mente & doctrina S. Thomæ penitus aliena videtur.

Confirmatur ampliùs: Idem Doctor Angelicus 1. 2. qu. 68. art. 1. agens de donis Spiritus Sancti, docet hominem, per illa rectè disponi, ut efficiatur promptè mobilis ab inspiratione divina, seu ut bene sequatur instinctum Spiritus Sancti: Si autem quando homo movetur efficaciter ad aliquem actum, ista motio ad eò potens est, ut ex se omnem quantumlibet intentam passi resistantiam superet, ut quid opus est dona quædam & supernaturalia subsidia, quibus disponatur ad faciiliùs sequendam inspirationem divinam, ipsi infundi: Quasi verò agentia creata egeant aliquã preparatione ad ea faciendã, quæ non possunt non agere, etiamsi nulla talis preparatio adfit? Sanè risu dignus ille forer, qui supponens hominem, positã solã visione Dei, non posse Deum non diligere, exigeret nihilominus præviã quandam preparationem, quã homo Deum videns, faciiliùs se sineret moveri ad ejusmodi amorem. Neque minùs ridendus esset S. Doctor, si existimans hominem, solã gratiã efficaci positã in illius voluntate, non posse non consentire illius præmotioni, adhuc exigeret magnum illum apparatus donorum Spiritus Sancti, tanquam præviã dispositionem necessariã ad consensum cum majori facilitate edendum. Ita Petrus à S. Joseph disp. 1. sect. 9.

Verùm hæc nullius sunt ponderis, & facile dilui possunt. Ad argumentum ergo respondeo, hominem cuicumque motioni divinæ posse resistere seu dissentire; cum hoc tamen discrimine, quod motioni purè excitanti, & præbenti auxilium tantum sufficiens, homo potest resistere tam

ram in sensu composito, quàm diviso, & non solum potentia antecedenti, sed etiam consequenti; imò de facto sæpè voluntas huic motioni resistit, eamque abjicit ac repudiat, seu privat effectum ad quem ultimò ordinatur: motioni verò physicè prævenienti, & præbenti efficaci auxilium, voluntas nunquam de facto resistit, nec potest illi resistere in sensu composito, & potentia consequenti, sed solum potentia antecedenti, & in sensu diviso. Quare S. Thomas in hac quæst. 10. art. 4. ad 3. *Si Deus (inquit) movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod voluntas ad illud non moveatur, non tamen est impossibile simpliciter.* Et qu. 12. art. 3. in corp. *Si ex intentione Dei movetur est, quod homo, cuius cor movet, gratiam consequatur, infallibiliter eam consequitur.* Item quodlib. 12. art. 3. docet quod *prædestinatio habet certitudinem ex parte scientiæ Dei, quæ non potest falli, & ex parte voluntatis divini, cui non potest aliquid resistere.* Unde potest fieri hoc argumentum in favorem nostræ sententiæ. Non solum S. Thomas, sed etiam Scriptura, Concilia, & SS. Patres, interdum asserunt divinæ voluntati, vel Spiritui Sancto, & motioni ejus posse resistere, & interdum ipsi de facto resisti; ut patet Actor. 6. *Vos semper Spiritui Sancto resististis:* Et in Concilio Senonensi dicitur, *non tale esse Dei auxilium, cui resisti non possit:* Item Innocentius X. in nova constitutione hanc propositionem tanquam hæreticam proscriptit: *Interiori gratia in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.* Aliunde verò eadem Scriptura sæpè asserit neminem resistere voluntati Dei, ut Genes. 50. Esther 13. ad Roman. 9. & D. Augustinus frequenter docet gratiam à nullo duro corde respici, eamque invictissimè, insuperabiliter, & indeclinabiliter movere voluntatem: Item D. Thomas ait, quod si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni quod voluntas ad illud non moveatur. Ut ergo hæc testimonia inter se conciliantur, duplex motio admittenda est, una moraliter tantum excitans, vel præbens auxilium tantum sufficiens, cui voluntas potest resistere, & de facto resistit; altera physicè præveniens, & præbens auxilium efficax, cui nunquam resistitur: vel recurrendum est ad distinctionem sensus compositi & divisi, seu potentiæ antecedentis & consequentis; & dicendum voluntatem posse resistere divinæ motioni, potentiæ antecedenti, & in sensu diviso, non tamen potentiæ consequenti, & in sensu composito.

Addo quod, si argumentum desumptum ex possibilitate resistendi gratiæ, esset efficax, non tantum militaret contra gratiam prædeterminantem, sed etiam contra gratiam congruam: Suarez enim lib. 5. de auxili. cap. 39. docet gratiæ congruæ, ut tali, nunquam resisti; quia sub hac formalitate est efficax, & infallibiliter infert consensum.

161 Ad primam confirmationem respondeo D. Thomam locis citatis expressè loqui de gratia sanctificante, quæ cum habeat rationem habitus & formæ permanentis, libero arbitrio subditur, quantum ad usum; habitibus enim utimur quando volumus: quare illa in statu viæ non ita confirmat hominem in bono, ut peccare non possit; sed hoc pertinet ad statum patriæ, in quo erit consummata per clarum Dei visionem, & amorem beatificum. Cæterum gratia actualis, cum detur per modum motionis

A & impulsus, ne habeat rationem habitus, sed auxilii transeuntis, non subditur libero arbitrio quantum ad efficaciam & usum; sed potius illud sibi potenter & suaviter subjicit, & applicando ipsum conformiter ad ejus naturam & conditionem, nimirum sub indifferentia objectiva iudicii, & relinquendo potentiam ad oppositum: unde licet illa efficaciter & infallibiliter determinet voluntatem ad bonum, non tamen infert ipsi violentiam, nec abolet, sed adolet liberum arbitrium, ut ait Prosper sent. 51. in resp. ad cap. Gallorum: *Attingit enim à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, ut dicitur Sapient. 8.* Et ideo rectè dicit S. Thomas hic qu. 10. art. 4. Deum ita movere voluntatem nostram, ut non ex necessitate illam ad unum determinet. Quibus verbis tantum abest quod sententiam nostram proferat, ut existimant Adversarii, quin potius aperte illi favet: nam sicut ille qui diceret: Petrus non currit velociter: non negaret illum currere, sed solum currere tali modo, id est properè & cum velocitate; ita similiter S. Doctor asserens Deum non determinare ex necessitate voluntatem ad unum, non negat prædeterminationem voluntatis ad unum, sed potius illam statuit & firmat, solumque necessitatem absolutam libertati contrariam ab illa excludit, & per eam induci negat. Unde, ut supra §. 2. vidimus, Damascenum asserentem Deum ea quæ sunt à nobis prænocere, non tamen prædeterminare, ita exponendum esse dicit, ut intelligatur, ea quæ sunt in nobis, divinæ determinationi non esse subiecta, quasi ab ea necessitatem accipientia.

Ad secundam confirmationem dicendum, quod licet motio prædeterminans sit efficacissima, & adeò potens ut omnem voluntatis resistantiam sine ulla planè difficultate superet, nihilominus rectè docet D. Thomas, ponenda esse in homine dona Spiritus Sancti, quibus disponatur ad promptè & faciliter sequendam motionem divinam, ut dicitur idem S. Doctor 2. 2. qu. 23. art. 2. his verbis: *Operatur quod sic voluntas moveatur à Spiritu Sancto, quod etiam ipsa sit efficiens actum suum. Nullus autem actus perfecte producitur ab aliqua potentia activa, nisi sit ei conaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis: unde Deus, qui omnia movet ad debitos fines, singulis rebus inducit formas, per quas inclinantur ad fines sibi præstitutos à Deo; & secundum hoc disponit omnia suaviter, ut dicitur Sapient. 8. Nisi ergo aliqua forma superadderetur naturali potentia, per quam inclinaretur ad dilectionis actum, esset actus iste imperfectior actibus naturalibus, & actibus aliarum virtutum, nec esset facilis & delectabilis..... Unde necesse est quod ad actum charitatis in nobis existat aliqua habitualis forma superaddita potentia naturali, inclinans ipsam ad charitatis actum, & faciens eam promptè & delectabiliter operari.* Quod D. Thomas dixit de habitu charitatis, idem cum proportione dicendum est de donis Spiritus Sancti, qui sunt quidam habitus infusi, quibus homo perfectitur ad promptè obediendum Spiritui Sancto, ut ait idem S. Doctor infra qu. 68. art. 3. Licet enim Spiritus Sanctus possit sine ulla planè difficultate & resistantia movere mentem hominis ad quodcumque voluerit (habet enim) inquit Augustinus, cordium inclinandum omnipotentissimam potestatem, magisque in potestate voluntates hominum, quam ipsi homines)

nes nihilominus quia mens hominis non est so-
lam mota à Spiritu Sancto, sed etiam seipsam
movet, & actus supernaturales eliciendo, ut suavi-
ter & connaturaliter moveatur, debet donis
Spiritus Sancti perfici. Unde S. Thomas loco
proximè citato sibi hoc argumentum objicit:
*Dona Spiritus Sancti perficiunt hominem, secundum
quod agitur à Spiritu Dei: sed in quantum homo agi-
tur à Spiritu Dei, se habet quodammodo ut instrumen-
tum respectu eius; non autem convenit ut instrumen-
tum perficiatur per habitum, sed principale agens:*
Ergo dona Spiritus Sancti non sunt habitus. Cui ar-
gumento sic respondet: *Ad secundum dicendum,
quod ratio illa procedit de instrumento cuius non est a-
gere, sed solum agi: tale autem instrumentum non est
homo, sed sic agitur à Spiritu Sancto, quod etiam agit,*

in quantum est liberi arbitrii, unde indiget habitu.
Potestque hæc responsio & doctrina confir-
mari ex eo quod in Christo, & in Beatis sunt do-
na Spiritus Sancti, ut de Christo docet S. Tho-
mas 3. p. qu. 7. art. 5. & de Beatis 1. 2. qu. 68. art.
6. & tamen certum est quod Christus, & Beati,
nec resistunt, nec resistere possunt Spiritui San-
cto, seu non consentire ejus motioni, alioquin
peccare possent: Ergo ex eo quod voluntas nos-
tra non possit resistere in sensu composito, seu
potentia consequenti, gratiæ prædeterminanti,
non rectè inferri Adversarius, inutiliter poni in
anima magnum illum apparatus donorum
Spiritus Sancti. Quod potest etiam exemplo
quo ipse utitur declarari. Nam certum est ex
clara Dei visione necessariò dimanare amorem
beatificum, & Beatos, tam quoad specificatio-
nem, quam quoad exercitium, ad diligendum
Deum necessitari; & tamen hoc non obstante
ponitur habitus charitatis in ipsorum volunta-
te, ut faciat illam connaturaliter & delectabili-
ter operari: Ergo à fortiori in nobis viatoribus
ponendi sunt habitus infusi, & dona Spiritus
Sancti, ut promptè, delectabiliter, & connatu-
raliter operemur, quamvis illius motio ita sit
potens & efficax, ut omnem voluntatis nostræ
resistentiam superet, & effectum quem inten-
dit, infallibiliter inferat.

Alia Adversarii argumenta futilia sunt, nec
indigent solutione: supponunt enim & non pro-
bant, gratiam prædeterminantem necessitare
voluntatem, illaque semel positâ in voluntate,
ipsam non posse non agere, aut illi dissentire,
vel actum oppositum ponere, aut eâ non uti: quæ
omnia, ut patet ex jam dictis, à mente, & doctri-
na Thomistarum penitus aliena sunt, imò ab ip-
sis damnantur tanquam hæretica. Unde iste Au-
thor inutiliter laboravit, & oleum ac operam lu-
sit, dum ex illis falsis principiis, aut ex perversa
& erronea, quam sibi finxit, vel ex Neoteri-
corum fontibus hausit, sensus compositi & divi-
sim intelligentiæ, tot argumenta multiplicavit.

Mitto etiam ea quæ objicit contra prædeter-
minationem ad materiale peccati, seu ad entita-
tem quæ malitiæ morali subternitur: quia in
tractatu de voluntate Dei hæc difficultas exactè
dilectissima est. Argumenta verò quæ procedunt
ex ratione libertatis, in tractatu de prædestina-
tione plenissimè & clarissimè soluta sunt, agen-
do de concordia libertatis cum divina provi-
dentia & prædestinatione. Quare solum hic
restat diluendum quod objicit Adversarius sect.
12. nempe antiquiores & præstantiores D. Tho-
mæ discipulos, ut Capreolum, Ferrariensem,

Tom. III.

A Cajetanum, Sotum, physicam prædeterminatio-
nem excludere; ac breviter demonstrandum
quatuor illos Doctores, qui Thomistarum prin-
cipes merito possunt appellari, apertissimè no-
stra favere sententiæ. Unde sit.

§. XVI.

Ostenditur antiquiores Thomistas docuisse prædeter-
minationem physicam.

Vix potest revocari in dubium, an Capreo-
lus & Ferrariensis, antiquissimi D. Thomæ
Discipuli, admiserint prædeterminationem phy-
sicam. Id enim in primis de Ferrariensi fatetur
Suarez lib. 3. de auxili. cap. 19. num. 4. & mani-
festum est ex verbis sequentibus quæ ibidem ha-
bet: *Circa hanc propositionem: superius agens dat in-
feriori agenti virtutem per quam agit, vel conservat
eam, vel applicat ad agendum: advertendum ex do-
ctrina D. Thomæ de potentia qu. 3. art. 7. quod du-
plex vis ad agendum rebus creatis inest dum agunt, una
est forma habens esse firmum & ratum in natura, per
quam agunt tanquam propria & naturali virtute, a-
lia est vis, quæ est intentio sola virtutis divine, habens
esse incompletum per modum quod colores sunt in aere,
& virtus artis in instrumento: & ista vis non conve-
nit rebus, nisi quando actualiter operantur & agunt,
tanquam divina virtutis instrumenta: sicut & virtus
artis non remanet in instrumento, nisi quando ipso uti-
tur artifex ad operationem artis. Deus ergo dat rebus
naturalibus utramque virtutem, sed secundam tantum
illis communicat dum eas ad operationem applicat:
ided dixit S. Thomas, quod superius agens dat inferiori
agenti virtutem per quam agat, & conservat eam,
quod pertinet ad primam virtutem, vel applicat ad a-
gendum, quod per secundam efficitur. Quo nihil cla-
rius & exprelius in favorem nostræ sententiæ
dici potest: nomine enim physicæ prædetermi-
nationis nihil aliud intelligimus, quam virtu-
tem quandam fluentem & transeuntem, ac se
habentem per modum motionis & impulsûs,
quam Deus tribuit causis secundis prius natu-
ra quam operentur, & quæ mediante eas ad de-
terminatos actus eliciendos applicat, subinde-
que physicè præmovet ac prædeterminat.*

Hanc etiam vim applicatorem causas secundas
ad agendum agnovit Capreolus in 2. dist. 1. qu.
2. ubi eandem doctrinam tradit, & articulum 7.
supra citatum ex D. Thomæ qu. 3. de potentia
ferè de verbo ad verbum transcribit. Similiter
dist. 28. ad 12. ait: *Voluntas non causat, nisi ap-
plicata, & quasi instrumentaliter mota à Deo.*
Unde Combricensis loco supra paragrapho
5. relato, apertè fatentur, D. Thomam, Ca-
preolum, & Ferrariensem, pro nostra stare
sententiâ, dicunt enim; *Circa modum quo Deus
cum causis secundis ad earum operationes & effecta
concurrit, se offert celebris opinio D. Thomæ,
CAPREOLI, FERRARIENSIS, &c. Item
Conradus antiquus Thomista 1. 2. super qu.
109. art. 9. motionem divinam ponit conser-
vativam & applicativam ad operandum: &
super qu. 112. artic. 3. versic. Nota secundo, ean-
dem doctrinam explicat. Unde solùm potest
esse dubitatio de mente Caietani, & Dominici
Soto, clarissimorum Thomistarum. Caietanus
enim 1. p. qu. 19. art. 8. ait: *Cum dicitur causam
secundam moveri à prima, hoc intelligendum est, non
de motione praviâ, sed de motione intrinsecè coo-
peratiâ**

Z peratiâ

perativa propria actioni. Et addit sensum esse puerilem, si quis putet esse aliquam durationem naturae, in casu primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo secunda. Soto verò lib. 1. de natura & gratia cap. 15. docere videtur assensum liberi arbitrii esse causam cur gratia in uno sit efficax, non verò in altero: subindeque eam non praedeterminat liberum arbitrium, sed ipsius potius consensum & determinationem expectare.

165 Nihilominus isti etiam Authores satis clare docent nostram sententiam. Nam Caietanus 1. p. qu. 45. art. 5. §. Ad Durandum, refert & approbat Doctrinam D. Thomae qu. 3. de potentia art. 7. ubi dicitur quod nulla causa potest agere nisi à Deo mota & applicata: quo loco S. B. Doctor, ut confessus est ipse Suarez lib. 1. de concursu Dei cap. 11. docuit praemotionem physicam. Item 1. p. quæst. 115. art. 6. §. Ad evidentiam, dicit quod nunquam agentia inferiora coagunt caelo, nisi pariantur simul à caelo. Et rationem statim affert: Quoniam (inquit) non movent, nisi mota. Et propter eandem rationem; statim subdit 1. Prius naturaliter est, corpora inferiora pati & moveri à superioribus, quam coagere illis. Cum ergo passim doceat, nullam causam secundam posse agere, nisi motam à Deo; & insuper 1. 2. quæst. 80. art. dicat quod quamvis Deus sine me possit causare illum actum qui est meus, non potest tamen esse causa quare illum actum eliciam, nisi me moveat ad illum eliciendum: manifestum est, juxta hujus Authoris principia, causas secundas, prius naturam quam Deo cooperentur, ab illo pati, seu influxum aliquem prævium ab ipso recipere, quod est eas physicè praemoveri. Denique doctissimus ille Cardinalis loco supra §. 9. relato, & 2. 2. qu. 172 art. 2. §. ad 2. luculenter declarat, motionem divinæ gratiæ esse ab intrinseco efficacem, & infallibiliter movere cor hominis, quò vult, & quando vult, juxta illud Proverb. 21. Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit, vertet illud. Gratia autem ab intrinseco efficax, physicè praedeterminat liberum arbitrium, non verò ejus determinationem expectat, ut supra ostendimus: Ergo juxta doctrinam Caietani admittenda est physica praedeterminatio, non solum in ordine naturæ, sed etiam in ordine gratiæ.

166 Nec obstat locus adductus in contrarium: ibi enim non intendit negare prævium influxum causæ primæ in secundam, quantum ad hoc quod prima applicet, & conjugat virtutem causæ secundæ effectui; sed negat solum illum influxum, quò Deus præbeat totam virtutem causæ secundæ: ita quod illa operetur præcisè ut mota, & tanquam instrumentum propriè dictum, sicut baculus operatur ut motus à manu: hoc enim esset auferre à causis secundis proprias virtutes operativas, quibus cooperantur causæ primæ, & ratione quarum ipsis causæ prima cooperatur. Sic autem intelligendum esse Caietanum, constat ex ipsius verbis; subdit enim ibidem §. etsi quidam: Non enim causa secunda movet, ob hoc præcisè quia movetur, sed etiam ex virtute propria. Quibus verbis, & aliis quæ ibidem subjicit, & quæ brevitate causâ prætermitto, aperte declarat se non negare omnem motionem præviam causæ primæ, sed eam duntaxat, quæ præbeat totam virtutem agendi, & cooperationem causæ secundæ excludat, sive quæ sit prior operatione causæ secundæ, non solum

A prioritate causalitatis & instantis à quo, sed etiam prioritate durationis & instantis in quo. Sed quid hæc ad praemotionem physicam quam docent Thomistæ? Quis illorum dixit aut somniavit, eam esse totam rationem agendi, & concurrere seu cooperationem causæ secundæ excludere, vel ejus actionem & effectum, ne dum prioritate causalitatis & instantis à quo, sed etiam prioritate durationis & instantis in quo præcedere?

Quod verò subdit Caietanus, nullam esse durationem naturæ, in qua prius causa prima respiciat effectum causæ secundæ, & postea secundam, verissimum est, quia effectus producendus simul respicitur & attingitur à prima & secundam causa: sed cum hoc stat, quod ipsa causa secunda debeat prius moveri & applicari ad operandum: si enim causa prima prius naturæ produceret effectus causæ secundæ, præferret prioritate instantis in quo, causam secundam nihil produceret, sed ejus influxus inventeretur effectum productum. Quod autem hæc sit vera mens Caietani, patet ex eo quod in illo articulo impugnat doctrinam Scotti, qui lib. 1. sent. dist. 8. dixerat quod nulla causa secunda causat, nisi primam concussante causam ejus, & hoc prius naturaliter, quam ipsa causa proxima causet. Quod tanquam absurdum, & faciens sensum puerilem, merito rejicit Caietanus; non tamen

C negat, nec negare potuit, nisi aperte contradicendo doctrinam D. Thomae, Dei concursum esse priorem prioritate naturæ, & instantis à quo, operatione causæ secundæ: id enim expresse docet S. Thomas locis supra à nobis relatis. Quibus addi potest quod idem S. Doctor dicit 1. p. qu. 82. art. 3. ad 2. probans intellectum esse priorem voluntate, sicut activum passivò, quia intellectus per bonum cognitum movet voluntatem: ex quo patet, secundum D. Thomam, illud quod movet aliquid, debere esse prius eò quod movetur, sicut activum passivò: Sed concursus divinus movet voluntatem, & omnes causas secundas: Ergo

D debet esse prior omni actione creaturæ, prioritate scilicet causalitatis & naturæ. Verba S. Doctoris sunt: Illud quod est prius simpliciter, & secundum naturam ordinem, est perfectius: sicut enim actus est prior potentia. Et hoc modo intellectus est prior voluntate, sicut motum mobile, & alium passivò: bonum enim intellectum movet voluntatem. Quod clare etiam expressit 2. qu. 113. art. 8. ubi sic habet: In quolibet motu naturali primum est motio ipsius moveris, secundum autem est dispositio materiae, sive motus ipsius mobilis, ultimam vero finis vel terminus motus ad quem terminatur motus moveris. Quod eisdem ferè verbis dixerat art.

E 6. ejusdem quaestionis. Et ratio est evidens: Omnis enim causa est prior naturâ suo effectui: Sed motus moveris est causa motus mobilis: Ergo motum mobile, prioritate naturæ antecedit. Neque possunt ista intelligi de prioritate perfectionis & dignitatis: quia S. Thomas expresse loquitur de prioritate causalitatis & naturæ: ait enim: Illud quod est prius simpliciter & secundum naturam ordinem, &c. Et 2. art. 8. citato probat motum liberi arbitrii in Deum esse priorem motu liberi arbitrii in peccatum, & illum similiter consecutione gratiæ: quod non nisi de prioritate naturæ & causalitatis intelligi potest, ut constat. Unde contra Gent. cap. 11. sic ait: In moveribus & motis ordinatis, quæ

CAUSA MOVENDI omnibus aliis. Et lib. 3. cap. 149. Motio movens præcedit motum mobilis RATIONE ET CAUSA. Motionem ergo præviam prioritate causalitatis & naturæ admittit D. Thomas, & non purè simultaneam & concomitantem. Unde si Cajetanus eam negaret, aperiret S. Doctorem contradiceret, quod de illo existimandum non est, sed potius dicendum, ipsum excludere tantùm motionem præviam, quæ sit tota ratio agendi, & tollat cooperationem causæ secundæ, vel quæ sit prior non solum prioritate naturæ & instantis à quo, sed etiam prioritate durationis & instantis in quo.

Quantum verò ad Dominicum Soto, quem Adversarii primæ magnitudinis Thomistam appellant, adhuc evidentiùs est, ipsum stare pro nostra sententia, & physicam præmotionem docere. Nam libro citato de natura & gratia cap. 16. sic ait: *Dum liber è moveor, possum in sensu proprio non agere, & tunc cessabit concursus Dei, tamen in sensu composito contra se invicem pugnent, Deum agere erga me actione illa, & me non agere.* Quæ de nulla motione, nisi physica & per se efficaci, intelligi possunt: non enim repugnat quod motio, quæ dependet quoad suam efficaciam à consensu liberi arbitrii, & quantum est de se, est solum indifferentis, sit in libero arbitrio, & quod eâ libertas non utatur. Nec dicas cum Petro à S. Joseph, istud explicandum esse de motione simultanea, quam repugnat esse, nisi etiam simul voluntas concurrat: scem loqui de concursu prævio exprèsse indicat Soto, dum ibidem addit: *Non est dubium quin concursus Dei comitetur, ut ajunt, actionem, & sit nihilominus cuiusque causa secunda requisitus ad agendum, imò verò & NATURA PRÆREQUISITUS.* Errucius, loquens de actibus nostris libetis, ait: *Non priùs tempore à Deo quam à nobis, sed simul à Deo & à nobis fiunt, ab eo tamen priùs NATURA.* Denique cap. 18. agens de concursu Dei ad actus malos & peccaminosos, hæc scribit: *Haud equidem differunt Theologi, entitatis (ita vocant) quæ est peccatum, Deum esse causam, eo efficientia genere quò cuncta animantia & inanimata ad suas naturales actiones permover.* Quæ verba non possunt intelligi nisi de præmotione physica, cum agentia naturalia & rationis expertia motionis moralis capacia non sint. Nemo igitur (nisi velit tenebras Soli offundere, & ut ajunt, in meridie cæcurire) potest revocare in dubium, Dominicum Soto docuisse concursum prævium, seu physicam præmotionem, in ipsis libris de natura & gratia, quos in Concilio Tridentino edidit, & Patribus in sexta & septima Synodo collectis dicavit. Qui libri fiere cum laude à Legatis Concilii approbati, imò & ipse Soto, ob insignem in propaganda fide, fugandisque Hereticis ardorem, illustrimeruit stemmate à Tridentini Patribus donari, flammæ scilicet è duarum manuum conjunctione erumpentis, cum hac Epigraphæ: *FIDES QUÆ PER DILECTIONEM OPERATUR.*

Nec quæpiam movere debet, quod idem Author eodem libro 1. de natura & gratia cap. 15. docere videtur, liberi arbitrii consensum esse causam cur gratia sit efficax in uno, non verò in altero. Nam ipsemet in fine commentariorum super lib. 4. sententiarum, id exponit de causa solum materiali & dispositiva, & ait: *Quamvis*

causa prior efficiens quæ nos convertit, sic motio De præveniens, tamen dispositio materialis (quæ hoc modo dicitur causa) est assensio nostra. Sicuti causa efficiens præveniens cur fenestra aperiatur, est aer intraus, & causa materialis cur aer intrat, est quia fenestra aperitur.

DISPUTATIO VII.

De Fruitione.

Ad quæstionem 11. Divi Thomæ.

POST QUAM D. Thomas egit de motivo voluntatis, & modo quò movetur, profertur tractatum de actibus humanis, & differit priùs de fruitione, quàm de intentione; qui ordo videtur præposterus, sed necessariò commutatus: cum enim finis possit considerari dupliciter, primò absolute & secundum se, secundò ut est terminus alicujus in ipsum relati; & tam simplex volitio, quàm fruitio, attingat illum sub prima ratione, intentio verò sub posteriori; priùs videtur agendum de simplici volitione & fruitione, quæ de intentione, urpote habente objectum minùs simplex, & minùs absolutum. Pauca autem circa hunc actum occurrunt dicenda: unde sit

ARTICULUS UNICUS.

Quid sit Fruitio?

S. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententia, & vera eligitur.

PRO resolutione hujus difficultatis, nota ad fruendum quacumque re, hæc tria esse necessaria; amare, possidere, & gaudere, seu delectari: nam si quis amat, & nullo modo possidet, desiderare poterit, sed non frui: item qui amat & possidet, si non delectatur, non fruitur; qui enim v. g. sumit portionem amarum quam appetebat, non fruitur, quia ex ejus sumptione nullam percipit delectationem. Quæritur ergo, in quonam ex his tribus formaliter & essentialiter consistat fruitio, an in possessione objecti concupiti, vel in ejus amore, aut in gaudio seu delectatione quæ ex illius amore & possessione resultat?

Soto in 4. dist. 49. quæst. 2. art. 4. loquens de fruitione Beatorum, dixit esse ipsam consecutionem objecti beatifici, quæ sit per claram Deivisionem, atque adeò esse actum ab intellectu elicitem; ad voluntatem autem pertinere solum per modum objecti. Favet Augustinus libro de moribus Eccl. cap. 3. ubi sic ait: *Quid est aliud frui, quàm præsto habere quod diligis?* Scotus verò in 1. dist. 1. qu. 3. docet fruitionem essentialiter in amore consistere, propter verba ejusdem Augustini 1. de doct. Christi. cap. 4. dicentis: *Frui est amor e inbarere alicui rei propter seipsam.* Cajetanus autem Capreolus, & alii Thomistæ existimant fruitionem formaliter in gaudio seu delectatione sitam esse, sequi tamen ex amore & presentia rei amata.

Z 2

Dico